

Ook hierop moet, naar het oordeel Uwer Deputaten, ontkennend worden geantwoord.

Er is discussie geweest en er is geschreven, zooals aan Uwe Vergadering niet onbekend, kan zijn, over den „naam en het ambt van den Missionaire Dienaar des Woords” en evenzoo over „de wijze van uitzending” en in verband daarmee „over de samenwerking” van eenige plaatselijke Kerk met andere Kerken.

Daargelaten echter, hoe Uwe Deputaten denken over dien naam en het ambt en over het verbonden zijn van den Missionaire Dienaar, hetzij al of niet, aan eenige plaatselijke Kerk, — mag niet met zekerheid gezegd worden, dat thans beschouwingen, die anders zijn dan de beginselen waarop de artikelen van de Zendingssorde rusten en min of meer ingaan tegen een of ander besluit van de Middelburgsche Synode van 1896, nog niet zoo overtuigend juist en waar gebleken zijn, dat nu door de Kerken in grooten getale, ja door haar als 't ware gemeenschappelijk wordt gevoeld: Wij zijn een verkeerden weg ingeslagen.

En waar dat nu het geval is, is het zeker het beste, dat Uwe Vergadering over de genoemde punten zich niet uitspreke, en is het daarom evenmin noodig, dat met 't oog daarop wijzigingen in de Zendingssorde worden voorgesteld.

c. In de 3e plaats moest hierbij gelet op de vraag, of eigenaardige verschillen in de wijze van arbeiden, die in de Kerken zijn op te merken, ook wijzigingen in de Zendingssorde noodig maken. In Friesland gaan de Kerken anders te werk dan de Kerken in de drie provinciën, die samenwerken in de Zending van Soemba, en in Holland doen de Kerken nog weer wat anders; maar toch hebben de Deputaten der Generale Synode voor de Zending van vroeger of van later geen bezwaar gemaakt om de regelingen voor samenwerking in de Zending in de genoemde provinciën of ook in de andere — na eenige kleine wijziging — goed te keuren; omdat door geene van die regelingen bedoeld werd in te gaan tegen de Zendingssorde, en de hoofdlijnen en hoofdbepalingen, door de Zendingssorde aangegeven, ook in die regelingen zijn overgenomen en gaarne erkend. Zulke onderscheidene wijze van arbeiden hangt eenigszins samen met bijzonderheden, die zich in de provinciën vertoonen, o.a. met betrekking tot de grootheid van ééne Kerk in vergelijking met de andere; of tot de veelheid van Kerken, die samenwerken; of tot het afgelegen zijn van de Kerken van elkander enz.; misschien hangt ze ook eenigszins samen met het volkskarakter en met het historisch verleden in de provinciën.

En nu kleeft aan dat onderscheidenlijk handelen misschien voor sommigen eene schaduwzijde, omdat het den indruk maakt van willekeur; er is hier echter ook op eene lichtzijde te wijzen, omdat de Kerken daardoor toonen, mits niet ten koste van de beginselen en de daarop gegronde bepalingen van de Zendingssorde, toch zooveel mogelijk zoo te willen arbeiden, dat alle Kerken in eenige provincie of provinciën *volvaardig* meearbeiden.

Voor ingrijpen omdat het verkeerd gaat, is hier dan ook geen noodzaak voor de Synode. Uit den boezem van die samenwerkende Kerken kwamen ook nog geene bezwaren tegen de samenwerking bij de Synode in. En het zou dies, op zijn minst genomen, onverstandig zijn als wijzigingen in de Zendingssorde werden voorgesteld, die tot meer eenheid in de actie moesten leiden; omdat *leiden* hier *onnoodig dwingen* zou zijn. Ook met het oog op deze 3e vraag achtten Uwe Deputaten dies onnoodig met concept-voorstellen tot wijziging van de Zendingssorde te komen.

d. Eindelijk diende een 4e vraag hierbij overwogen te worden, n.l. deze: Heeft de ontwikkeling van de Zendingssactie op Java of Soemba ook noodig gemaakt, dat „wijzigingen” in de Zendingssorde moeten worden aangebracht?

Uwe Deputaten meenen ook deze vraag ontkennend te moeten beantwoorden.

Na de „wijzigingen”, die in 1911 zijn aangebracht ¹⁾, zijn de toestanden daar nog niet zoozeer veranderd en heeft de arbeid nog niet zoo'n beslag gekregen, dat nu weer andere wijzigingen noodig zouden zijn. En evenmin staat eenig artikel der Zendingssorde het doorzetten van hulp-diensten of ook van den hoofdarbeid in den weg.

Resumeerende komen Uwe Deputaten dies tot de conclusie om aan de Synode te berichten:

Deputaten hebben onnoodig geacht thans met concept-voorstellen tot wijziging van de Zendingssorde te komen tot Uwe Vergadering, en

om haar te *adviseeren*: het besluit te nemen, dat zij thans de wijziging van de Zendingssorde niet ter hand neemt.

Namens de Deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds H. DIJKSTRA, *h. t. Voorzitter.*

Dr J. HANIA, *h. t. Secretaris.*

¹⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 51.

BIJLAGE 4

(Zie hoofd 18 van dit rapport sub 19)

**Rapport inzake Art 123 van
het Reglement op het beleid der
Regeering van Nederlandsch-Indie**

Aan de Generale Synode te 's Gravenhage

De Generale Synode van Zwolle, gehouden in 1911, gaf, naar aanleiding van ingekomen voorstellen in zake het welbekende „Art 123” van het Indisch Regeerings-reglement, aan de door haar benoemde Deputaten voor de Zending de opdracht ¹⁾

- a te onderzoeken bij de Regeering, of zij geneigd is onze bezwaren tegen Art 123 weg te nemen,
- b te onderzoeken, op welke wijze de verhouding tusschen de Zending en de Koloniale Regeering het best zou kunnen geregeld worden

Genoemde Deputaten hebben de eer aan de Generale Synode van 's Gravenhage het volgende rapport aan te bieden

Omtrent punt a het onderzoeken bij de Regeering, of zij geneigd is de bezwaren van de Gereformeerde Kerken tegen Art 123 weg te nemen, kunnen zij mededeelen

1 dat zij voor de „verkiezingen” van 1913 geen onderzoek bij de Regeering hebben ingesteld, omdat in 't najaar van 1912 in de Tweede Kamer debatten over Art 123 wel uitkwam, dat de Regeering niet ongeneigd was om „Art 123” zoo al niet te „schrappen”, dan toch wel in goeden zin te wijzigen, en aan Deputaten nu geraden voorkwam om eerst af te wachten den uitslag van de verkiezingen in 1913, voor zij particuliere audientie bij Z-Exc den Minister van Koloniën aanvroegen, teneinde dan nog eens met klem aan te dringen op wegneming van „onze bezwaren tegen Art 123”

2 dat de uitslag van de verkiezingen echter van dien aard is geweest, dat Deputaten gemeend hebben, dat het beter was om het instellen van een „onderzoek bij de Regeering of zij geneigd was onze bezwaren tegen Art 123 weg te nemen”, nu maar achterwege te laten Zij hopen dat uwe Vergadering, in aanmerking nemende de verandering van raadslieden der Kroon in 1913, deze handelwijze der Deputaten hun niet euvel zal duiden, maar zal goedkeuren dat Deputaten de bakens verzetten, die de Synode eigenlijk verzetten moest, doch dat zij dit deden in 1913, omdat reeds in 1913, toen er geene Synode was, het getij verliep

Wat punt b aangaat „te onderzoeken, op welke wijze de verhouding tusschen de Zending en de Koloniale Regeering het best zou kunnen geregeld worden”, meenden uwe Deputaten het duidelijkst te zullen zijn, als zij

1 den inhoud en de geschiedenis van „Art 123” kortelijk in herinnering brachten,

2 het standpunt aangaven, dat h i door de Gereformeerde Kerken tegenover dit artikel moet worden ingenomen, en

3 u daarna mededeelden, hoe de vraag der vorige Synode het best te beantwoorden zou zijn

Ad 1 Art 123 van het Indisch Regeerings reglement luidt letterlijk

„De Christen-Leeraars, Priesters en Zendingen moeten voorzien zijn van eene door of namens den Gouverneur-Generaal te verleenen *byzondere toelating*, om hun dienstwerk in eenig bepaald gedeelte van Nederlandsch Indie te mogen uitrusten

„Wanneer de toelating schadelijk wordt bevonden of de voorwaarde daarvan niet wordt nageleefd, kan zij door den Gouverneur Generaal worden ingetrokken”

Eigenlijk is dit artikel eene aanvulling van Art 105 (van het Indisch Regeerings reglement), dat aldus luidt

„Met uitzondering van de personen, van 's Rijkswege uitgezonden, mag niemand zich van elders aldaar vestigen zonder schriftelijke vergunning, op Java en Madura van den Gouverneur-Generaal, elders van den hoogsten gewestelijken magthebber

„De voorwaarden der toelating van Nederlanders en vreemdelingen worden bij algemeene verordening geregeld

„Aan Nederlanders, welke de bovenvermelde vergunning verkregen hebben, kan niet dan in het geval en op de wijze, bij Art 45 vermeld het verblijf in Nederlandsch Indie worden ontzegd”

Uit de vergelijking dezer beide artikelen blijkt, dat voor ieder, die zich in de Koloniën vestigt, zonder door de Regeering gezonden te zijn, toelating noodig is, maar dat Christen Leeraars, Priesters en Zendingen nog eene bijzondere toelating behoeven, om in eenig deel van den Archipel het Evangelie te mogen verkondigen

¹⁾ Zie Acta van de Synode, Art 56

En wanneer deze „toelating” schadelijk wordt bevonden, kan zij worden ingetrokken. **Waarvoor** de arbeid van eenigen Evangeliedienaar „schadelijk” mocht blijken, voor de uitbreiding van het Koninkrijk Gods, of voor het Nederlandsche gezag, of voor de orde en rust, of voor wat ook, wordt niet nader aangeduid. Het artikel luidt zoo algemeen mogelijk. En evenmin wordt gezegd, **waaruit** die schadelijkheid moet blijken; eenig bewijs daarvan behoeft niet te worden gegeven: de Gouverneur-Generaal mag in dezen geheel en al naar eigen goedvinden handelen, zonder aan iemand eenige rekenschap te geven.

Dit artikel is vastgesteld in 1854.

En nog tot tweemaal toe willekeurig uitgebreid.

Den eersten keer door de beschikking van den Gouverneur-Generaal VAN LANSBERGEN in Juni 1876, waarbij werd bepaald dat 't gevoelen van inlandsche hoofden moest worden gevraagd, voordat over de toelating van zendelingen werd beslist. Mohammedanen moeten dus vooraf hun oordeel uitspreken over de vraag, of de Evangelie-prediking in hun gebied gewenscht was. Het spreekt van zelf, dat de inlandsche hoofden in den regel adviseerden zooals de Regeering het wenschte.

In Augustus 1887, onder 't Ministerie MACKAY, is deze bepaling echter weer verzacht geworden. Alleen bij een *eerste* toelating van een zendeling — zoo is toen bepaald — in eenig gebied, dat te voren nog niet bearbeid was, moest het gevoelen van de inlandsche hoofden worden ingewonnen.

Detweede maal werd Art. 123 uitgebreid door de beschikking van den Gouverneur-Generaal VAN REES van 26 April 1886, waarbij 't gebod der bijzondere toelating ook voor de inlandsche leeraars of hulpzendingen werd toepasselijk verklaard. Zijn opvolger PIJNACKER HORDIJK deed deze beschikking echter weer te niet. Doch Mr KLEINTJES verdedigde zelf voor 2 jaar nog de beschikking van VAN REES als volkomen rechtmatig¹⁾.

Zooveel over inhoud en historie van Art. 123.

Ad 2. Volge nu, in de tweede plaats, iets over het standpunt, dat naar het oordeel uwer Deputaten door de Gereformeerde Kerken tegenover Art. 123 moet worden ingenomen.

Blijkens de eigen woorden, die door den toenmaligen Minister van Koloniën, den heer PAHUD, bij de verdediging van het ontwerp-Regeeringsreglement voor Nederlandsch Indië in 1854 werden gesproken, werd heel de bepaling van Art. 123 ingegeven door *vrees voor en vijandschap tegenover de Zending*.

In hun bestrijding van het voorgestelde Art. 123 zijn de anti-revolutionairen ELOUT en GROEN zelfs gesteund door liberalen als THORBECKE, VAN HOEVELL, VAN ECK, SLOET TOT OLDHUIS en anderen.

En in den loop der jaren hebben anti-revolutionaire staatslieden van naam bij herhaling weer aangedrongen op schrapping van dit artikel.

En wat ook veel zegt, de „zendelingen” zelf hebben door hun optreden van 1854 tot op heden alle vrees voor rustverstoring door de Zending geheel beschaamd, en de vijandschap tegen de Zending heeft in steeds breder kring plaats gemaakt voor groote waardeering van dien heerlijken arbeid. Mr MARGADANT noemt in zijne beroemde commentaar op het Regeeringsreglement de Zending „de eenige poëzie in de materialistische-koloniale maatschappij”²⁾.

En niet weinigen deelen de overtuiging, die door dezen grooten rechtsgeleerde in het aangehaalde werk aldus wordt uitgesproken: „Wordt mijne overtuiging gedeeld dan zal de tijd niet ver meer af zijn dat de doodsklok geluid wordt over een artikel, dat eigenlijk geen plaats had behooren te vinden in het Regeerings-reglement, en waarmede het wegvalLEN in Art. 123 van de uitsluitend met het oog op de zendelingen gemaakte beperking behoort gepaard te gaan. Inderdaad, lang genoeg, veel te lang heeft de fundamenteele wet der Koloniën door Art. 123 en ook door Art. 126 het Christendom gesteld beneden den Islam, beneden het heidendom, die niet onderworpen worden aan de wantrouwende beperking der verkondigers van den Christelijken Godsdienst”³⁾.

Het behoeft dan ook geen betoog, dat ook eene Christelijke Regeering hetzij in Nederland of in Indië de bepaling van Art. 123 verwerpelijk zal moeten achten.

En niet minder begeerig moeten, naar het oordeel uwer Deputaten, *de Gereformeerde Kerken* zijn om Art. 123 geschrapt te krijgen. Immers:

1°. dit artikel strijdt met het uitdrukkelijk bevel, dat in GODS Woord aan de Kerk is gegeven: „Verkondigt het Evangelie aan alle creaturen”; een bevel, dat onbepaald en onbeperkt is, en waartegen geene Overheid eenige beperking mag opwerpen.

¹⁾ Mr Th. KLEINTJES, Het Staatsrecht van Nederlandsch-Indië. Amsterdam, DE BUSSY 1912, dl II 399.

²⁾ Mr C. W. MARGADANT, Het Regeerings-reglement van Nederlandsch-Indië. Batavia en 's Gravenhage 1894, dl II 386.

³⁾ MARGADANT, a. w. dl II 395.

2°. dit artikel miskent het gezag, dat GODS Kerk naar GODS Woord en de daarop gegronde Gereformeerde Belijdenis met betrekking tot de Evangelie-verkondiging van den HEERE ontving; n.l. dat de Evangelie-verkondiging het terrein is van de Christelijke Kerk, en dat zij op dit terrein soevereine is in eigen kring. En

3°. dit artikel strijdt niet 't minst met de heilige roeping, die ook de Overheid van den HEERE ontving. De Overheid is dienaar van GODS en mitsdien ook geroepen tot verheerlijken van GODS Naam. Zelve het Evangelie verkondigen mag zij niet, doch zij moet GOD o. a. daardoor verheerlijken, dat zij aan die Evangelie-prediking geen bezwaren in den weg legt en ook de Dienaren des Evangelies met onderscheiding en eerbied behandelt.

En daarmede is Art. 123 in strijd.

Voor de oogen van heel het Mohammedanendom en Heidendom in Nederlandsch-Indië, stelt Art. 123 Evangelie-prediking en Evangelie-dienaren voor als wellicht staatsgevaarlijk, zoodat hier een bijzondere en nauwkeurige contrôle door de Overheid noodig is.

De Kerken moeten daarom trachten Art. 123 verwijderd te krijgen. Het heeft nu reeds 60 jaar het Regeerings-reglement ontsierd, een smet geworpen op ons volk als Christelijke natie; heeft het ons ook niet schuldig gesteld voor God?

Zouden de Kerken dan niet — zoo luidt de vraag die hierbij kan worden gedaan — tevreden kunnen zijn met behoud van Art. 123 in een gewijzigden vorm? Als de Kerken en de Zendingen-vereeningingen of genootschappen het eens konden worden over eene verdeeling van het Zendingengebied en de *Overheid* dan, na die verdeeling, eens waakte voor de nakoming van het gemaakte accoord in zake die verdeeling, of ook als er verschil van gevoelen ontstond over die verdeeling, als een soort hof van arbitrage optrad, zou dat niet gewenscht zijn; en zou daarom niet gepleit moeten worden voor een Art. 123 in dien vorm? Op die manier werd voorkomen, dat de eene Kerk of het eene genootschap een inval deed in het Zendingengebied van het andere. Zulke invallen werken verwarrend op den Inlander en doen allerlei moeite voor de Overheid en de betrokken lichamen ontstaan. Is daarom niet gewenscht Art. 123 dan maar te behouden in dezen vorm, dat de Overheid over de algemeene toelating van eenig zending lichaam in een bepaald geval beslisse, en dat telkens de namen der arbeiders, die namens het geaccrediteerde zending lichaam op het toegewezen Zendingengebied werkzaam zijn, worden opgegeven?

Een dergelijk gevoelen is in de laatste jaren wel eens uitgesproken geworden en moet daarom onder de oogen worden gezien.

Het is verdedigd geworden door te zeggen, dat de Regeering zich op grond harer positie van *Koloniale* Regeering het recht moet voorbehouden zendelingen te verhinderen zich op een bepaald tijdstip in een bepaalde streek te vestigen. Een argument, dat, naar het oordeel Uwer Deputaten, geheel en al weerlegd wordt door hetgeen de Apostel PAULUS op zijne Zendingen-reizen heeft gedaan, en waarbij dan meteen de wensch naar boven komt in het hart, dat die Zendingenmoed van PAULUS ook nu nog worde getoond.

En ook is voor het genoemd gevoelen wel eens gewezen op hetgeen van Roomsche zijde in de Minahassa is gedaan, doch een beroep daarop gedaan houdt ook geen steek. Immers wordt b.v. in Noord-Brabant van Gereformeerde en Hervormde zijde gedaan wat in de Minahassa Rome deed, en waarom mogen de Roomschen in de Minahassa niet doen wat Gereformeerden en Hervormden in Nederland doen?

Genoemde argumenten hebben daarom, naar het oordeel Uwer Deputaten, weinig kracht.

En bovendien valt hier te wijzen op positieve bezwaren tegen een gewijzigd Art. 123, zooals zooveel is genoemd. Immers:

a. Zoo'n Art. 123 strijdt met de Gereformeerde opvatting over de verhouding van Kerk en Staat. *Staat* en *Kerk* hebben ieder een eigen terrein. De Kerk beoogt het geestelijk en eeuwig welzijn; de Staat heeft bovenal op 't tijdelijk en maatschappelijk welzijn het oog. Let de Kerk vooral op Jeruzalem dat boven is, de Staat let in 't bijzonder op de moeder-aarde. De Kerk vermaant, de Overheid beveelt; overreden doet de Kerk, dwingen de Overheid. Ook al ontmoeten zij elkander op meer dan één terrein, zij hebben toch elk een eigen roeping. Een band, zooals men der Kerk zou willen aanleggen in een Art. 123, in meergenoemden zin gewijzigd, mag de Kerk daarom niet aanvaarden; eene verdeeling van de Oost onder de verschillende zending lichamen onder contrôle van de Regeering kan en mag den Gereformeerden Kerken niet welkom zijn, maar moet door haar worden tegengegaan.

b. Als dat geschiedde, zou dan niet het oude reeds lang veroordeelde stelsel van geprivilegieerde en getolereerde, van heerschende en gedulde Kerk worden hersteld? Dezelfde Overheid zou dan in de ééne streek de Gereformeerde, in de andere de Roomsche, in eene derde de Hervormde Kerk als geprivilegieerde Kerk erkennen, en de Kerk, die in dit gebied als bevoorrechte gold, zou in een ander gebied zelfs niet

geduld mogen worden. Juist daardoor zou eene verwarring ontstaan, veel grooter dan men ooit denken kan dat zal ontstaan door schrapping van Art. 123.

c. Zoo'n wijziging van Art. 123 zou staatsvoogdij invoeren op kerkelijk terrein, waarvan de zendende lichamen den grootsten last zouden krijgen, als de Gouverneur-Generaal tegen 't Evangelie was. En eindelijk:

d. Dergelijke wijziging zou de ontwikkeling van het Gereformeerd kerkelijk leven in niet geringe mate belemmeren. De Gereformeerde Kerken zouden dan in vele plaatsen niet worden geduld. Voor vele Gereformeerden zou in vele streken van de Oost geene plaats zijn. Deputaten kunnen niet anders zien, of de Gereformeerde Kerken dolven, bij aanvaarding van zoo'n gewijzigd Art. 123, meteen voor zichzelf een graf. En zij meenen eenparig, dat de Gereformeerde Kerken niet minder mogen verlangen dan algeheele schrapping van Art. 123 en daarom volledige toepassing van Art. 119 van het Indisch Regeerings-reglement, aldus luidende: „Ieder belijdt zijne godsdienstige meeningen met volkomen vrijheid, behoudens de bescherming der maatschappij en hare leden tegen de overtredingen der algemeene verordeningen op het strafrecht.”

Ad 3. In de derde plaats komt het nu eindelijk aan op het antwoord op de vraag, op welke wijze de verhouding tusschen de Zending en de Koloniale Regeering dan wel het best zou kunnen worden geregeld.

Bij dit punt kan men laten rusten de belangrijke vraag hoe de verhouding moet zijn:

a. van de „Indische Staatskerk” en de Koloniale Regeering;

b. van de Gereformeerde Kerken te Soerabaija en Batavia en de Koloniale Regeering; en

c. ook laten rusten, hoe de verhouding moet zijn tusschen de Gereformeerde Kerken, die in Indië tot openbaring komen — b.v. die te Djokja-Solo — en de Koloniale Regeering.

Zijdelings waren deze 3 stukken wel eenigszins in aanraking te brengen met het punt van de verhouding tusschen de Zending en de Koloniale Regeering, doch dit punt kan ook zeer goed, misschien nog wel het beste, geheel op zichzelf worden beschouwd.

Naar het oordeel der Deputaten moet, voor wat speciaal de verhouding tusschen de Zending en de Koloniale Regeering aangaat, worden bedacht:

Aan den éénen kant: dat de Zending niet moet staan onder voogdij van de Koloniale Regeering. Van voogdij van de Regeering over „de Zending” mag geen sprake zijn. Als men van voogdij van de Zending zou willen spreken, laat dan gezegd worden: De Gereformeerde Kerken zelf oefenen voogdij van „de Zending”.

Aan den anderen kant is toch echter niet ongewenscht, dat de Koloniale Regeering kennis krijgje en hebbe van „de Zending” in Nederlandsch-Indië, en dat daarom de Regeering door „de Zending” in kennis worde gesteld met hare plannen en arbeid. Zoo'n kennisgeving kan door „de Zending” geschieden zonder prijsgeving van haar vrijheid en zelfstandigheid, is voor de Zending niet *vernederend* en voor de Regeering *vereerend*, en dies zeker alleszins aan te bevelen.

En evenzeer is dan zeker van groot belang te achten, als de Regeering harerzijds zou willen toonen, dat zij den arbeid der Zending niet vijandig is en mede om de ontvangen inlichtingen te meer vertrouwen stelt in de Zending.

Het beste en schoonste zou daarom zeker zijn, dat er wederzijdsche erkenning tusschen „de Zending” en de Koloniale Regeering bestond. Twee dingen zouden dan moeten geschieden:

1. de Koloniale Regeering zou moeten verklaren, dat zij de Zending erkende, zonder haar ook maar eenigszins aan banden te willen leggen;

2. de Zending moet aan de Regeering kennisgeven:

a. van hare Zendingsorde of van hare statuten enz.;

b. van de personen, die zij uitzendt; en

c. van de plaats, waar zij gaat arbeiden.

Op deze manier zou, naar het oordeel Uwer Deputaten, de verhouding van „de Zending” en de Koloniale Regeering zeer wel geregeld kunnen worden.

Hiermede is het rapport ten einde.

Uwe Vergadering bij de behandeling ervan de wijsheid des Geestes toebiddende, zijn wij,

Namens de Deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds H. DIJKSTRA, *h. t. Voorzitter.*

Dr J. HANIA, *h. t. Secretaris.*

BIJLAGE 5.

(Zie hoofd 11 van dit rapport).

**INSTRUCTIE voor den WelEd. Heer
J. P. ZUIDEMA, Leeraar aan de
Opleidingsschool tot vorming van
helpers bij den Dienst des Woords.**

Waarde Broeder in Christus!

De Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Zwolle 1911, heeft aan hare Deputaten voor de Zending onder de Heidenen en Mohammedanen opgedragen uwe instructie vast te stellen.

Ter uitvoering dezer opdracht leggen genoemde Deputaten u de volgende instructie voor, vertrouwend daarbij, dat gij wel bereid zijt haar door onderteekening uwerzijds als u bindende te erkennen.

1. Het is u opgedragen als leeraar aan de school ter opleiding van helpers bij den Dienst des Woords te arbeiden, en zulks onder gebondenheid aan alles, wat door de Generale Synode in betrekking tot deze school is bepaald.

2. Het zal tot uw arbeid behooren:

a. de lessen te geven, die de Docent u aanwijzen zal;

b. den Docent in allen arbeid op zijn verzoek behulpzaam te zijn en broederlijk met hem samen te werken;

c. bij verschil tusschen u en den Docent u te wenden tot den Raad van Toezicht en diens uitspraak te eerbiedigen, behoudens beroep op de Deputaten der Generale Synode voor de Zending;

d. bij te wonen de onderscheidene vergaderingen van Missionaire arbeiders op Midden-Java en aan den arbeid dier vergaderingen deel te nemen.

3. Uw diensttraktament zal zijn:

a. vrije woning of vergoeding van woninghuur tot een maximum van f 60.— per maand.

b. een salaris van:

f 200.—	per maand, als gij geen	„onverzorgde kinderen”	hebt;
” 225.—	” ” ” ”	een of twee	” ” ”
” 250.—	” ” ” ”	drie of vier	” ” ”
” 275.—	” ” ” ”	vijf of meer	” ” ”

Ingeval van buitenlandsch verlof zal gedurende de reis en het verblijf in het Vaderland het traktement de helft bedragen van het diensttraktament, met vergoeding van huishuur tot een maximum van f 25.— per maand.

Het pensioen bij eervol ontslag zal bedragen: f 800.— per jaar en eene toelage van f 100.— voor het eerste „onverzorgde kind” en f 50.— voor elk volgend „onverzorgd kind”.

Het pensioen voor eene weduwe zal bedragen f 500.— per jaar en een toelage voor „onverzorgde kinderen” van f 100.— voor het eerste en f 50.— voor elk volgend kind.

Het weezenpensioen zal zijn:

Voor den eersten „onverzorgden wees” f 250.—, den tweeden f 150.— en elken volgenden wees f 100.— per jaar.

Onder „onverzorgde kinderen of weezen” worden verstaan kinderen of weezen beneden 23 jaren, die ongehuwd zijn en geen betrekking bekleeden, waardoor zij in hun onderhoud kunnen voorzien.

Bij uitzending en repatriëering, met toestemming van de Deputaten, worden de reiskosten tweede klas voor u en voor uw gezin vergoed, terwijl voor inrichting bij repatriëering u een alsdan te bepalen bedrag zal worden toegelegd.

4. Bijaldien de staat uwer gezondheid of die van uw gezin een binnen- of buitenlandsch verlof noodzakelijk doet zijn, zult ge u voorzien van een attest van een bevoegd geneesheer, zoo mogelijk van één of meer der Missionaire Artsen op het Zendings-terrein werkzaam.

Met dit attest zult gij u wenden tot den Raad van Toezicht. In dringende gevallen heeft deze Raad de bevoegdheid om u een binnenlandsch verlof te verleen en ook een buitenlandsch verlof, met dien verstande, dat het besluit daartoe met algemeene stemmen genomen moet worden. In alle gevallen echter, waarin de beslissing van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending kan worden afgewacht, zult gij, onder overlegging van het Medisch attest en het advies van den Raad van Toezicht, u tot deze wenden, die alsdan zullen beslissen.

5. Eventueel ontslag of emeritaat kan u alleen worden verleend door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending, doch niet zonder advies van den Raad van Toezicht.

6. Wat betreft uw belijdenis en wandel, zult gij staan onder het toezicht der Kerk, op wier Zendingsterrein de school is gevestigd.

Bij onverhoopte toepassing op u van Art. 23 der Zendingssorde, staat het ter beoordeeling van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending, in hoeverre eventueele schorsing zal zijn met of zonder behoud van traktement. Indien de censuur tot afsnijding voortvaart, zijt gij van dat zelfde tijdstip af ontslagen uit uw dienstdienst en vervallen voor u en de uwen alle aanspraken op traktement of pensioen.

7. Gehoord het advies van den Raad van Toezicht kan deze instructie door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending worden gewijzigd, doch wat de finantieele regeling betreft niet zonder uwe bewilliging.

Namens de Deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds H. DIJKSTRA, *h. t. Voorzitter.*

Dr J. HANIA, *h. t. Secretaris.*

BIJLAGE 6.

(Zie hoofd 18 van dit rapport, sub 15).

RAPPORT inzake de opleiding van Inlandsche Onderwijzers.

In verband met de ontwikkeling van het openbaar Inlandsch onderwijs op Java, waarmede het bijzonder Inlandsch onderwijs rekening heeft te houden, is de belangrijke vraag gerezen, of de opleiding, door de Keuchenius-school gegeven, wel kan beantwoorden aan de eischen, gesteld door de scholen, waarvoor zij het personeel moet leveren.

Er zijn op Java drieërlei soort openbare Inlandsche scholen voor lager onderwijs.

Voorreest Inlandsche lagere scholen der 1e klas, die onderwijs geven aan de kinderen der hogere standen, een uitgebreid leerplan hebben en steeds meer gereorganiseerd worden tot Hollandsch-Javaansche scholen, weshalve aan deze scholen naast Inlandsch ook Europeesch personeel is verbonden.

In de tweede plaats Inlandsche lagere scholen der 2e klas, die een dubbel doel hebben: onderwijs te geven aan de kinderen, die niet meer tot de eigenlijke dessa-bevolking behooren, en als model te dienen en het personeel te vormen voor de dessa-scholen.

Deze dessa-school — de derde soort lagere school — sinds 1906 bij duizendtallen opgericht — is een zeer primitief ingerichte school, geen Gouvernements- maar gemeenteschool, door de dessa-bevolking zelf betaald, en bestemd om de groote massa te bereiken.

Nu staan de scholen, die van de Zending uitgaan, wat type betreft, op het midden tusschen de 2e klas school en de openbare dessa-school.

Sommigen verschillen maar weinig van de openbare dessa-school, anderen naderen meer het peil der 2e klas school.

Voor de vorming van het personeel ten behoeve van deze scholen is de Keuchenius-school bij hare tegenwoordige inrichting volkomen berekend. Mogelijk zou zij haar peil zelfs wel iets kunnen verlagen, als zij alleen bedoelt de vorming van onderwijzers voor de gewone Zendingsschool.

Het bijzonder onderwijs mag zich echter met dit eenvoudig onderwijs alleen niet tevreden stellen en doet dit ook niet.

Te Djokja is reeds een school met uitgebreider leerplan, nl. de leerschool, die is verbonden aan de Keuchenius-school.

Allengs zal wellicht de eisch des tijds ook elders dringen tot het oprichten van scholen met uitgebreider leerplan dan de gewone Zendingsschool.

Bovendien heeft ook de Keuchenius-school zelf Inlandsch personeel noodig, dat betere vorming behoeft dan het personeel der gewone lagere school, gelijk ook de school voor voortgezet onderwijs ten behoeve van de helpers bij den Medischen dienst dit behoeft.

Voorts zijn er den laatsten tijd op het Zendingsterrein der Gereformeerde Kerken bijzondere Hollandsch-Javaansche scholen gesticht, die Inlandsch personeel van hogere ontwikkeling behoeven. Deze z.g. „C. H. O.”-scholen gaan echter, behalve die te Poerbolinggo, niet rechtstreeks uit van de Zending, maar van een Vereeniging.

En terecht, want de Christelijke Hollandsch-Javaansche school — hoe zeer voor de Zending van belang — is een Christelijke cultuur-school.

Evenmin als het op den weg der Kerken ligt op het Zendingsterrein eene Christelijke „H. B. S.” te stichten, evenmin kan de oprichting van „C. H. O.”-scholen als rechtstreeksche roeping der Zending worden aangemerkt. Het spreekt daarom ook van zelf, dat de Keucheniuschool zich niet behoeft in te richten met het oog op de „C. H. O.”-scholen. Kunnen de „C. H. O.”, zonder dat de Keucheniuschool haar leerplan daartoe wijzigt, zich voor de opleiding van haar personeel van de Keucheniuschool bedienen, dan is daar niets tegen. Maar de Keucheniuschool heeft bij haar inrichting toch alleen rekening te houden met de eischen, door de scholen gesteld, die van de Zending zelf uitgaan.

Doch ook de Zendingsscholen zelf loopen wat het peil betreft verre uit een. De leerschool te Djokja b.v. staat verre boven een gewone Zendingsschool in de dessa.

De vraag is derhalve gerezen, of één onderwijzerstype voor die verschillende scholen, die wat inrichting en doel betreft zoover uit elkander liggen, wel voldoende is. En in nauw verband daarmee komt de vraag dan aan de orde, of er niet tweeërlei opleiding noodig is. Op daartoe strekkend verzoek heeft de Algemeene Vergadering te dezer zake geadviseerd als volgt.

- „1. Naast de bestaande kweekschoolopleiding wordt eene Hollandsch-Javaansche kweekschoolopleiding wenschelijk geacht.
2. De particuliere kweekschool voor de opleiding van Christelijke Inlandsche onderwijzers (de Keucheniuschool) zij de inrichting, waar tweeërlei opleiding gegeven wordt, en die daarom onderscheiden wordt in eene afdeeling A en B.
3. Afdeeling A biedt eene kweekschoolopleiding tot Inlandsche onderwijzers in den eenvoudigsten vorm, die beantwoordt aan de voor particuliere Inlandsche kweekscholen geldende „Regelen en voorwaarden” Staatsblad 1906.
4. Afdeeling B geeft eene opleiding tot Inlandsche onderwijzers met behulp van de Nederlandsche taal, die van den beginne aan als voertaal bij het onderwijs gebruikt wordt.
5. De onderwijzers, die aan afdeeling A worden opgeleid, zijn bestemd voor de gewone Inlandsche lagere scholen der Zending; de onderwijzers aan B opgeleid zijn bestemd om geplaatst te worden aan Hollandsch-Javaansche scholen of aan zulke scholen der Zending, waar meer dan gewoon lager onderwijs gegeven wordt, zooals kweek- en opleidingscholen of, waar noodig, 2e klas scholen in groote plaatsen.
6. Tot afdeeling A worden toegelaten leerlingen, die met vrucht eene gewone lagere school doorloopen hebben; tot afdeeling B leerlingen, die voldoende kennis van de Nederlandsche taal bezitten om het onderwijs in die afdeeling voor zooveel dat met het Nederlandsch als voermiddel gegeven wordt te kunnen volgen.
7. Het personeel ontvangt zijn aanstelling als onderwijzer aan de Keucheniuschool, opdat van de diensten van de onderwijzers aan afdeeling B, voor zooveel noodig, gebruik kan worden gemaakt van afdeeling A en omgekeerd.
8. Beide afdeelingen zullen metertijd in een afzonderlijk schoolgebouw met internaat gehuisvest dienen te worden, zoo mogelijk in dezelfde plaats en niet te ver van elkander verwijderd.”

Bij de uitvoering van dit plan, zouden aan afdeeling A, die in plaats van een cursus van vijf jaren, zooals thans de Keucheniuschool heeft, tot een cursus van vier jaren zou kunnen worden herleid, 2 Europeesche, en 2 of 3 Inlandsche leerkrachten noodig zijn.

Afdeeling B, die een cursus van vijf leerjaren zou moeten omvatten, zou een personeel vereischen van 3 Europeesche en 1 of 2 Inlandsche leerkrachten”.

Een begrooting van kosten is daarbij niet gegeven.

De Algemeene Vergadering heeft aan dit plan ook niet met eenparigheid haar goedkeuring gegeven.

Br. J. ZUIDEMA teekende daarbij aan: „In hoofdzaak ga ik accoord met 't voorstel. Of A en B samen op den duur de Keucheniuschool kunnen vormen, komt mij twijfelachtig voor”.

Br. C. ZWAAN merkt op: „geen overwegend bezwaar tegen dit voorstel als zoodanig (m.i. niet geboren uit wat de Zending thans dringend eischt, maar uit den al sterker wordenden drang naar het Nederlandsch onder de Javanen als middel tot finantieele lotsverbetering), indien finantieel uitvoerbaar, indien de leerlingen voor afdeeling B kunnen gevonden worden en indien plaatsing dier leerlingen na voleindigde studie mogelijk is, aangezien het aantal Christelijke Hollandsch-Javaansche scholen nog zeer gering is, alsook het aantal leerlingen van Christelijken huize op die scholen”.

Voor al echter Br. K. v. DIJK heeft ernstige bezwaren. Zijn bezwaren zijn in hoofdzaak de volgende:

- a. de behoefte aan onderwijzers, die Hollandsch verstaan, is nog veel te gering om reeds nu daarvoor eene opleiding in te richten;
- b. er is thans nog geen genoegzaam getal leerlingen voor een Hollandsch-Javaansche kweekschool beschikbaar;

c onderwijzers, die gaarne Hollandsch willen leeren, zouden een cursus in de Nederlandsche taal kunnen volgen, een afzonderlijke kweekschool is daarvoor niet noodig; d een Hollandsch-Javaansche kweekschool-opleiding is niet aan te bevelen als propædeuse voor de Theologische Opleidingsschool van Br D BAKKER

Al de andere leden van de Algemeene Vergadering konden zich met bovengemeld plan vereenigen

Ongetwijfeld verdient het voorstel der Algemeene Vergadering zeer ernstige overweging Bijna zeker zal op den duur een opleiding beslist onvoldoende zijn

Vooreerst stelt de snelle ontwikkeling, die Java de laatste jaren doorleeft, aan de Zending allengs meer den eisch, ook formeel tweeerlei scholen te onderhouden, nl gewone lagere scholen en scholen met uitgebreid leerplan, zoodat ten gevolge daarvan ook tweeerlei opleiding noodig zal zijn, terwijl ook voor het Inlandsche personeel, dat aan de opleidingsscholen zal arbeiden, een breedere vorming noodzakelijk is

Ook mag de Zending met haar onderwijs niet te zeer achteraan komen op straffe, dat zij anders den invloed verspeelt, dien zij door haar scholen op de Inlandsche bevolking kan oefenen De Zending mag daarom niet volstaan met hetgeen, waaraan zij op dit oogenblik nog wel genoeg heeft, maar moet vragen, wat eischen de naaste toekomst stelt

Nu leeft er onder de bevolking een sterke drang naar de kennis der Nederlandsche taal En blijkens haar subsidieregeling stelt ook de Regeering het onderwijs in de Nederlandsche taal op particuliere Inlandsche kweekscholen zeer op prijs Hiermee heeft de Zending rekening te houden Het is dan ook stellig te verwachten, dat er op den duur behoefte zal zijn aan Inlandsche onderwijzers, die Hollandsch verstaan

En de Zending zou hare roeping vergeten, indien zij niet bijtijds het oog daarvoor opende en de noodige maatregelen nam

Met het oog op de toekomst verdient daarom het voorstel der Algemeene Vergadering veelszins aanbeveling

Toch kan niet ontkend, dat de ingebrachte bezwaren zeer ernstig zijn

Vooreerst het finantieel bezwaar Het is nog niet zeker, of een particuliere *Hollandsch-Javaansche* kweekschoolopleiding te Djokja naar het oordeel der Regeering zou voorzien in „een werkelijk bestaande behoefte”, in welk geval alleen de gunstiger subsidiebepalingen ook voor deze school zouden gelden

Maar gesteld dat — wat wel te verwachten is — die gunstiger bepalingen, vervat in het besluit van 7 Juni 1911, Staatsblad No 395, van toepassing zullen zijn, zal toch het plan aanzienlijke uitgaven vorderen Voor uitrusting en overtocht van drie Europeesche onderwijzers met hunne gezinnen moet gerekend op f 7 a 8000 Indien er ook een school en woningen moeten worden gebouwd, zal daarvoor boven de subsidie minstens f 10 000 noodig zijn Bovendien zal, althans de eerste jaren, de exploitatie wel niet geheel kunnen worden betaald uit de ontvangsten in Indie, zoodat de Generale kas elk jaar een thans nog moeilijk te begrooten bedrag zal moeten bypassen

Voorts is de urgentie der oprichting van een Hollandsch-Javaansche afdeling aan de Keuchenusschool nog niet genoegzaam gebleken, om reeds nu daartoe te besluiten

Eer daartoe besloten wordt, behoort vast te staan

- 1 dat er een voldoende aantal leerlingen beschikbaar is, genoegzaam voorbereid om de opleiding aan een Hollandsch-Javaansche afdeling te kunnen volgen,
  - 2 dat er binnen eenige jaren, bv over vijf of zes jaar, voor onderwijzers, die deze bredere opleiding hebben genoten, ook gelegenheid zal zijn om geplaatst te worden
- Zoolang dit niet volkomen duidelijk is, zou het voorbarig zijn tot de uitvoering te besluiten van het plan, zooals dit door de Algemeene Vergadering is ontwikkeld Daarbij komt, dat toch de eerste twee jaren dit plan geen uitvoering kan ontvangen Wellicht toch zal de Directeur der Keuchenusschool het volgende jaar wel met verlof naar Nederland komen En het zou natuurlijk niet geraten zijn tot een zoo diep ingrijpende reorganisatie over te gaan in zijn afwezigheid

De geheele zaak te laten rusten tot de Generale Synode van 1917 is echter ook niet zonder ernstige bedenking

Wanneer dit gebeurde, zouden er nog minstens tien jaren verlopen eer de Hollandsch-Javaansche afdeling de eerste kweekelingen, door haar opgeleid, zou kunnen afleveren Immers wanneer in het najaar van 1917 pas de zaak aan de orde komt, zal de opening dezer afdeling dan op zijn vroegst eerst in 1919 kunnen geschieden, terwijl de opleiding ten minste vijf jaar moet duren, zoodat eerst in 1924 de eerste leerlingen dezen cursus zouden hebben doorloopen

Bij de snelle ontwikkeling der toestanden op Java zou dit zeer bedenkelijke gevolgen kunnen hebben

Opdat nu enerzijds het nemen van een nog niet genoegzaam beraden besluit voorkomen worde, en anderzijds een misschien zeer noodige zaak niet al te lang worde uitgesteld, verdient het aanbeveling, dat de Generale Synode of geheel deze zaak ter

behartiging overgeve aan hare Deputaten voor de Zending, of althans deze Deputaten machtige eene beslissing over deze zaak, te nemen door de volgende Generale Synode, zoodanig voor te bereiden, dat zij, indien noodig en mogelijk, terstond tot uitvoering kan komen.

Het meest gewenscht schijnt derhalve, dat de a.s. Generale Synode aan hare te benoemen Deputaten voor de Zending opdrage:

1. de zaak der splitsing van de Keucheniusschool naar het door de Algemeene Vergadering ingediende voorstel in ernstige overweging te nemen;
2. te dezer zake in nadere correspondentie te treden met de Algemeene Vergadering betreffende de urgentie en de uitvoerbaarheid van dit plan, alsmede alle inlichtingen in te winnen, die zij voor een grondige beoordeeling noodig achten;
3. te beoordeelen of eene reorganisatie der Keucheniusschool in de aangegeven richting noodig en uitvoerbaar is;
4. bijaldien, naar hun oordeel, de invoering van tweeërlei kweekschoolopleiding urgent en ook finantieel uitvoerbaar is, al de stappen te doen, die noodig zullen zijn om het voorstel der Algemeene Vergadering, al of niet gewijzigd, ter beslissing aan de volgende Generale Synode voor te leggen.

Namens de Deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds H. DIJKSTRA, h. t. Voorzitter.

Dr J. HANIA, h. t. Secretaris.

BIJLAGE 7.

(Zie hoofd 11 van dit rapport).

VOORSTEL in zake herziening van de regeling der salarissen en pensioenen van de leeraren der opleidingsscholen.

Voor de tegenwoordige regeling zie men de Acta der Algemeene Synode van 1905 pag. 263 en v.v. en Acta 1911 pag. 41.

Herziening is gewenscht omdat:

- a. de laatste jaren de standaard te Djokja aanmerkelijk is gestegen en daardoor het leven duurder is geworden;
- b. de andere Missionaire arbeiders te Djokja verhooging van salarissen ontvingen;
- c. ook aan andere posities, buiten Gouvernementsdienst, en voor vergelijking eenigszins geschikt, hooger inkomen is verbonden. Zoo b.v. geniet het hoofd der Christelijke Hollandsch-Inlandsche school te Djokja *f* 3000.— + 5 driejaarlijksche verhoogingen van elk *f* 600.—, terwijl de vereischten voor deze positie alleen zijn het bezit van hoofdaacte en acte Fransch.

Nu is het zeker gewenscht, dat de Missionaire arbeiders in dezelfde plaats in hun inkomen niet aanmerkelijk verschillen.

Docent en Directeur behooren althans niet beduidend minder te ontvangen dan de Missionaire Dienaar des Woords.

Ook behoort hun inkomen eenigszins geëvenredigd te zijn aan hun positie en hun levensbehoefte.

Aanbeveling verdient de navolgende regeling vast te stellen:

Voor den Docent per jaar:

f 3600.— + vrije woning of vergoeding van woninghuur;

eene verhooging na vijf-jarigen dienst van *f* 300.—;

f 100.— voor elk onmondig kind, dat niet in eigen onderhoud kan voorzien.

Verlofstraktement zooals ook thans is bepaald.

Pensioen verhoogd met *f* 400.— — ook voor zijn eventueële weduwe — boven wat thans in uitzicht is gesteld.

Voor den leeraar aan de opleidingsschool (Br. J. ZUIDEMA) per jaar *f* 2400.— + vrije woning of vergoeding van woninghuur.

Een verhooging van *f* 300.— wegens 5 dienstjaren.

f 100.— voor elk onmondig kind, dat niet in eigen onderhoud kan voorzien.

Over het pensioen van den heer ZUIDEMA wordt beslist, zoodra de onderhandelingen over zijne toetreding tot de Gouvernements-pensioenregeling zijn afgelopen.

Voor den Directeur der Keucheniusschool per jaar *f* 3300.— + vrije woning of vergoeding van woninghuur.

f 300.— voor het bezit der acten van Maleisch en Javaansch.
 Een verhooging van *f* 300.— na vijf jaren dienst.
f 100.— voor elk onmondig kind, dat niet in eigen onderhoud kan voorzien.
 Verlofstraktement zooals ook thans is bepaald.
 Voor een leeraar:
f 2700.— + vrije woning of vergoeding van woninghuur.
f 300.— voor het bezit der acten voor Maleisch en Javaansch.
 Een verhooging van *f* 300.— na vijfjarigen dienst.
f 100.— voor elk onmondig kind, dat niet in eigen onderhoud kan voorzien.
 Verlofstraktement zooals thans is bepaald.
 Directeur en leeraar zijn verplicht toe te treden tot de Gouvernements-pensioenregeling en daarvoor zelf de premie te betalen.
 De Generale kas betaalt echter al de verschuldigde premies voor den tijd, in den dienst der Zending doorgebracht tot den datum van het in werking treden van deze regeling.
 Tevens blijft aan Directeur en Leeraar gewaarborgd, dat, wanneer bij pensioneerings volgens instructie het pensioen, door het Gouvernement betaald, lager zou zijn dan het bedrag, waarop bij de benoeming recht is verleend, het pensioen tot *dit* bedrag zal worden aangevuld. Toetreding tot de Gouvernements-pensioenregeling wordt dringend aanbevolen door de Algemeene Vergadering¹⁾.
 Billijk is daarbij echter, dat de premie, die circa *f* 25.— per maand bedraagt, door de Generale kas wordt vergoed, terwijl het aanbeveling verdient, dit te doen in den vorm van verhooging van het salaris, omdat het eventueel pensioen zich daarnaar reguleert. In bovengenoemde regeling is hiermee gerekend.
 De inkoop voor den Directeur zal bedragen ongeveer *f* 564.—, voor wat betreft de jaren doorgebracht in den dienst der Zending. Daarmede is dan echter ook alle risico voor eventueel pensioen voor de Generale kas vervallen. Voor den Ien Leeraar zal de inkoop som slechts een klein bedrag vormen.

Namens de Deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds H. DIJKSTRA, *h. t. Voorzitter.*

Dr J. HANIA, *h. t. Secretaris.*

BIJLAGE XIV.
 (Art. 43).

Advies in zake de uitgave van het Zendingsblad en den Zendingskalender over 1914 tot 1917 (zie het rapport van de Generale Deputaten, Hoofd 12, 18 punt 7).

De Deputaten der Generale Synode, die naar Art. 21 der Zendingssorde in de laatste drie jaren de uitgave van het Zendingsblad hebben bezorgd, deelen in hun rapport hierover o. a. mede:

- a. dat nu elke maand 46000 ex. worden gedrukt en verspreid (een vooruitgang sinds 1911 van pl. m. 9000 ex.),
- b. dat het batig saldo over de drie laatste jaren reeds boven de *f* 20.000.— krom (hierbij leverde de uitgave van den Zendingskalender van Ds H. DIJKSTRA nog eene winst van *f* 1700.— voor de Generale kas).

Omtrent de verdere uitgave namen de genoemde Deputaten reeds weer de noodige voorbereidende maatregelen.

De Commissie voor deze aangelegenheid heeft de eer der Generale Synode te adviseeren: [volgt in Art. 43].

RENKEMA, *Rapporteur.*

¹⁾ Zie brief d.d. 14 April 1914.

BIJLAGE XV.
(Art. 44).

**Rapport van de Classis 's Gravenhage der
Gereformeerde Kerken in Nederland over hare
„buitenkerken” te Batavia en Soerabaia.**

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Classis 's Gravenhage der Gereformeerde Kerken heeft mij opgedragen aan Uwe Vergadering het volgende te rapporteeren:

A. Aangaande de Kerk van Batavia.

I. *in sake de Examinatie en de beroeping van den heer L. TIEMERSMA.*

a. dat zij op hare vergadering van 12 September 1911, na kennis genomen te hebben van het advies der Generale Synode van Zwolle 1911 (Acta Art. 77), besloten heeft dit advies in zijn geheel te aanvaarden en ten uitvoer te brengen;

en voorts dat daarvan mededeeling is gedaan aan Br. L. TIEMERSMA en aan den Raad der Gereformeerde Kerk van Batavia, welke laatste verzocht is zich met de uitvoering van het in gemeld advies sub 3 genoemde te willen belasten;

b. dat zij op hare vergadering van 7 Mei 1912 ontvangen heeft een schrijven van de Bijzondere Vergadering van Missionaire predikanten op Midden-Java, inhoudende de mededeeling, dat in hunne vergadering van 26 Maart 1912 Br. TIEMERSMA volgens opdracht der Classis is geëxamineerd, en zonder eenig bezwaar kan worden toegelaten tot den Dienst des Woords; dat voorts de stukken betreffende het beroep in orde zijn bevonden, zoodat het beroep in de vergadering van 2 April is geaprobeerd, aan welk schrijven was toegevoegd het, door Br. TIEMERSMA onderteekende, onderteekingsformulier voor Gereformeerde predikanten. [Zie Bijlage A].

c. dat zij op dezelfde vergadering besloot, bij den Kerkeraad van Batavia aan te vragen de finantiele regeling tusschen dien Kerkeraad en Br. TIEMERSMA, en te bepalen dat, zoolang deze niet bij de Classis is ingekomen en aldus voldaan is aan het besluit der Classis van 12 September 1911 sub 5, het beroep van Br. TIEMERSMA niet geaprobeerd en tot diens bevestiging in het ambt niet kan worden overgegaan;

d. dat op hare vergadering van 12 November 1912 zijn ingekomen en behandeld de volgende stukken van den Raad der Gereformeerde Kerk van Batavia:

1. de beroepsbrief van Br. TIEMERSMA van 26 Januari 1912;
2. de regeling van tractement;
3. de regeling van de arbeidsverdeling tusschen de beide Dienaren van Batavia;
4. de brief, waarin Br. TIEMERSMA verklaart de roeping aan te nemen d.d. 27 Februari 1912;
5. de verklaring van den Kerkeraad van Batavia omtrent Br. TIEMERSMA d.d. 12 Maart 1912; en
6. de approbatie der Bijzondere Vergadering van Missionaire Dienaren op Midden-Java van 2 April 1912 [zie Bijlage B];

doch dat de Classis, na kennis genomen te hebben van deze bescheiden, besloten heeft het beroep van Br. TIEMERSMA (alhoewel de bevestiging reeds 7 April 1912 had plaats gehad) alsnog niet te approbeeren, omdat onder de genoemde stukken niet aanwezig is eene verklaring van de Kerk van Batavia, dat zij ten opzichte van Ds TIEMERSMA hare verplichtingen naar Art. 13 K. O. zal nakomen;

e. dat zij op hare vergadering van 18 November 1913 van den Raad der Gereformeerde Kerk te Batavia heeft ontvangen de finantiele regeling tusschen haar en Ds TIEMERSMA, waarbij tevens medegedeeld werd, dat door Ds TIEMERSMA afstand is gedaan van emeritaats-tractement en weduwe-pensioen, en aan de Classis verzocht werd uit te spreken, dat de bevestiging van Br. TIEMERSMA niet ontijdig geschiedde, en dit schriftelijk te bevestigen [zie Bijlage C]; en

f. dat zij op hare vergadering van 10 Februari 1914 besloten heeft aan dit laatste verzoek van de Kerk van Batavia niet te voldoen, maar tevens, aangezien de stukken geaprobeerd zijn, deze zaak als afgedaan te beschouwen.

II. *in sake de bezwaarschriften.*

a. dat zij op hare vergadering van 13 Februari 1912 heeft ontvangen een schrijven van de Algemeene Vergadering van Zendingarbeiders in dienst der Gereformeerde Kerken op Midden-Java, waarin de aandacht der Classis gevestigd werd op de brochure

van Ds D J B WIJERS, getiteld *Ikcehla*, dewijl genoemde Vergadering meende, dat de in dit geschrift verkondigde denkbeelden leiden moeten tot groote verwarring en zelfs tot scheuring van het kerkelijk leven in Indie,

en dat aan dit bezwaarschrift was toegevoegd eene missive van den Raad der Gereformeerde Kerk van Batavia, waarin deze uitsprekt te vertrouwen, dat naar aanleiding van dit bezwaarschrift geen maatregelen hoegenaamd door de Classis zullen worden genomen, voordat hij gelegenheid heeft gehad zijn gevoelen te doen blijken [zie Bijlage D], en

b dat de Classis op hare vergadering van 7 Mei 1912 besloot aan de Vergadering van Zendingarbeiders op Midden-Java te berichten, dat zij in hetgeen tot dusverre tot haar kennis kwam nog geen aanleiding vond om in te grijpen, maar dat zij deze eerst zou hebben, indien Ds WIJERS de in het genoemde geschrift verkondigde denkbeelden in daden ging omzetten, dat het echter ook dan allereerst op den weg van den Kerkeraad van Batavia zou liggen in dezen op te treden, en dat men zich dus in de eerste plaats tot hem te wenden heeft, van welk antwoord een afschrift is verzonden aan de Kerk van Batavia

III *betreffende de aanvraag om ontslag van Ds D J B WIJERS*

a dat op hare vergadering van 18 November 1913 zijn ingekomen

1 een schrijven van den Raad der Gereformeerde Kerk van Batavia van 27 Augustus 1913, waarin medegedeeld wordt, dat door Ds D J B WIJERS tot hem het verzoek is gericht om, wegens gezondheidsredenen, van de Kerk van Batavia te worden losgemaakt, en wel in dien zin, dat hij de vrijheid ontvangt om zich met 1 Januari 1914 in een koel klimaat te vestigen, terwijl hij toch als Dienaar des Woords aan de Kerk van Batavia verbonden blijft, tegenover welke vrijheid hij afstand doet van zijn traktement, echter beschikbaar blijvende voor de verspreid wonende Gereformeerden — met als bijlage eene missive van Ds WIJERS, waarin hij het verzoek zelf en de redenen daarvoor nader uiteenzet, en de financiële aangelegenheden bespreekt,

2 een telegram van Ds WIJERS — door den actuaire 27 September 1913 ontvangen Voorstel ingetrokken,

3 een schrijven van den Kerkeraad van Batavia d d 15 October 1913, waarin deze mededeelt, van Prof Dr F L RUTGERS, aan wien hij om advies gevraagd heeft, het volgende telegram te hebben ontvangen

Voorstel onaannemelijk en onpractisch, veeleer schijnt aangewezen definitieve verlatung van het tropisch klimaat voor mogelijke kerkdienst in Nederland,

met als bijlage een afschrift van den brief van Ds WIJERS d d 26 September 1913, waarin deze zijn aanvraag om ontslag intrekt,

4 een afschrift van het uitvoerig advies, door Prof RUTGERS aan genoemden Kerkeraad gegeven, met begeleidend schrijven van Prof RUTGERS aan de Classis, en

b dat zij op hare vergadering van 10 Februari 1914 ontvangen heeft eene missive van Ds WIJERS van 21 October 1913, dat hij nl het advies van Prof RUTGERS, om het tropisch klimaat voor mogelijke kerkdienst in Nederland te verlaten, niet kan opvolgen, dewijl door het volgen van het systeem Dr MULLER eene algeheele verandering in zijne gezondheid heeft plaats gegrepen,

en eindelijk, dat al deze stukken [zie Bijlage E] voor kennisgeving zijn aangenomen

IV *aangaande de kerkvisitatie*

a dat zij op hare vergadering van 6 Mei 1913 besloot, aan Ds W PERA te Soerabaja en aan Dr B J ESSER te Poerbolinggo, consulent van het Zendingsterrein Wonosobo, te verzoeken in de Kerk van Batavia de kerkvisitatie te houden, en

b dat aan dit verzoek is voldaan en rapport van deze visitatie aan de Classis is uitgebracht [zie Bijlage F]

B Aangaande de Kerk van Soerabaja, betreffende de kerkvisitatie

a dat zij op bovengenoemde vergadering tevens besloot Ds D J B WIJERS van Batavia en Ds L NETELNBOS, Missionair dienaar van de Kerk van Delft te Wonosobo, uit te noodigen de visitatie in de Kerk van Soerabaja te verrichten, en

b dat aan deze uitnoodiging gevolg is gegeven en eveneens rapport van deze visitatie aan de Classis is uitgebracht [zie Bijlage G]

Alle stukken zijn hierbij gevoegd en liggen ter inzage van de Synode, met het vriendelijk verzoek om ze voor het archief der Classis te mogen terugontvangen

Uwe Vergadering de leiding des HFILIGEN GEESTES toebiddend,

Op last der Classis,

Rijswijk, Mei 1914

Dr K DIJK, *h t Actuaire*

BIJLAGE XVI.
(Art. 44).

Advies omtrent het rapport inzake Batavia en Soerabaja als Buitenkerken van de Classis 's Gravenhage. (M No. 1.)

Uit de mededeelingen van de Classis 's Gravenhage blijkt, wat de Kerk van Batavia aangaat

I. *In zake de examinatie en beroeping van den heer L. TIEMERSMA.*

a. dat zij besloten heeft, in hare Vergadering van 12 September 1911, het advies der Generale Synode van Zwolle 1911 (Acta Art. 77) in zijn geheel te aanvaarden en uit te voeren, en dat zij daarvan mededeeling heeft gedaan aan Br. L. TIEMERSMA en aan den Raad van de Gereformeerde Kerk te Batavia, welke laatste verzocht is zich met de uitvoering van het in gemeld advies sub 3° genoemde te willen belasten;

b. dat zij op hare Vergadering van 7 Mei 1912 ontvangen heeft een schrijven van de Bijzondere Vergadering van Missionaire predikanten op Midden-Java, inhoudende de mededeeling, dat in hunne Vergadering van 26 Maart 1912 Br. TIEMERSMA volgens opdracht der Classis is geëxamineerd en zonder eenig bezwaar kon worden toegelaten tot den Dienst des Woords; dat voorts de stukken betreffende het beroep in orde zijn bevonden, zoodat het beroep in de Vergadering van 2 April is geaprobeerd; aan welk schrijven was toegevoegd het door Br. TIEMERSMA ondertekende onderteekings-formulier van Gereformeerde predikanten:

c. dat zij op dezelfde Vergadering besloot bij den Kerkeraad van Batavia aan te vragen de financiële regeling tusschen dien Kerkeraad en Br. TIEMERSMA, en te bepalen dat, zoolang deze niet bij de Classis is ingekomen en aldus voldaan is aan het besluit der Classis van 12 September 1911, sub 5°, het beroep van Br. TIEMERSMA niet geaprobeerd is, en tot diens bevestiging in het ambt niet kan worden overgegaan;

d. dat op hare Vergadering van 12 November 1911 zijn ingekomen en behandeld de volgende stukken van den Raad van de Gereformeerde Kerk te Batavia:

1. de beroepsbrief aan Br. TIEMERSMA van 26 Januari 1912;
2. de regeling van traktement;
3. de regeling van arbeidsverdeling tusschen de beide Dienaren van Batavia;
4. de aannemingsbrief van Br. TIEMERSMA, gedateerd 27 Februari 1912;
5. de verklaring van den Kerkeraad van Batavia omtrent Br. TIEMERSMA, d. d. 12 Maart 1912;
6. de approbatie der Bijzondere Vergadering van Missionaire Dienaren op Midden-Java van 2 April 1912;

doch dat de Classis, na kennisname van deze bescheiden, besloten heeft het beroep van Br. TIEMERSMA (alhoewel de bevestiging reeds 7 April 1912 had plaats gehad) alsnog niet te approberen, omdat onder de genoemde stukken niet aanwezig is eene verklaring van de Kerk van Batavia, dat zij ten opzichte van Br. TIEMERSMA hare verplichtingen naar Art. 13 K. O. zal nakomen.

e. dat zij op hare vergadering van 18 November 1913 van den Raad van de Gereformeerde Kerk te Batavia heeft ontvangen de financiële regeling tusschen haar en Ds TIEMERSMA, waarbij tevens medegedeeld werd, dat door Ds TIEMERSMA afstand is gedaan van emeritaatsgeld en weduwen-pensioen, en aan de Classis verzocht werd uit te spreken, dat de bevestiging van Br. TIEMERSMA niet ontijdig geschiedde, en dit schriftelijk te bevestigen.

f. dat zij op hare Vergadering van 10 Februari 1914 besloten heeft aan dit laatste verzoek van de Kerk van Batavia niet te voldoen, maar tevens, waar de stukken geaprobeerd zijn, deze zaak als afgedaan te beschouwen.

II. *In zake de bezwaarschriften:*

De Classis 's Gravenhage deelt voorts mede, dat zij op hare Vergadering van 13 Februari 1912 heeft ontvangen, een bezwaarschrift van de Algemeene Vergadering van Zendingarbeiders, in dienst van de Gereformeerde Kerken op Midden-Java, tegen de brochure van Ds D. J. B. WIJERS, getiteld: *Tweeverlei*, waarop zij geantwoord heeft, dat deze zaak allereerst ligt op den weg van den Kerkeraad van Batavia en zij ook nog geen aanleiding vond hierop in te gaan.

III. *Betreffende de aanvraag van ontslag van Ds D. J. B. WIJERS.*

Aan de Classis werd vervolgens door den Kerkeraad van Batavia de mededeeling gedaan, dat Ds WIJERS op 27 Augustus 1913 bij hem, wegens gezondheidsredenen, een verzoek om ontslag of losmaking had ingediend. Op advies van Prof. RUTGERS is op 27 September 1913 dit verzoek door Ds WIJERS ingetrokken.

IV. *Aangaande de Kerkvisitatie:*

Eindelijk wordt nog door de Classis 's Gravenhage bericht, dat op haar verzoek van 6 Mei 1913 door Ds W. PERA en door Dr B. J. ESSER kerkvisitatie is gehouden in de Kerk van Batavia en door Ds D. J. B. WIJERS en door Ds L. NETELNBOS in de Kerk van Soerabaja, en dat daarvan rapport bij haar is ingekomen.

De Commissie voor deze zaak adviseert der Generale Synode: [volgt in Art. 44].

RENKEMA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XVII.
(Art. 45).**Aanspraak van Prof. JAEGER.**

Sehr geehrte und liebe Brüder in Christo.

Die Alt-Reformirten Kirchen in Bentheim und Ostfriesland haben auf Ihre freundliche Einladung meinen Kollegen Bruder Pastor UYTENHOUDT und meine Person abgeordnet, sie auf dieser Generalsynode zu vertreten.

Zunächst sprechen wir im Namen der Alt-Reformirten Kirchen im Westen Deutschlands den herzlichsten Dank aus für die von Ihnen an sie ergangenen Einladung zu dieser Synode. Unsere Gemeinden rechnen es sich zur grossen Ehre, sich auf dieser geehrten Versammlung vertreten lassen zu dürfen.

Sodann sind wir von unsern Kirchen beauftragt worden, den Reformirten Kirchen in den Niederlanden die herzlichsten Brüdergrüsse zu überbringen. Wir entledigen uns dieses Auftrages, indem wir hier aussprechen: die Alt-Reformirten Gemeinden in Bentheim und Ostfriesland senden Ihnen, geehrte Brüder, und Ihren Kirchen, die Sie vertreten, die innigsten Brüdergrüsse und Segenswünsche. Sie wünschen Ihnen viel Gnade und Segen von GOTT dem HERRN, und unserm HERRN JESUS CHRISTUS. Der Heilige Geist leite und regiere diese Synodale Versammlung. Er erleuchte sie mit Seinem Lichte und Seiner Weisheit. Der HERR gebe, dass alle Beratungen und Beschlüssen nach Seinem Willen geschehen und mit Seinem Segen gekrönt werden mögen. Er leite alles zu Seiner Ehre und zum Heil und Segen Seiner Kirchen in und ausser diesem Lande.

Unsere Gemeinden fühlen sich mit Ihnen aufs innigste verbunden, und das um so mehr, als wir mit Ihnen dieselben Bekenntnisse und dieselbe Kirchenordnung haben. Gesehen aufs kirchliche Leben hier und bei uns, so scheidet uns eigentlich *nichts* von einander. Auch geographisch genommen, wohnen wir so nahe bei einander, dass wir Ihre ersten und nächsten Nachbarn und Brüder genannt werden können. Selbst was die Sprache betrifft, so wird in unser Klassis noch in den meisten Gemeinden in holländischer Sprache GOTT verehrt und das Wort GOTTES bedient. Man sollte fast sagen, dass es zwischen Ihnen und unsern Kirchen nichts als die politische Grenze gibt.

Auf unserer letzten Klassisversammlung, stellte ein Bruder die Frage, ob es in dieser Zeit, da das Reisen gefährlich sei, und man nicht wisse, was sich schon in einigen Tagen ereignen könne, wohl ratsam sei, Abgeordnete zur Generalsynode in Holland zu senden. Es wurde darauf geantwortet, dass man es gerade in dieser so ersten Zeit beweisen müsse, dass man zusammengehöre und das Glaubens- und Liebesband, das uns eine, fest und unzerreissbar sei. Unser Brüderband müsse in solcher Zeit als der heutigen noch fester geknüpft und noch mehr gestärkt werden. Keiner hatte mehr etwas dagegen, dass wir beiden nach dieser Generalsynode gingen, und wir haben 's auch gern trotz der nicht zu umgehenden Gefahren auf uns genommen, die Brüdergrüsse und Segenswünsche über zu bringen.

Wenn wir aber sagen, dass unsere Gemeinden meinen, das Brüderband mit Ihnen in gefahrvoller Zeit nicht allein fest zu halten, sondern auch noch immer enger knüpfen zu wollen, so hat das nicht den Sinn, dass die Reformirten Gemeinden in diesem Lande unser so sehr bedürften, wohl aber, dass unsere Gemeinden des engen Anschlusses an Ihren Kirchen bedürfen, damit wir durch Sie, geehrte Brüder, unterwiesen und geistlich gestärkt werden. So genommen, könnte unsere Sendung zu dieser Synode und die festere Verknüpfung mit Ihnen den Schein des Egoismus haben. Wir wollen es nicht leugnen, dass wir gerne von Ihnen lernen und gerne mit Ihnen Gemeinschaft haben, damit wir auch durch Sie gestärkt werden. Aber darum ist die Liebe zu Ihnen

nicht geringer, denn die Liebe will nicht allein, wo sie kann, geben, sie will auch wohl, wenn sie in den Schwächern ist, nehmen und lernen. Und wir denken, dass Sie, geehrte Brüder, uns auch dies, dass wir von Ihnen zu gewissen suchen, uns zu gute halten. Zudem wird es Ihnen als den Gliedern CHRISTI gewiss auch eine Freude Sein, von Ihren geistlichen Gaben uns etwas mitteilen zu können.

Was den heutigen Krieg betrifft, so hat es in keiner Weise das Bruderband mit Ihnen gelockert. Was uns verbindet, ist JESUS CHRIST und Sein Kreuz. Das Kreuz trennt CHRISTUM und die Welt, es trennt auch die Gemeinden CHRISTI von SATAN und Welt. Das Kreuz CHRISTI eint auch. Es eint CHRISTUM und Seine Gemeinde, es eint die Gemeinden CHRISTI auch unter einander. Alle politischen Grenzen fallen hier weg. Wir sind nicht geeint durch weltliche Ereignisse, wir können nicht durch weltliche Erschütterungen, auch nicht durch die, die heute durch Europa gehen, getrennt werden. Unser Einigungsband ist CHRISTUS und Sein Kreuz, oder die Liebe GOTTES sagt PAULUS, Rom. 8 : 35: Wer will uns scheiden von der Liebe GOTTES? Trübsal oder Angst, oder Verfolgung, oder Hunger, oder Blöße, oder Fährlichkeit, oder Schwert?

Und wie die Liebe GOTTES zu uns, Seinem Volk, unzerreisbar ist, so ist auch die Liebe GOTTES, die Er ausgegossen hat in unser Herz und kraft welcher wir GOTT, JESUM und die Brüder liebhaben, unauflöslich, sie verbindet uns als eine Liebe, die stärker ist als der Tod, stärker als die Hölle.

Ach der heutige Krieg kann das Reich CHRISTI nicht zerstören, obschon nicht zu verkennen ist, dass der Fürst der Finsterniss solches allezeit bezweckt und gewiss auch heute sucht zu erlangen, doch das Reich kann nicht untergehen. CHRISTUS hat SATAN und Hölle überwunden. Wohl können die Kirchen CHRISTI in mancherlei Bedrängnisse und Nöte kommen, aber schliesslich muss alles, auch die bösen Tage, dem Reich zum Besten dienen.

Inbetreff des Krieges haben wir bisher noch wenig zu leiden gehabt ausser dass etwa einige Personen im Kriege gefallen sind.

Wenn wir recht sehen, dann zeigt sich auch in unserm Volk eine segensreiche Frucht desselben. Es ist mehr Verlangen nach GOTT und Seinem Wort, das Volk wird mehr wach und lernt fragen nach GOTT und Seinen Wegen. Die Kinder GOTTES werden ernster. Man fühlt, der HERR hat uns etwas zu sagen. Und was unsere Gemeinden in Bentheim und Ostfriesland betrifft, so können wir zwar nicht viel Neues von ihnen sagen, aber wir dürfen doch die Mitteilung machen, dass unsere Gemeinden noch sich im Stillen und in aller Ruhe weiter entwickeln. Wir können nicht von auffälligem Wachstum nach aussen reden, aber wir dürfen doch sagen, dass unsere Gemeinden still nach innen erstarken und sich nach aussen langsam ausbreiten. Vor einigen Jahren zählten wir noch 12, heute 14 Gemeinden.

An unserer Schule sind diesen Herbst 3 Studenten fertig geworden, um noch ein Jahr nach Holland zu gehen um Theologie zu studieren.

Gesehen auf unsere kleine Kraft in uns und auf das, was wir nach aussen in dem Deutschen Reich darstellen, dann könnten wir verzagen. Auch die heutige Kriegslage, welche immer eine grosse Gefahr für unsere Kirche bedeuten kann, könnte uns entmutigen, aber wir haben unsere Augen auf zu dem HERRN, der unsere Hülfe ist und auch das Schwache und Geringe in Gnaden ansiehet. Wir kommen in dieser erregten Zeit wöchentlich in besonderen Gottesdiensten zusammen, um GOTT um Gnade und Beistand zu bitten. Wir empfehlen uns auch Ihrer Fürbitte.

Wenn wir auch, gesehen auf uns und die Kriegslage, verzagen müssten wen wir GOTT nicht auf unserer Seite hätten, so können wir doch im Blick auf GOTT mit Ps. 46 : 5 und 6 sagen: Dennoch soll die Stadt GOTTES fein lustig bleiben mit ihren Brunnlein, da die heiligen Wohnungen des Höchsten sind. GOTT ist bei ihr darinnen, darum wird sie wohl bleiben; GOTT hilft ihr frühe. Dieses Bewusstsein, dass die Kirche CHRISTI fest und unerschütterlich steht, dass sie ein Fundament hat, dass nicht bewegt werden kann, gibt Mut und Trost, auch in den gegenwärtigen Erschütterungen, die durch Europa gehen, weiter zu arbeiten in dem Werk des HERRN, wie der Apostel Paulus den Corinthern zuruft: Darum, liebe Brüder, seid fest, unbeweglich, und nehmet immer zu in dem Werk des HERRN, sintemal ihr wisset, dass eure Arbeit nicht vergeblich ist in dem HERRN.

BIJLAGE XVIII.
(Art. 45).

Schrijven van Rev. D. E. JENKINS.

I have left my final reply to your kind invitation as long as I could without deciding whether I could come to your August Assembly this year or not. I am now advised, that the risks of the sea are great, and that I had better not try to face the passage over. I am very sorry that I have been unable to see the way clear to visit you, but I hope the LORD will spare us for another time. Will you be so good as to give my best wishes to your Assembly in Synod met, and say how much we wish the LORD to prosper you in your divine work. It may be that the LORD has some great purpose to work out through this terrible war. Accept my warm thanks for your kind offer of hospitality.

Denbigh, Gt. Britain.
Oct. 24, 1914.

D. E. JENKINS.

BIJLAGE XIX.
(Art. 46).

Protest van den Kerkeraad te Serooskerke (W).

Hoog Weleerwaarde en Eerwaarde Vergadering!

Met de meeste hoogachting en eerbied gevoelt de Gereformeerde Kerk van Serooskerke (W) zich gedrongen, zich te wenden tot Uwe vergadering.

Ze komt tot U in alle bescheidenheid met de dringende bede, dat door Uwe vergadering haar schrijven, dat tevens als protest dient, in zake de besluiten genomen door de Classis Middelburg, en de Provinciale Synode van Zeeland, zal worden onderzocht, waar dit geldt een onbehoorlijke vernieuwde grensregeling, tusschen de Kerk van Serooskerke en die van het naburige Vrouwepolder.

Garne is de Kerk van Serooskerke bereid in alle opzichten, alles ter kennis te brengen, wat voor Uwe vergadering noodig geoordeeld wordt om een nauwkeurig onderzoek in te stellen, opdat daardoor zoo mogelijk de rust in de Gemeente Serooskerke moge terugkeeren.

De gebeurtenissen, zoals deze zich hebben ontwikkeld, mogen hier kortelijk volgen.

In het jaar 1892 kwam de vereeniging der beide Kerken (Christelijk Gereformeerd en Nederduitsch Gereformeerd) tot stand.

Als gevolg daarvan moest aan het besluit dier Synode worden voldaan betreffende eene herziening der grensregeling.

Conform aan dit besluit werd een gedeelte van Serooskerke bij Vrouwepolder gevoegd, zoodat thans deze Kerk met 26 huisgezinnen is vermeerderd.

De Kerk van Vrouwepolder meende echter, dat haar niet genoeg was toegewezen, ofschoon toen alreeds de burgerlijke alsmede de historische lijn overschreden was.

Doch, zij ontving de belofte, dat daarop later zou worden terug gekomen.

Zie Notulen Classis Middelburg, Augustus 1892;

Op voorstel van Ds LITTOOY wordt de voorgestelde regeling goedgekeurd, onder bepaling, dat bij de ineensmelting der beide Kerken A en B te Serooskerke de grens en tusschen Vrouwepolder en Serooskerke opnieuw zouden worden geregeld.

Dit nu is geschied in 1899.

Na de ineensmelting der beide Kerken A en B te Serooskerke (W) werd de kwestie ernstig ter hand genomen en over en weer besproken.

De Kerk van Serooskerke had zeer ernstige bezwaren.

De Classis gevoelde dit dan ook zeer goed. Commissie na Commissie onderzocht de aanhangige kwestie.

Ja tot tweemaal toe werden de betrokken bewoners persoonlijk gehoord.

Uitgenomen een *drietal* verklaarden allen, dat zij tot de Kerk van Serooskerke wenschten te behooren.

Tengevolge van de ineensmelting der beide Kerkengroepen stond nu de Kerk van Serooskerke voor een aanzienlijken schuldenlast, dien zij gemeenschappelijk aanvaardde, en bij contract bepaalde gezamenlijk hiervoor aansprakelijk te zijn, opdat ook de geldschietters hun waarborg hadden.

Des te meer klemde dit bezwaar, nu die leden van de vroegere Kerk A welke bij de andere Gemeenten behoorden, zich dienden te voegen bij de Gemeente waartoe zij feitelijk behoorden, en dit dan ook hebben gedaan.

Dit nu alles te zamen genomen meende de Classis om *practische* bezwaren, het besluit te moeten nemen, om de regeling te laten zooals die in 1892 getroffen was.

Zie Notulen Classis van 2 Mei 1899 :

De discussiën die zich ontsponnen over dit Rapport worden beëindigd door de stemming over het voorstel van Ds ZIJP, namelijk:

De Classis, gehoord hebbende het Rapport van Deputaten benoemd voor de grensregeling tusschen Serooskerke en Vrouwepolder, vooral lettende op de *practische* bezwaren, die eene nieuwe grensregeling, door Vrouwepolder gewild, voor Serooskerke zou opleveren, besluit om de grensregeling te doen blijven zooals zij thans is.

Het voorstel wordt geacht aangenomen te zijn met 15 stemmen voor, 5 tegen, 7 onthielden zich van stemming, terwijl 7 deputaten of afgevaardigden vertrokken waren.

Op de daarop volgende Classis-vergadering maakte de Kerk van Vrouwepolder bezwaar tegen het genomen besluit der vorige Classis. Daarop sprak deze zich uit: *Hierop niet meer in te gaan, en te blijven bij het genomen besluit.*

Zie Notulen Classis van 1 Augustus 1899.

De Classis gaat niet in op de bezwaren gerezen tegen de stemming over de grensregeling tusschen Serooskerke en Vrouwepolder.

Onjuist is het derhalve, wanneer de Commissie der Provinciale Synode zegt, dat de Kerk van Vrouwepolder van dien tijd af onder protest heeft geleefd.

Zie rapport Zuider Kerkbode 20 Juni 1913.

Er is dan ook niet verder over gesproken of gedacht.

Onverwacht in 1911 kwam de kwestie op een Classisvergadering weder op het tapijt.

De Kerk van Vrouwepolder had voor deze vergadering aan elke Kerk een schetskaartje gezonden van het betrokken terrein met aangrenzend gebied.

De Kerk van Serooskerke maakte daarop echter eene uitzondering, daar zoo een kaartje haar niet was toegezonden.

Buiten de betrokken Kerk zou derhalve de kwestie weder behandeld worden.

De Classis begreep terecht, dat zulks niet oorbaar was.

Zij verwees dan ook de Kerk van Vrouwepolder om met Serooskerke te onderhandelen. Dit geschiedde.

De Kerk van Serooskerke kwam tot geen overeenstemming, aangezien dezelfde *practische* bezwaren nog evenzeer gelden, zooals door de Classis werd uitgesproken.

Evenwel werden weder bij vernieuwing de betrokken huisgezinnen gehoord.

Slechts 3 van de 22 huisgezinnen verklaarden naar Vrouwepolder te willen gaan.

„Van deze drie gezinnen was er *een* die om familie-aangelegenheden, een *ander* wijl dat gezin vroeger te Vrouwepolder had gewoond”.

Ofschoon de toestand onveranderd was gebleven, besloot de Classis Middelburg in hare vergadering van 8 November 1911, terugkomende op haar vroeger genomen besluit, dat wederom een aanzienlijk gedeelte aan Vrouwepolder zou worden afgestaan.

Groote verontwaardiging wekte dit in de Kerk van Serooskerke.

Een bezwaarschrift onderteekend door 187 mannelijke belijdende leden werd daarop ingediend bij de Classis Middelburg op hare vergadering van 14 Februari 1912.

De Raad der Kerk ondersteunde dit bezwaarschrift.

Weder werden Deputaten benoemd om de zaak te onderzoeken. Deze brachten in de volgende Classis, Mei 1912, hun rapport uit.

De Classis besloot het protest niet ontvankelijk te verklaren en zich te houden aan haar besluit in de vergadering van 8 November 1911.

Zie antwoord aan den eerstondergeteekende van het bezwaarschrift.

Namens de Classis Middelburg der Gereformeerde Kerken in Nederland heb ik de eer U het volgende te berichten:

a. dat zij besloten heeft Uw protest tegen het in de voorgaande Classisvergadering genomen besluit in zake de grensregeling Serooskerke en Vrouwepolder niet ontvankelijk te verklaren;

b. dat zij het volgende voorstel heeft aangenomen:

De Classis, gehoord hebbende de besprekingen in zake de grensregeling tusschen Serooskerke en Vrouwepolder, besluit zich te houden aan haar in de vergadering van November 1911 ter dezer zake genomen beslissing.

Uit naam van bovengenoemde Classis: (was geteekend) K. VEEN, *Scriba.*

Deze beslissing der Classis greep diep in.

Wordt toch dit besluit gehandhaafd, dan wordt de toestand zoodanig, dat Vrouwepolder met hetgeen reeds vroeger verkregen is en nu nog zal verkrijgen, burgerlijk zoomede historisch beschouwd, bijkans grooter zielental verkrijgt dan Serooskerke buiten de kom der Gemeente overhoudt.

De Kerk van Serooskerke werd daarom genoopt zich tot de Synode van Zeeland te wenden, met dringend verzoek het besluit der Classis te vernietigen, te meer nog, omdat niet ten onrechte gevreesd wordt, dat handhaving van het besluit voor de Kerk van Serooskerke ernstige gevolgen na zich zal slepen, daar toch de overtuiging vast staat, dat haar onrecht wordt aangedaan, door andermaal de grensregeling opnieuw te wijzigen en een aanzienlijk deel aan Serooskerke te ontnemen.

Waar, zooals gemeld is, de betrokken personen zich herhaaldelijk hebben uitgesproken, zouden velen van hen worden afgescheiden van de Gemeente, waarvan reeds eeuwen lang hun voorgeslacht deel heeft uitgemaakt.

Tegen den wil der Gemeente mag en kan toch het historisch recht niet geschonden worden? Inzonderheid als geen rekening wordt gehouden met de eischen van het practische leven.

Art. 2 der bepalingen uit de bijlagen Kerkenordering.

De Particuliere Synode van Zeeland nam de zaak ter hand.

Ook zij hielden helaas geen rekening met de bezwaren, welke werden ingebracht, of met de moeilijkheden, welke door den nieuwen toestand moeten of zullen ontspruiten, noch met het recht der plaatselijke Kerk.

De Deputaten tot onderzoek benoemd adviseerden een nieuwe grensregeling, door de Classis goed te keuren.

In eene vergadering van de Particuliere Synode van Zeeland, Juni 1913, werd zulks aangenomen.

Doch daardoor bleef de Kerk van Serooskerke in moeilijkheid.

Haar werd geen recht gedaan.

Ja wat meer is, de Classis houdt geen rekening met de rechten eener plaatselijke Kerk. Zelfs ook niet als deze protesteert.

Wat geschiedt?

Sedert het besluit der Classis 1911 wordt met het afgeven en inkomen van attesten op advies der Classis door de Kerken gehandeld, alsof Serooskerke met betrekking daarop geen rechten meer kan laten gelden, ofschoon door Serooskerke het door haar gevraagde advies in deze zaak, behelzende de attesten, de Classis voorhield.

Door Serooskerke werd aan een der Hoogleeraren advies gevraagd met betrekking tot het afgeven en inkomen met *attesten*.

Zoolang de zaak aanhangig is mag daarop volgens Zijn Hooggeleerde geenszins van den gewonen gang van zaken afgeweken worden.

De moeilijkheden, welke zich daardoor nu reeds voordoen, laten niet na haar invloed te doen gevoelen.

Met verschuldigde hoogachting en eerbied wordt daarom met ernstigen **aandrang** aan Uwe vergadering gebeden, een ernstig onderzoek in te stellen, opdat de rechten der plaatselijke Kerken niet worden geschonden, en de rust en de vrede in onze Gemeente moge terugkeeren.

De Koning Zijner Kerk, onze HEERE JEZUS CHRISTUS, zij met Zijnen GEEST en genade in Uw midden, opdat de door U te behandelen zaken mogen zijn naar Zijnen wil en strekken tot bloei en vrede der plaatselijke Kerken in ons Vaderland en daar buiten.

Met diepgevoelde hoogachting, heilbede en broedergroeten,

de Kerkeraad der Gereformeerde Kerk voornoemd,

Ouderlingen:

J. LOUWERSE Cz., *h. t. Praeses.*
Js GOEDBLOED, *Scriba.*
W. FRANCKE.
L. DE RIJCKE.
W. MELIS.

Diakenen:

ADR. MELIS.
ADR. WISSE.
Jb GELDOF Jz.
JOHs WONDERGEM.
C. TON.

BIJLAGE XX.
(Art. 46).

Advies in zake het protest van den Kerkeraad te Serooskerke (W.) H 6.

Aan de Algemeene Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland te 's-Gravenhage — 1914.

Uwe commissie, aangewezen om rapport uit te brengen omtrent punt H 6 van de Agenda uwer vergadering, inhoudende een „Protest van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Serooskerke (W.) tegen het besluit der Part. Synode van Zeeland aangaande de grensregeling tusschen de Kerken van Vrouwenpolder en Serooskerke”, heeft de eer aan uwe vergadering te rapporteeren:

Gelezen al de rapporten, protesten, besluiten van Classis en Prov. Synode, deze zaak betreffende,

overwegende, 1e dat de Classis Middelburg, volgens de besluiten van de Algemeene Synode van 1892, in de maand Augustus van dat jaar eene regeling heeft gemaakt omtrent de grens tusschen de Kerken van Vrouwenpolder en Serooskerke, maar met de uitdrukkelijke voorwaarde, dat deze regeling herzien zou worden, zoodra de Kerken A en B van Serooskerke zouden zijn ineengesmolten;

2e dat, na genoemde ineensmelting in 1897, deze nadere regeling aan de orde is gekomen in 1899. Op de vergadering van de Classis op 2 Mei 1899 is na zeer langdurige bespreking, aan het einde der vergadering, toen reeds verscheiden leden waren vertrokken wegens het late uur, met 15 stemmen voor van de 34 stemmen, die konden worden uitgebracht, aangenomen een voorstel, staande de vergadering gedaan, om de grensregeling te doen blijven, zooals zij toen was, „vooral lettende op de practische bezwaren”, tegen welk besluit Vrouwenpolder protesteerde;

overwegende 3e dat deze regeling niet geacht kan worden voor de toekomst bindend te zijn bedoeld; *a* omdat de gronden, waarop dit besluit voornamelijk rustte, namelijk practische bezwaren, in de toekomst geleidelijk zouden kunnen wegvallen; *b* omdat het besluit werd genomen, om op de vergadering van 2 Mei 1899, gezien het late uur, een einde te maken aan de breede discussie over deze zaak, maar niet om aan de zaak zelve een eindbeslissing te geven; *c* omdat het protest van Vrouwenpolder, staande de vergadering, bewijst, dat deze zwakke Kerk van dien tijd af niet langer dan onder protest wilde toezien, dat door het reeds jaren talmen met eene definitieve grensregeling van de zijde der Classis, in strijd met eene haar gegeven belofte, hare geestelijke en zedelijke ontwikkeling werd belemmerd en daardoor de financiële druk werd verzwaaard; *d* omdat moeilijk kan worden verondersteld, dat de Classis Middelburg op zoodanige onvoorzichtige en daarom laakbare wijze de grenzen definitief zou hebben geregeld, en in dier voege haar besluit van 24 Augustus 1912 zou hebben uitgevoerd;

4e dat de Classis blijkbaar ook van dit gevoelen is geweest, daar zij 8 November 1911, nu, naar haar oordeel, de practische bezwaren voor Serooskerke waren verminderd, eene definitieve regeling heeft gemaakt;

5e dat, na protest van Serooskerke tegen dit besluit bij de Provinciale Synode, en een uitvoerig onderzoek door haar ingesteld, door deze Synode, op eenparig advies van Deputaten van onderzoek, met algemeene stemmen het laatste besluit van de Classis Middelburg is goedgekeurd;

besluit aan de Synode voor te stellen: [volgt in art. 46].

J. A. LEENSTRA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXI.
(Art. 47).

Rapport aangaande de Zending onder de Joden.

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland,
te houden te 's Gravenhage, Augustus 1914.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders.

De vijf broeders, door de Generale Synode van Zwolle benoemd tot de behartiging van de Zending onder de Joden, vergaderden aanstonds September 1911 en constitueerden zich als volgt: Ds J. DOUMA, Voorzitter, Ds J. D. VAN DER VELDEN, Scriba, Ds H. C. VAN DEN BRINK, Penningmeester, welke laatste na zijn vertrek naar Dieren in het beheer der financiën vervangen werd door den Secretaris Ds J. D. VAN DER VELDEN, die nu beide functies in zich vereenigt. Voor het voeren der financiële administratie heeft Br N. KOOPS van Rotterdam zich belangeloos beschikbaar gesteld, wien daarvoor namens de Gereformeerde Kerken in Nederland alle dank toekomt.

De door de Synode van Zwolle aan Deputaten opgedragen taak hebben zij zooveel mogelijk trachten te volbrengen. In de volgorde van die opdracht, vermeld in de Acta van Zwolle, Art. 84, sub 4 en 5, zij het hun vergund U kortelijk rapport te mogen doen.

Deputaten was opgedragen:

a. door geschriften en spreekbeurten de zaak van de Zending onder de Joden bij den voortduur in onze Kerken te bepleiten.

Het tijdens de zitting van de Generale Synode te Zwolle verschenen boekje: „*Gy blijft my onvergetelyk*”, een woord in het belang van de Zending onder de Joden, — door J. P. TAZELAAR, uitgegeven bij J. H. KOK, te Kampen, is aan alle Kerkeraden gezonden, in sommige plaatsen op vrij ruime schaal verspreid en naar de overtuiging der Deputaten niet zonder goede vrucht gebleven.

Behalve een tractaatje van Ds KROVELD, getiteld: „Geen berouw”, gaven Uwe Deputaten ook nog een vijftal tractaten uit, geschreven door Ds TAZELAAR, getiteld: „Een zoon van het oude volk”, „De Schoonste Mezoëzah”, „Rechte negotie en ware religie”, „Indien ik u vergeet, o Jeruzalem”, „Om alle treurigen te troosten”, welke blijkens den ruimen aftrek, die daarvoor in verschillende Kerken gevonden werd, den juiststen toon getroffen hadden. Meer dan 10.000 exemplaren zijn er van verspreid. Andere schriftelijke arbeid is nog in voorbereiding of kon, voor zoover deze werd aangeboden, als ongeschikt naar het oordeel Uwer Deputaten, niet worden uitgegeven. In de winters 1911—'12, '12—'13 en '13—'14 werden telkens weer door tal van broeders in vele Kerken bidstonden of spreekbeurten voor de Jodenmissie gehouden. In ongeveer 200 Kerken traden de broeders op, in sommige daarvan zelfs herhaalde malen. De belangstelling daarvoor bleek nog altoos zeer verrassend te zijn. De leiders van deze spreekbeurten mochten zelf steeds meer inleven in de rijke beteekenis van dit Zendingswerk, en in de Kerken kwam het besef van de noodzakelijkheid daarvan in toenemende mate aan het licht. Ook is nu en dan in de pers de aandacht op deze zaak gevestigd.

Deputaten was opgedragen:

b. Den arbeid der bestaande Zendingscommissies die uitgaan van den Kerkeraad te steunen.

Rotterdam. De relatie tusschen de oude vereeniging voor Zending onder de Joden „Mordechai” en den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk bleef als ter vorige Synode gerapporteerd is. Er zijn geen gronden en gegevens, die 't opnieuw aanknoopen van eenigen band zouden wettigen. Ook de nieuw opgerichte vereeniging „Nathanaël” werkt geheel zonder eenige kerkelijke sanctie.

Gelukkig is er een kring van broeders en zusters gevonden, die onder leiding van Deputaten, door den Kerkeraad van Rotterdam aangewezen, dezen arbeid heeft ter hand genomen. Er worden samenkomsten met meisjes gehouden, die door 5—9 jodenmeisjes vrij geregeld bezocht worden. Voor huisbezoek hebben zich verschillende broeders en zusters aangemeld, die dit nog al moed en tijd vereischend werk op zich wilden nemen. Een naaikrans vervaardigt kleedingstukken, die op aanwijzing der huisbezoekers (bezoeksters) kunnen worden uitgedeeld. Met goeden moed, ondanks de reeds door dezen weinigen arbeid verwekte vijandschap, zoekt men in Rotterdam voorwaarts te gaan.

's Gravenhage. De arbeid te dezer stede is ook gedurende de jaren 1911—1914 met onvermoeiden ijver voortgezet, zoowel onder volwassenen als onder kinderen. Groot was de tegenstand, ja vervolging is 't schier te noemen, die de enkele gezinnen en kinderen moesten ondervinden, welke het oor leenden aan het Evangelie van CHRISTUS. Maar het ontmoedigde de broeders niet. Een zware slag trof den arbeid hier door het overlijden van Mevrouw SONNEVELDT, 1e presidente van het zustercomité

„Mirjam”. Deze zuster was vele jaren de ziel en leidster van den gezegenden arbeid onder Joodsche jongens en meisjes, die soms tot een getal van 60 à 70 de wekelijksche samenkomsten bezochten en jaarlijks op het Kerstfeest liederen aanhieven ter eere van JEZUS, den Messias. Maar hoezeer zij, naar menschelijk oordeel, scheen onmisbaar te zijn, de HEERE vraagt niet naar onze meening, en ook zijn GODS gedachten hooger dan onze gedachten. Hij heeft getoond, dat Zijn werk niet van menschen afhangt. Andere krachten heeft Hij in de plaats gegeven en te meer aangewakkerd, om zich ook voor het werk onder de Joden te geven.

Het huisbezoek bij verschillende Joodsche huisgezinnen gaat nog steeds door. Ook de Bijbelklassen voor Joodsche jongens en meisjes. En elk jaar, ook het vorige, mocht met blijde dankbaarheid een opgewekt Kerstfeest met die Joodsche kinderen gevierd worden.

De verslagen getuigen daarvan. Met name het laatste jaarverslag. Want al staat het voor een groot deel in het teeken van den rouw over Mevrouw SONNEVELDT's verscheiden, toch wordt er getuigd, dat de HEERE anderen tot haar taak riep, dat vrijmoedigheid geschonken werd, waar dusverre schuchterheid vaak terug deed blijven. Zoo was 't ook bij de laatste Kerstfeestviering; ongeveer 80 Joden waren aanwezig. Mej. TH. ELSHOVE moest het werk van Mevr. SONNEVELDT overnemen. Zij had daar eerst groot bezwaar tegen ingebracht. Maar de HEERE maakte alle vreeze beschaamd en kennelijk mocht door alle broeders en zusters de nabijheid des HEEREN ondervonden worden.

Aan een Joodschen man werd in het vorig jaar de Heilige Doop toebediend. De ouders der kinderen, die de Bijbelklas en handwerkschool bezoeken, werden geregeld bezocht. En zoo is met dankbare opgewektheid de arbeid tot nog toe voortgezet.

Zwolle. Ook hier bestaat een afzonderlijke commissie, door den Kerkeraad benoemd, voor het werk der Jodenzending. Vijf broeders zijn daarvoor aangewezen. Behalve bearbeiding der eigen gemeente om liefde op te wekken voor deze zaak, is ook een begin gemaakt met het zoeken der Joden te *Zwolle* door het Evangelie. *Alle* daar wonende Joden ontvingen tweemaal een tractaat. Het persoonlijk contact is nog gering geweest. Maar in de hoop, dat, nu 't begin eenmaal er is, de arbeid vermeerderd zal worden, blijven de broeders voortgaan in dit werk.

In andere plaatsen, zooals *Groningen*, *Hoogeveen* en *Watergraafsmeer* wordt door tractaat-verspreiding onder Joden het goede zaad gestrooid of door samenspreking getracht het Woord GODS te prediken. Maar daar geschiedt het alleen als een onderdeel van den algemeenen Evangelisatie-arbeid.

In nog andere plaatsen zijn plannen in voorbereiding om tot een daadwerkelijk arbeiden ook onder de Joden te komen. Dit bewijst, hoe in steeds breder kring belangstelling voor deze Zending begint op te komen.

Deputaten hadden zich, om het subc. opgedragene, n.l. de oprichting van zulke comité's waar zij nog niet gevonden worden, te bevorderen, ook door persoonlijke samenspreking met den Kerkeraad ter plaatse, uit te voeren, uit den aard der zaak gewend tot de Kerken, waar groote of eenigszins belangrijke Jodencentra waren, en dientengevolge zich met *Amsterdam*, *Utrecht*, *Hilversum* en *Groningen* in correspondentie gesteld om Zendings-comité's op te richten. Uit het medegedeelde van den arbeid der bestaande Zendings-commissies blijkt wel, dat het resultaat tot hiertoe niet groot geweest is, doch de hoop mag gekoesterd worden, dat meerdere leiding ook hierin allengs verandering ten goede zal brengen.

Moeilijker was de sub 5a en c genoemde last der Deputaten: a. indien de staat der financiën dit toelaat, zich in verbinding stellen met Kerken, die in aanmerking komen voor 'tuitzenden van een Missionairen Dienaar des Woords voor de Zending onder de Joden, en dat zij, zoo een Kerk hiertoe bereid bevonden wordt, aan deze Kerk hunne medewerking verleen tot het bepalen en vaststellen der verhouding ook in financieel opzicht, waarin de zendende Kerk zal staan tot de overige Kerken, en voorts tot het werk der beroeping en tot het vaststellen der instructie van den Missionaris; c en dat zij de zendende Kerk financieelen steun verleen voor het levensonderhoud van den Missionairen Dienaar en voor de nadere toerusting en voorbereiding tot zijn taak.

Amsterdam was als van zelf de aangewezen plaats, om de Kerk des HEEREN aldaar het eerst aan te zoeken, tot de beroeping van een Missionair voor deze Zending over te gaan.

Van de ruim 100.000 Joden in ons land wonen er toch meer dan 60.000 alleen in *Amsterdam*.

Van oude tijden af hebben hier de Joden zich thuis gevoeld. En ook is Zendingsarbeid onder hen van verschillende zijden reeds ter hand genomen.

Met blijdschap namen dan ook Januari 1912 Deputaten kennis van een schrijven van den Kerkeraad van *Amsterdam*, waarin werd gemeld, dat eene commissie benoemd was om met Uwe Deputaten zich over deze zaak te verstaan; tevens was ook door den Kerkeraad een samenkomst met de gemeente beraamd, waarin de voorzitter der Deputaten zou spreken over den eisch des HEEREN voor dit werk.

Zelfs scheen aanvankelijk zonder eenig bezwaar alles te zullen gelukken.

De broeders commissieleden van *Amsterdam* en Uwe Deputaten konden reeds 14 Februari 1912 na schriftelijk en mondeling overleg tot een concept-acte van samenwerking komen tusschen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Gereformeerde Kerk van *Amsterdam* voor de beroeping van een Dienaar des Woords voor de Zending onder de Joden.

Helaas! Deputaten kregen einde September officieel bericht, dat de Kerkeraad van *Amsterdam* Art. 1 van de concept-overeenkomst, luidende: „De Gereformeerde Kerken in Nederland verleen door hare Deputaten medewerking aan de Kerk van Amsterdam tot het beroepen van een Missionairen Dienaar des Woords voor den arbeid onder de Joden” verworpen had en dus van verdere onderhandelingen over deze zaak niet wilde weten.

Aangezien dit een *herhaalde* verwerping was, zagen Uwe Deputaten zich tot hun spijt genoodzaakt, van verdere besprekingen met *Amsterdam* af te zien.

Toch meenden zij hierom de opdracht nog niet onuitgevoerd te mogen laten.

Zij wendden zich nu tot 's *Gravenhage*, niet wijl daar, na *Amsterdam*, het grootst aantal Joden wonen, maar omdat, gelijk ook uit de vroegere rapporten der Deputaten voor de Jodenzending aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken te zien is, reeds jarenlang in 's *Gravenhage* in deze Zending gearbeid is en, ondanks tegenstand en bemoeilijking, steeds doorgewerkt wordt. Deputaten besloten dan ook, de Kerk van 's *Gravenhage* te vragen, of die niet zou willen overgaan tot het beroepen van een Dienaar des Woords voor de Missie onder de Joden in samenwerking met de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Na overleg met een commissie uit den Kerkeraad, en na eenige correspondentie, bleek, dat genoemde Kerkeraad ten volle bereid was, aan het verzoek van Deputaten te voldoen.

De volgende concept-overeenkomst werd dan ook met wederzijdsch goedvinden vastgesteld om te gelden als accord voor de samenwerking tusschen de Kerk van 's *Gravenhage* en de Gereformeerde Kerken van Nederland. Dit concept wordt hierbij door Deputaten der Generale Synode aangeboden.

Artikel 1. De Gereformeerde Kerken in Nederland verleen door hare Deputaten medewerking aan de Kerk van 's *Gravenhage* tot het beroepen van een Missionairen Dienaar voor den arbeid onder de Joden.

Art. 2. De Kerkeraad van 's *Gravenhage* benoemt voor dezen arbeid Gecommitteerden, die tweemaal per jaar, in de maanden Januari en Juli, en voorts zoodikwijls dat zal noodig geacht worden door den Kerkeraad of door de Deputaten der Synode, met de Deputaten der Synode bijeenkomen. Deputaten van de Synode hebben het recht van alle stukken, die betrekking hebben op dezen arbeid kennis te nemen en hun oordeel ter kennis van den Kerkeraad te brengen.

Art. 3. Het werk der beroeping en bevestiging van een Missionairen Dienaar des Woords onder de Joden geschiedt door de Kerk van 's *Gravenhage* uit een voordracht, den Kerkeraad aangeboden door de gecombineerde vergadering van Deputaten der Synode en Gecommitteerden des Kerkerads.

De Deputaten van de Synode wonen de Kerkeradsvergadering bij, waarin de beroeping zal geschieden, teneinde daarbij van advies te kunnen dienen.

Art. 4. De beroepsbrief en instructie worden geconcipeerd door de gecombineerde vergadering van Deputaten der Synode en Gecommitteerden van den Kerkeraad en door den Kerkeraad vastgesteld.

Wanneer de Kerkeraad wijzigingen wensch aan te brengen in het concept, moeten deze door de Deputaten der Synode worden goedgekeurd. Wijzigingen in de instructie kunnen alleen met wederzijdsch goedvinden worden aangebracht.

Art. 5. Voor het levensonderhoud en het pensioen van den Missionairen Dienaar zullen dezelfde bepalingen gelden als voor de andere Dienaren des Woords van de Kerk van 's *Gravenhage*. Deze bepalingen worden van kracht bij de aanvaarding van den arbeid.

De kosten van de nadere toerusting en voorbereiding voor den Missionairen Dienaar worden door de gezamenlijke Kerken gedragen, alsmede de kosten voor zijn levensonderhoud en pensioen, zoolang en voorzoover de Kerkeraad van 's *Gravenhage* oordeelt dit niet gedeeltelijk voor zijn rekening te kunnen nemen.

De kosten voor de vergaderingen, bedoeld in Art. 2, en ook van allen arbeid van den Missionairen Dienaar buiten 's Gravenhage worden eveneens door de Kerken gedragen.

Art. 6. De arbeid van den Missionairen Dienaar buiten 's Gravenhage zal geschieden onder leiding en instructie van de Deputaten der Synode, in overleg met Gecommitteerden van den Kerkeraad.

Ter toelichting diene slechts dit enkele. De Kerk van 's Gravenhage meende, behalve de financiële offers, die deze Kerk nu reeds heeft voor den arbeid onder de Joden, geen meerdere kosten voor hare rekening te mogen nemen. Jaarlijks besteedt zij voor den eigen Zendingarbeid onder de Joden ± f 400.—. Deze inkomsten zullen zeker moeten verdubbelen, alleen reeds door de vermeerdering van uitgaven voor den plaatselijken arbeid, die door den Missionairen Dienaar zal geschieden allereerst in 's Gravenhage.

De Kerkeraad van 's Gravenhage maakte te meer bezwaar zich voor grooter uitgaven aansprakelijk te stellen, omdat de financiën voor het eigen kerkelijk leven reeds groote voorzichtigheid noodig maken; werd de last nog verzwaard, dan zou dit groote moeilijkheden meebrengen.

Bovendien zal ook een groot deel van den arbeid door den Missionairen Dienaar moeten geschieden buiten 's Gravenhage, opdat overal meer stelselmatig en onder zijn leiding de Zending ter hand genomen worde.

Om deze reden meenden Uwe Deputaten, dat zij de financiële regeling mochten treffen, gelijk in dit contract is voorgesteld.

Overeenkomstig het opgedragene punt 5 sub b, dat Deputaten aan alle Kerken de gelegenheid geven de aandacht der Deputaten te vestigen op haars inziens tot dezen arbeid bekwame personen,

is door Uwe Deputaten deze vraag gericht tot al de Kerken. 't Resultaat echter was niet groot. Slechts twee personen werden genoemd, waarvan de één den Deputaten, alleen reeds om zijn leeftijd, ongeschikt scheen; de ander was een Dienaar des Woords, dien alle broeders Deputaten gaarne hadden zien ingaan tot dezen arbeid. Tot hun teleurstelling moesten zij echter zien, dat deze broeder, nadat hij een roeping van een grootere Kerk had aangenomen, zich terugtrok.

Tot blijdschap der deputaten werd echter hun aandacht daarna gevestigd op br. JB VAN NES, Theologisch Candidaat te Rysoord. Deze broeder was ruim twee jaar hulp-prediker in de Gereformeerde Kerk van Groningen (B) en had daar de leiding van het Evangelisatiewerk. In dezen laatsten arbeid vooral was hij steeds met zeer veel ambitie werkzaam en kwam daardoor nu en dan ook met het Zendingswerk onder de Joden in aanraking.

Na samenspreking met dezen broeder, bleek hij bereid een eventuele beroeping voor dezen Zendingarbeid te willen aannemen.

Ook de Kerkeraad van 's Gravenhage was, na kennismaking met dezen broeder, gaarne bereid te verklaren hem te willen beroepen tot dezen dienst.

Reeds is hij 1 Mei j.l. naar Leipzig vertrokken, om daar of elders aan het Institutum Judaicum nog één of twee semesters de colleges te volgen en nadere toerusting te zoeken voor dit werk.

Met hartelijke blijdschap en dankzegging aan GOD, die na zoovele teleurstellingen en mislukking deze bemoediging schonk, welke met te meer opgewektheid doet voortgaan, vermelden Deputaten deze dingen.

Voor de gezamenlijke Kerken schijnt ons het financiële bezwaar niet overwegend. Wel is waar zijn de financiën niet zoo rooskleurig als menigeen denkt. Uit het hierbij gaande kasboek kan blijken, hoe de staat der kas is.

Voortaan zullen, behalve het tractement van den Missionair, voor verdere onkosten van den arbeid buiten 's Gravenhage ook nog uitgaven te doen zijn. De bijstand, verleend aan plaatselijke Zendingcomité's, zal niet kunnen worden ingetrokken, maar veeleer vermeerderd moeten worden. Vandaar dat belangrijke stijging der uitgaven te verwachten is; zoodat dan ook meer dan verdubbeling der inkomsten noodig zal zijn.

Nu meenen Uwe Deputaten, dat als de Synode één jaarlijksche collecte aanbeval, b.v. op 't Kerstfeest (al zal natuurlijk elke Kerk vrij blijven, wanneer zij die houden wil), daardoor voldoende zou inkomen, wat tot bestrijding van de kosten van dezen dienst vereischt wordt.

In verband met al het hierboven gerapporteerde, komen Uwe Deputaten met de volgende voorstellen:

De Synode,

1. besluite een contract aan te gaan tusschen de Gereformeerde

- Kerken in Nederland en de Gereformeerde Kerk van 's Gravenhage volgens het hier bijgevoegd concept;
2. hechte hare goedkeuring aan al den overigen arbeid en het beheer der Deputaten voor de Zending onder de Joden;
  3. verzoeke al den Kerken jaarlijks één collecte (liefst op 't Kerstfeest) te houden voor de Zending onder de Joden en die door de Classes te doen innen;
  4. en benoeme voor de Zending onder de Joden wederom vijf Deputaten.
  5. De Synode drage aan deze Deputaten op:
    - a. verder met de Kerk van 's Gravenhage te handelen, tot de beroeping van Br J. VAN NES hunne medewerking te verleen en voorts alles uit te voeren, wat in het contract bepaald is;
    - b. den arbeid van bestaande Zendingscomité's, die uitgaan van een Kerkeraad, te steunen;
    - c. de oprichting van zulke comité's, waar zij nog niet worden gevonden, te bevorderen;
    - d. door geschriften en spreekbeurten de zaak van de Zending onder de Joden bij den voortduur in onze Kerken te bepleiten.

Uwe Deputaten,

J. DOUMA.

J. D. v. D. VELDEN.

H. C. v. D. BRINK.

J. P. TAZELAAR.

J. J. MIEDEMA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXII.

(Art. 47).

Advies in zake het Rapport van de Deputaten voor de Zending onder de Joden.

De Commissie, die te adviseeren had over Punt F. 9 van het Agendum: het rapport van de Deputaten voor de Zending onder de Joden, heeft de eer u het volgende te rapporteeren. Uit het gedrukt rapport van Deputaten blijkt, dat de arbeid is verricht, gelijk de Synode van Zwolle had opgedragen, dat met name door Deputaten getracht is eene Kerk te vinden, bereid om een Dienaar des Woords te beroepen voor den Zendingarbeid onder de Joden, en dat hiertoe de Kerk van 's Gravenhage zich wilde geven, waartoe een concept van eene acte van samenwerking uwe vergadering wordt aangeboden, en dat in broeder JB VAN NES van *Rysoord*, Candidaat tot den Heiligen Dienst de aandacht gevestigd werd op iemand, die bereid is om tot dezen arbeid in te gaan, ja die reeds één semester aan het Institutum Judaicum te Leipzig vertoefde, om zich nader voor te bereiden voor dit werk.

De Commissie kon zich dan ook met de conclusiën van het rapport der Deputaten wel vereenigen, behoudens een paar opmerkingen.

In de concept-acte van samenwerking (Rapport blz. 6) wordt in Art. 5 alinea 2 gezegd, dat de kosten van de nadere toerusting en voorbereiding van den Missionairen Dienaar des Woords gedragen worden door de gezamenlijke Kerken, alsmede de kosten van zijn levensonderhoud en pensioen, zoolang en voorzoverre de Kerkeraad van 's Gravenhage oordeelt dit niet gedeeltelijk voor zijn rekening te kunnen nemen.

De Commissie meent, dat berust moet in de verklaring van 's Gravenhage, dat deze Kerk geen meerdere lasten op zich mag nemen, dan de plaatselijke arbeid onder de Joden met zich brengt en zal brengen. Toch zal de Missionaire Dienaar voor den arbeid onder de Joden Dienaar des Woords van de Kerk van 's Gravenhage zijn en tevens mag toch in de toekomst de mogelijkheid en de verwachting gesteld worden, dat deze Kerk wel een deel van het levensonderhoud van den Missionairen Dienaar zal kunnen dragen, welke beide gedachten ook in de acte van samenwerking iets duidelijker zouden kunnen uitkomen. Echter zou uwe Commissie niet gaarne zien, dat hierom de zaak van de beroeping en uitzending van den Dienaar voor de Jodenzending zou moeten voegen.

Bovendien zou nog in de acte van samenwerking moeten worden opgenomen, dat deze overeenkomst alleen geldt voor dezen te beroepen Dienaar.

Derhalve stelt zij voor dat [volgt in Art. 47].

J. J. MIEDEMA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXIII.
(Art. 41).

**Rapport F 9 van het Agendum voor wat
de finantiën betreft.**

Uwe Commissie van advies in zendingzaken heeft u nog, wat betreft de Zending onder de Joden, te rapporteeren van de finantiën.

De Deputaten voor de Zending onder de Joden hebben de boeken der administratie met de bescheiden overgelegd.

Uwe commissie nam van een en ander inzage.

Zij wenscht u mee te deelen, dat vanaf 1 Juli 1911 tot 30 Juni 1914 is ontvangen f 14.323.06, en zulks onder de navolgende hoofden.

Saldo 1 Juli 1911	f 445.82 ¹ / ₂
Opgenomen deposito's	„ 2500.—
Liefdegaven	„ 3804.46 ¹ / ₂
Collecten	„ 6468.99
A. VAN VEELO	„ 40.42
Boeken	„ 148.32
Interest	„ 915.04
De uitgaven waren:	
Aankoop effecten	„ 5579.06
Onkosten	„ 1283.39
Kosten spreekbeurten en bidstonden	„ 3877.63 ¹ / ₂
Evangelisatie	„ 2152.50
Liefdegaven	„ 30.—
Boeken	„ 29.28
Geplaatst in deposito	„ 1000.—
Geplaatst op Spaarbank	„ 200.—
Saldo 30 Juni 1914	„ 171.19 ¹ / ₂
Totaal	f 14323.06

In Juli 1911 wees de Balans als cijfer van de bezittingen aan f 7235.63¹/₂.

Op 1 Juli 1914 was dit cijfer f 10565.54¹/₂.

De bezittingen zijn dus deze drie jaren met ruim f 3300.— vermeerderd.

Uwe commissie kan voorts constateeren:

dat de gelden soliede zijn belegd;

dat de administratie door den Penningmeester Br N. KOOPS, met accuratesse wordt gevoerd;

dat de rekening en verantwoording door de Deputaten is nagezien en accoord bevonden, en de Quaestor door hen is gedechargeerd;

en dat ook uwe Commissie geen fouten heeft gevonden en evenmin eenigen post van uitgaaf heeft ontdekt, die niet behoorlijk kan worden gemotiveerd.

Derhalve stelt uwe Commissie u voor te besluiten: [volgt in Art. 48].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXIV.
(Art. 49).

**Rapport over punt F van het Agendum sub 1:
(en van het daar bedoelde rapport de hoofden
3, 4, 5, 7, 8 en 9).**

Onder de genoemde hoofden deelen de Deputaten der Generale Synode voor de Zending mede, welke bemoeienissen er zijn geweest tusschen de onder die hoofden genoemde Kerken en hen.

Daarin blijkt, dat in al die Kerken de arbeid en toewijding voor de Zending nog steeds *zeer groot* is; en alle dingen door die Kerken zelf zoo goed worden behartigd, dat zij opwekken tot grooten dank aan den HEERE. Onder de weinige zaken, waarover de Deputaten der Generale Synode voor de Zending met die Kerken hebben geconfereerd, is niet ééne — behalve eene wijziging in de „visitatie op Soemba”, waarover een afzonderlijk rapport bij uwe vergadering inkomt — die hier bijzondere bespreking behoeft; zoodat Commissie 2 aan de Synode voorstelt te besluiten: [volgt in Art. 49].

Dr J. HANIA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXV.
(Art. 50).

**Rapport over punt F van het
Agendum sub 1 (en van het daar
bedoelde rapport hoofd 18, sub 26).**

Onder hoofd 18 sub 26 staat: (De Synode) beslisse omtrent het regelen van „de loopende zaken der Zending”, totdat de nieuw te benoemen Deputaten hebben vergaderd, ook omtrent het afdoen van zaken, die nu niet ter Synode kunnen worden behandeld of niet worden behandeld en waarover toch vóór de e.v. Generale Synode moet worden beslist.

Uwe Commissie is van oordeel, dat de Synode omtrent dit punt 't beste zal doen, als zij doet wat ook de Synode van Zwolle in 1911 besloot nl.:

a. voor het regelen van „de loopende zaken”, totdat de nieuw te benoemen Deputaten hebben vergaderd, aan te wijzen de leden van het Moderamen der tegenwoordige Deputaten, d. z. thans:

de Brs Ds H. DIJKSTRA, Ds J. D. VAN DER MUNNIK, Ds W. BREUKELAAR en Dr J. HANIA: en

b. voor het afdoen van Missionaire zaken, die niet wachten kunnen tot de e.v. Synode, de nieuw te benoemen Deputaten, mits

1°. deze zaken betrekking hebben op de Zending onder de Heidenen en Mohammedanen;

2°. deze zaken niet behooren te worden afgedaan door eenige zendende Kerk; en

3°. onder verdere goedkeuring der volgende Generale Synode.

De Commissie stelt dies voor, dat de Synode besluite: [volgt in Art. 50].

Dr J. HANIA, *Rapporteur*.

BIJLAGE XXVI.
(Art. 51).

**Rapport over punt F van het Agendum sub 1,
(en van het daar bedoelde rapport hoofd 15,
bijwoning van conferenties enz).**

Onder genoemd hoofd deelen de Deputaten der Generale Synode voor de Zending mede, dat zij bij herhaling werden uitgenoodigd om conferenties, die in het belang van de Zending gehouden zijn sinds de Synode van Zwolle, zoowel *buiten* als *in* ons land, bij te wonen. Omdat Deputaten van oordeel waren, dat sommige van die bijeenkomsten ook met 't oog op de Zending van de Gereformeerde Kerken niet van belang ontbloomt waren, hebben zij door middel van een paar uit hun college enkele van die samenkomsten bijgewoond. Zij kregen dan meteen — zooals zij in hun rapport opmerken — gelegenheid om den zuurdeesem van de Gereformeerde *beginselen* en *practyk* in zake de Zending wat te laten werken in kringen, die wat anders denken en handelen.

Natuurlijk moesten met 't oog op die bijwoning eenige kosten worden gemaakt; doch Deputaten verzekeren niet meer te hebben uitgegeven dan hoognoodig was.

Uwe Commissie, die ook over dit punt te adviseeren heeft, heeft al 't genoemde overwogen en meende met volle vrijmoedigheid aan de Synode te kunnen voorstellen om te besluiten: [volgt in Art. 51].

Dr J. HANIA, *Rapporteur*.

BIJLAGE XXVII.
(Art. 52).

**Rapport over punt F van het Agendum sub 1
(en van het daar bedoelde rapport hoofd 18,
punt 4bis: Mevr. HUYSING).**

Mevrouw HUYSING — aldus wordt daar verhaald — vraagt voor de jaren 1914—'17 om dezelfde subsidie, d.i. f1000 per jaar, die haar ook is toegekend over de jaren 1911—'14.

Mevrouw HUYSING is weduwe. Haar man was Ds D. HUYSING, die een kleine twintig jaren gearbeid heeft op Java. In 1899 kwam hij hier, gebroken in kracht, moede en mat. Mevrouw en de kinderen kwamen mede.

Ds HUYSING stierf hier niet lang na de Synode van Arnhem, moeder bleef achter met de kinderen.

De HEERE waakte echter over die allen, en de Kerken waren dies zoo goed, dat zij haar tot nu toe steeds f1000.— per jaar toekenden van Synode tot Synode.

Om die som vraagt deze weduwe van dien Missionairen Dienaar ook nu weer. Twee kinderen heeft ze nog bij zich in huis, twee andere zijn wel niet meer thuis, doch moeten toch nog door moeder worden gesteund. Voorts moet huishuur betaald en belasting. Mevrouw HUYSING vraagt dies dringend om haar weer te helpen met f1000 per jaar.

Uwe Commissie was eenparig van oordeel, dat dezelfde hulp weer moest worden toegezegd, ja vereenigt zich gaarne met de gedachte van de Deputaten voor de Zending, dat Mevrouw HUYSING, die als weduwe van een predikant ook recht heeft op levenslang pensioen, de toezegging kreeg, dat zij *definitief* deze som ontvange uit de Generale Kas. De Commissie twijfelde er niet aan of dit zou ook naar het harte der Synode zijn. Zij stelt dies met vrijmoedigheid voor te besluiten: [volgt in Art. 52.]

Dr J. HANIA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXVIII.
(Art. 53).

**Rapport in zake een verzoek van Broeder D. BRIL
te Gramsbergen, Agendum H 18.**

Geliefde Broeders in CHRISTUS.

Uwe Commissie, in welker handen is gesteld een schrijven van Br. D. BRIL te Gramsbergen, heeft de eer U daaromtrent het volgende mede te deelen en te adviseeren.

Bedoelde Broeder begeert met zijn gezin te mogen behooren tot de Kerk van Gramsbergen, hoewel hij behoort tot de Kerk van Lutten, binnen welker ressort hij woonachtig is. De redenen, waarmede hij zijn verzoek aandringt, zijn deze:

1e dat de afstand van zijn woning naar 't kerkgebouw van Gramsbergen een half uur gaans is en die naar dat te Lutten een uur;

en 2e dat het voor zijn zwakke vrouw, gelijk herhaaldelijk gebleken is, niet mogelijk is te kerken in het lage en gewoonlijk overvolle gebouw te Lutten — zij krijgt daar aanvallen van flauwte — terwijl zij zeer goed te Gramsbergen den dienst kan bijwonen.

Hij legt over een medisch attest, dat zijn mededeeling bevestigt.

De Classis Ommen adviseerde aan de Kerk van Lutten alleen aan de echtgenoot van Br. BRIL verlof te geven naar Gramsbergen ter kerk te gaan. Daartegen diende Br. BRIL protest in bij de Particuliere Synode van Hardenberg, gehouden 1913, die zich met het advies der Classis Ommen vereenigde.

Br. BRIL gevoelt zich door deze beslissing der Particuliere Synode bezwaard.

Uwe Commissie geeft U in overweging de volgende conclusie te nemen:

De Generale Synode, vergaderd te 's Gravenhage 26 October 1914 en volgende dagen; kennis nemende van het bezwaarschrift van Broeder D. BRIL te Gramsbergen met bijlagen (namelijk een attest van DR G. VAN MAANEN te Gramsbergen en een afschrift van het besluit der Particuliere Synode van Hardenberg, gehouden 1913).

van oordeel, dat op grond der geneeskundige verklaring het voor de echtgenoot van Broeder D. BRIL onmogelijk is met de Kerk van Lutten samen te komen;

van oordeel tevens, dat in het kerkelijk leven de eenheid van het gezin duidelijk dient uit te komen;

besluit [volgt in Art. 53].

H. C. VAN DEN BRINK, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXIX.
(Art. 54).

**Rapport betreffende het schrijven der Classis
's Gravenhage aangaande E. J. DE GROOT,
te Voorburg, Agendum H 21.**

Geliefde Broeders in CHRISTUS.

In een missive d.d. September 1914 deelt de Classis 's Gravenhage U mede, dat, volgens bericht van de Kerk te Voorburg, sedert drie jaar aldaar woonachtig is de Heer E. J. DE GROOT, vroeger Predikant bij de Kerk van Ridderkerk; dat deze volstrekt weigert zijn attestatie bij de Kerk van Voorburg in te dienen, en ook in geen enkel opzicht kerkelijk meeleeft; en „dat derhalve deze Heer DE GROOT niet lid is van een Gereformeerde Kerk, terwijl hij nochtans beroepbaar is bij de Gereformeerde Kerken, in welke kwaliteit hij ook in het Handboek vermeld staat”. De Classis „verzoekt U dringend maatregelen te willen nemen, opdat deze toestand niet worde bestendigd”.

Uwe Commissie, aan welke Gij hebt opgedragen U over dit verzoek van advies te dienen, heeft de eer U dit besluit voor te stellen: [volgt in Art. 54.]

H. C. VAN DEN BRINK, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXX.
(Art. 56).

**Rapport over het bezwaarschrift van H. VAN
HAERINGEN, te Dedemsvaart, Agendum H 9.**

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders.

In handen uwer Commissie werd gesteld een bezwaarschrift van Broeder H. VAN HAERINGEN Az., Ouderling van de Gereformeerde Kerk van Dedemsvaart, behelzende een klacht over een handeling van de Diaconie van de Gereformeerde Kerk aldaar.

In 1903 werd te Dedemsvaart opgericht eene Diaconessenvereniging door leden van de Hervormde Gemeente, welke vereeniging door den Gereformeerden Kerkeraad en door leden van de Gereformeerde Kerk financieel gesteund werd. De arbeid dezer vereeniging werd steeds van alle zijden geprezen, tot in 1911 een vereeniging van het Groene Kruis werd opgericht met hulp ook van de Gereformeerden. Het Groene Kruis kwam den Gereformeerden in het gevlei, door een Gereformeerde zuster te benoemen. De Diaconie der Gereformeerde Kerk besloot den aan de Diaconessenvereniging toegezegden steun van f 50.— te verminderen met f 25.— en dat bedrag te geven aan de vereeniging het Groene Kruis, welk besluit in 1912 door den Kerkeraad werd goedgekeurd.

Tegen dat besluit des Kerkeraads protesteerde Br. VAN HAERINGEN, beriep zich op de Classis, en wyl deze vergadering haar instemming betuigde met de handeling van den Kerkeraad, beriep Br. VAN HAERINGEN zich op de Provinciale Synode van Hardenberg 1913, welke Synode dit besluit nam:

„De Particuliere Synode is van oordeel, dat de Kerken, ook in zake de verzorging „van zieken, naar eigen beginselen moeten handelen; doch is tevens van oordeel, dat „men aan ieders conscientie moet overlaten, of hij in eenig concreet geval bij eene „neutrale vereeniging hulp wil zoeken, zoolang hij deze van Gereformeerde zijde niet „krijgen kan. De broeders zullen elkander hierin over en weer hebben te dragen”.

Broeder VAN HAERINGEN kan zich met dit besluit niet geheel vereenigen, daar hij van oordeel is, dat de Gereformeerde Diaconie geen geldelijken steun mag bieden aan eene neutrale vereeniging, als er van Hervormde zijde een ziekenverzorging is, die door Gereformeerden gesteund wordt.

Het komt uwe Commissie voor, dat de zaak waarover Br. VAN HAERINGEN bezwaard is, voldoende door de Synode van Hardenberg in het licht is gesteld, en zij stelt u voor: [volgt in Art 56].

H. BOUWMAN, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXI.
(Art. 57).

**Rapport van de Commissie, benoemd door de
Generale Synode van 1912, voor de zaak
VAN DER NAGEL, Agendum H 3.**

Op de Generale Synode van 's Gravenhage kwam in een schrijven van den Heer A. VAN DER NAGEL JR te Kralingen, inhoudende een bezwaar tegen den Kerkeraad van Rotterdam B.

Aangezien deze zaak reeds op verschillende Synoden, van Utrecht 1905, van Amsterdam 1908 en van Zwolle 1911 ter tafel is geweest, en nog niet tot bevrediging van den appellant tot een goed einde gebracht is, besloot de Synode van Den Haag, 1912, een drietal broeders te benoemen: Ds J. J. IMPETA, Ouderling J. VAN GOLVERDINGE en Prof. Dr H. BOUWMAN, om deze zaak te onderzoeken, en, kon het, deze zaak in loco te beëindigen.

Het bezwaar van den broeder is, dat de Kerkeraad van Rotterdam B leugen en laster heeft gepubliceerd, toen deze in „De Hoop” van 4 en 11 Februari 1893, en in „De Gereformeerde Kerkbode” van 2 Maart 1895, der gemeente kennis gaf, dat zijn vader A. VAN DER NAGEL SR bedankt had voor zijne benoeming tot Ouderling. De Synode van 1905 had hem met zijn bezwaar verwezen naar den Kerkeraad van Rotterdam B. De correspondentie tusschen VAN DER NAGEL en genoemden Kerkeraad leidde niet tot het gewenschte resultaat. Daarom vervoegde broeder VAN DER NAGEL zich opnieuw tot de Synode van Amsterdam en Zwolle, welke besloten bij het besluit van 1905 te blijven, „aangezien geen nieuwe elementen zijn aangevoerd”.

Onvoldaan met dit besluit, zond de Heer VAN DER NAGEL JR een schrijven aan de Generale Synode van 1912, met verzoek, de zaak tusschen hem en Rotterdam B „te onderzoeken en hem te melden, hoe hij verder moet handelen, nu de Kerkeraad van Rotterdam B weigerde de zaak verder op te lossen”.

De Commissie der Synode, den loop der zaken nagegaan en overwogen hebbende, in verband met alle op deze zaak betrekking hebbende stukken, en de zaak ook in loco onderzocht hebbende, stelt voor, dat de Synode als haar oordeel uitspreke: [volgt in Art. 57].

H. BOUWMAN, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXII.
(Art. 58).

Rapport met advies ter zake van de bezwaarschriften der broeders J. MODDEJONGE en D. TEN BRINKE, Agendum H 14.

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Broeders!

In handen Uwer Commissie werden gesteld de bezwaarschriften van de broeders J. MODDEJONGE en J. TEN BRINKE te Den Ham, voorkomende op het Agendum H 14.

Deze bezwaarschriften betreffen eene zaak, waarin de Generale Synode, in 1911 te Zwolle gehouden, uitspraak deed (Acta Art. 105, vgl. Bijlage LXXXII). Daar door de thans ingediende bezwaarschriften geene nieuwe feiten worden aangevoerd, heeft Uwe Commissie de eer, te adviseeren tot het navolgende besluit: [volgt in Art. 58].

J. RIDDERBOS, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXIII.
(Art. 59).

**Rapport over de Keucheniuschool, letter F 1 van
het Agendum, Zending rapport 11^a en 18, punt 14^b.**

Uwe Commissie van Advies voor de aangelegenheden der Zending heeft met belangstelling het rapport van de Deputaten voor de Zending in zake de Keucheniuschool § 11a overwogen.

Den inhoud daarvan in het breede te herinneren mag overbodig geacht, wijl aan alle leden uwer vergadering dit rapport in druk ter hand gesteld is.

Slechts zij op het navolgende even de aandacht gevestigd:

1. Voorzoverre uwe Commissie kon nagaan, is door de Deputaten voor de Zending stipte uitvoering gegeven aan alles wat door de Generale Synode van Zwolle ter zake van de Keucheniuschool hun opgedragen was.

De reorganiseering der voorheen bestaande twee afdelingen der Keucheniuschool tot twee zelfstandige opleidingsscholen, kreeg haar beslag.

De vroegere eerste afdeling is thans een geheel zelfstandige kweekschool tot opleiding van Inlandsche Onderwijzers.

De naam „Keucheniuschool” is aan deze school verbonden gebleven.

2. Terwijl Br. J. ZUIDEMA is overgegaan naar de opleidingsschool voor de helpers bij den Dienst des Woords, is als eerste leeraar aan de Keucheniuschool Br. K. DIJKEMA werkzaam. Er is bericht ingekomen, dat deze Broeder bij zijn examen in de Maleische taal is geslaagd. Weldra hoopt hij ook het diploma voor Land- en Volkenkunde te verwerven. Met blijdschap kon geconstateerd, dat Directeur en eerste leeraar, alsmede ook het inlandsche personeel met ijver en toewijding hun veelomvattenden en belangrijken arbeid verrichten. Met het oog op de veelvuldige lessen, die vooral Br. KOELEWIJN heeft te geven, zouden de broeders in Indië wel wenschen, dat een derde Europeesche leeraar aan de kweekschool verbonden werd. Erkend moet, als men het leerplan en de tabel der lesuren inzien en al den arbeid in 't oog vat, dien Br. KOELEWIJN heeft te verrichten, dat een derde Europeesche leeraar waarlijk geen weelde zou zijn. Toch durft Uwe Commissie U niet te adviseeren reeds nu tot benoeming van een derden Europeeschen onderwijzer te besluiten.

Niet alleen is de besliste noodzakelijkheid nog niet voldoende gebleken, maar ook vormen de hieraan verbonden kosten een ernstig bezwaar. Want niet slechts zouden de kosten voor uitzending en overtocht ten laste komen van de Generale kas, maar ook zou voor het salaris van den derden onderwijzer geen Gouvernements-subsidie worden genoten, tenzij het onderwijs in de Hollandsche taal onder de leervakken worde opgenomen of anders het getal leerlingen zoo hoog mocht stijgen, dat er voor drie Europeesche onderwijzers subsidie zou worden verleend. Bovendien schijnt het met het oog op de bijzondere tijdsomstandigheden niet geraden tot uitgaven te besluiten, wier volstreekte noodzakelijkheid nog niet voldoende aan het licht trad.

Het komt Uwe Commissie daarom gewenscht voor, dat uwe vergadering aan hare te benoemen Deputaten voor de Zending opdrage, deze zaak nader te onderzoeken en te overwegen en bijaldien de noodzakelijkheid en de finantiële uitvoerbaarheid hun duidelijk blijkt, tot de benoeming, instrueering en uitzending van een derden Europeeschen onderwijzer over te gaan.

3. Met blijdschap kon worden geconstateerd, dat de kweekschool bloeit. Het getal leerlingen neemt gestadig toe en geeft over het algemeen geen reden tot klachten. De resultaten van het onderwijs geven, blijkens de rapporten van den Raad van Toezicht, oorzaak tot dankbare tevredenheid. Het leerplan doet zien, dat de Keucheniuschool voor een zuiver Javaansche kweekschool volkomen op peil mag worden geacht. Zelfs zou de vraag kunnen rijzen, of voor alle onderwijzers aan de gewone Zendingsscholen een opleiding als de kweekschool thans geeft wel beslist noodzakelijk is te achten.

Ook de gebouwen zijn nu uitnemend in orde. Wellicht toch is ook de nieuwe vorm- of leerschool, die plaats biedt voor 200 kinderen, thans wel gereed.

4. Steeds hebben de Algemeene Vergadering en de Raad van Toezicht getrouw verricht, wat hun opgedragen was, zooals blijkt uit de gevoerde correspondentie en de bij de Deputaten ingediende en door dezen overgelegde rapporten. Een woord van dank aan deze collega's zal niet misplaatst zijn.

5. Met bijzondere oplettendheid heeft uwe Commissie de finantiën der Keucheniuschool nagegaan.

Zij zal de in het Zending rapport genoemde cijfers niet releveeren. Wel heeft zij zich overtuigd, dat alle rekeningen en verantwoordingen door den Raad van Toezicht zijn nagezien en blijkens onderteekening accoord zijn bevonden.

Uwe Commissie heeft geen enkele fout kunnen ontdekken, zoodat zij U wenscht te adviseeren, de Deputaten voor de Zending te déchargeeren, voor de door hen verleende goedkeuring der rekeningen en verantwoording over de jaren 1911, 1912 en 1913. Nog zij in dit verband opgemerkt, dat de exploitatiekosten der Keucheniusschool door de ontvangsten in Indië kunnen gedekt, zoodat daarvoor geen gelden uit Nederland behoeven gezonden te worden.

Ten slotte wenscht uwe Commissie U voor te stellen: [volgt in Art. 59].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXIV.
(Art. 60).

**Rapport Letter F 1 van het Agendum,
Zendingsrapport hoofd 18, 15.**

De Directeur der Keucheniusschool Br. D. KOELEWIJN heeft verzocht een buitenlandsch verlof te ontvangen om in 1915 te repatrieeren.

Uwe Commissie, dit verzoek overwogen hebbende, wenscht onder uwe aandacht te brengen:

1. dat Br. D. KOELEWIJN reeds in 1905 naar Indië is vertrokken en dus, wanneer hij in 1915 repatrieert, bijna 10 jaren in Indië heeft doorgebracht, weshalve reeds daarom zijn verzoek alleszins billijk is;

2. dat Br. D. KOELEWIJN, ofschoon hij bijna doorlopend een goede gezondheid geniet, zich toch wel eens wat vermoeid begint te gevoelen, zoodat een buitenlandsch verlof tot herstel van krachten alleszins gewenscht is te achten.

en 3. dat Br. D. KOELEWIJN de zaken der school zoo heeft geregeld, dat hij begin 1915 zou kunnen repatrieeren zonder dat de school ten deele behoeft te worden gesloten of ter tijdelijke waarneming een ander moet worden aangesteld.

Dit laatste is aldus geschied.

De aanneming van nieuwe leerlingen had vroeger plaats na de zomervacantie.

In het vervolg zal het leerjaar loopen van Januari tot December. Nu is de bedoeling bij het einde van dit jaar de leerlingen der 4e klas, die dan omstreeks vier en een half jaar zijn onderwezen, gelegenheid te geven om eindexamen te doen.

In 1915 zal er dan geen 5e klas zijn. Natuurlijk zal er dan ook in December 1915 geen eindexamen worden gehouden, terwijl toch de aanneming van leerlingen geregeld kan doorgaan.

Bij deze regeling zal Br. K. DIJKEMA met het Inlandsch personeel de school tijdens het verlof van Br. D. KOELEWIJN wel loopende kunnen houden.

Of de tijdsomstandigheden begin 1915 repatriëering zonder al te veel molest zullen toestaan, zal dan eerst blijken.

Uwe Commissie stelt u voor: [volgt in Art. 60].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXV.
(Art. 61).

**Rapport opleidingschool, letter F 1 van het
Agendum, Zendingsrapport hoofd 11^B.**

In het Zendingsrapport is onder 11^B een breed rapport opgenomen betreffende de opleidingschool tot vorming van helpers bij den Dienst des Woords. Wijl alle leden van uwe vergadering dit rapport ontvingen, acht uwe Commissie niet noodig U den inhoud mede te deelen.

Slechts wenscht zij kortelijk te constateeren:

dat de Deputaten voor de Zending hun opdracht in zake deze school hebben vervuld;

dat de reorganisatie der vroegere Tweede afdeling der Keucheniuschool tot een geheel zelfstandige opleidingsschool tot vorming van helpers bij den Dienst des Woords haar beslag verkreeg;

dat naast den Docent, Br. D. BAKKER, ook Br. J. ZUIDEMA als leeraar met ijver en toewijding zijn arbeid verricht;

dat deze school thans zes studenten telt, over wier vorderingen zoowel de leeraars als de Raad van Toezicht tevreden zijn;

dat de woning voor den Docent en het schoolgebouw zijn gereed gekomen voor een aanmerkelijk lager bedrag dan eerst was geraamd;

dat de rekening van den bouw, behoorlijk geïndiceerd, bij de Deputaten is ingediend en door deze is goedgekeurd;

dat de exploitatie der school over het jaar 1913 een uitgave vroeg van f 34.92, waarin natuurlijk niet is begrepen het tractement der leeraren, wyl dit rechtstreeks van uit Nederland betaald wordt en dus is verantwoord in de administratie der Generale kas; en dat de Algemeene Vergadering en de Raad van Toezicht getrouw hebben vervuld, wat aan deze colleges was opgedragen.

Uwe Commissie stelt u voor: [volgt in Art. 61].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXVI.

(Art. 62).

Rapport letter F 1 van het Agendum, Hoofd 18, punt 24 en Bijlage VII.

De Deputaten voor de Zending stellen aan uwe vergadering in hun rapport voor, de regeling der salarissen en pensioenen van de leeraren der opleidingsscholen te herzien.

Uwe Commissie heeft dit voorstel ernstig overwogen.

Zij kan niet ontkennen, dat herziening dezer regeling alleszins billijk is te achten.

Bij de snelle ontwikkeling van Java is de standaard te Djocja aanmerkelijk gestegen en daardoor het leven duurder geworden. De salarissen zijn thans ontoereikend om behoorlijk te kunnen leven. Aan dien misstand behoort een einde gemaakt te worden.

Bovendien mag er op gewezen, dat de andere Missionaire arbeiders te Djocja de laatste jaren verhooging ontvingen, wat met de leeraren aan de opleidingsscholen niet is geschied, terwijl ook aan andere posities, niet in dienst van het Gouvernement, en voor vergelijking eenigszins vatbaar, hooger inkomen is verbonden dan de leeraren der opleidingsscholen genieten.

De regeling, zooals die door de Deputaten is ontvangen, lijkt uwe Commissie wel geschikt, ook wat de pensioenen aangaat. Daarbij is echter wel in het oog te houden, dat naar dit concept de leeraren der Keucheniuschool verplicht zijn toe te treden tot de Gouvernements-pensioenregeling en daarvoor zelf de premie hebben te betalen, zoodat in het vervolg de Generale kas, voor wat deze leeraren betreft, geen risico draagt voor eventueele pensioenen. Alleenlijk zou het onbillijk zijn, indien de invoering der nieuwe regeling in eventueele gevallen de reeds nu verkregen rechten zouden worden verkleind, wat b.v. voor Br. .K. DIJKEMA, met het oog op zijn nog weinige dienstjaren, het geval zou kunnen zijn.

Uwe Commissie stelt U voor te besluiten: [volgt in Art. 62].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXVII.
(Art. 63).

**Rapport: School voor voortgezet Onderwijs, letter F 1
van het Agendum, Zendingsrapport hoofd 11.**

Inzonderheid ten behoeve van de algemeene vorming van helpers bij den Medischen Dienst is, volgens besluit der Synode van 1911, opgericht een school voor voortgezet onderwijs, waarvan de Deputaten voor de Zending rapporteeren hoofd 11 van hun rapport onder letter C.

Blijkens de terzake gevoerde correspondentie is de regeling voor deze school vastgesteld, na behoorlijk overleg met de broeders in Indië.

Uwe Commissie heeft in deze regeling niets gevonden, waartegen zij eenig bezwaar meent te moeten inbrengen. Het komt haar voor, dat uwe vergadering aan deze regeling het zegel harer goedkeuring kan hechten.

De school staat onder de leiding van den Directeur der Keucheniussschool, die ook zelf eenige lessen geeft. Br. J. ZUIDEMA heeft zich willen belasten met het onderwijs in de Bijbelsche vakken.

Voorts wordt het onderwijs gegeven door eenen Inlandschen onderwijzer, die vast aan deze school is verbonden, en door het personeel der Keucheniussschool.

De school is gehuisvest in het gebouw der vroegere leer- of vormschool, dat voor dat doel te klein was, maar uitstekend geschikt is voor het tegenwoordig doel.

Uwe Commissie wenscht U te adviseeren: [volgt in Art. 63].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXVIII.
(Art. 64).

**Rapport van de Commissie, die heeft te adviseeren in
zake den wensch van de Particuliere Synode van
Noord-Brabant en Limburg, Agendum sub C 6.**

De Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg heeft er bij de Generale Synode op aangedrongen, dat deze haar afkeuring zou te kennen geven over het publiek maken door middel van dag- en weekbladen van tuchtzaken, inzonderheid die, welke Dienaren des Woords betreffen; en uitspreke, dat Classicale mededeelingen omtrent tuchtzaken niet als drukwerk behooren verzonden te worden, terwijl ook de „Korte Notulen” van mindere of meerdere vergaderingen niets aangaande den aard en inhoud der tuchtzaken uit toegezonden mededeelingen behooren te bevatten.

De Particuliere Synode heeft dus niet een klacht uitgesproken over een bepaald geval en ook kan niet gezegd, dat het hier gaat over een in ons kerkelijk leven algemeen voorkomenden misstand. Toch is de zaak zelf alleszins instemmingswaardig, vooral omdat zeker algemeen als regel dient te gelden, dat tuchtzaken zooveel mogelijk in besloten kring dienen te worden behandeld.

Vandaar, dat Uw Commissie U adviseert het volgende besluit te nemen: [volgt in Art. 64].

F. W. GROSHEIDE, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXIX.
(Art. 65).

**Rapport in zake de Huishoudelijke Uitgaven der Deputaten
voor de Zending. Letter F 1 van het Agendum. Vergelijk
hoofd 16, punt 5 van het Zendingsrapport.**

Inzake de Huishoudelijke Uitgaven der Deputaten voor de Zending heeft uwe Commissie de eer te rapporteeren, dat de uitgaven over de boekjaren 1911/12, 1912/13 en 1913/14 respectievelijk hebben bedragen:

Vergaderingskosten, drukwerk, reis- en verblijfkosten, porti enz.	f 552.50	
"	545.92 ¹ / ₂	
"	786.24 ¹ / ₂	
		f 1884.67
Voor de Zendingsbibliotheek	f 78.58	
"	118.80	
"	104.68	
		" 302.06
Voor het Zendingsblad	f 140.65	
"	166.12	
"	105.—	
		" 411.77
Voor de Keucheniuschool	f 251.48	
" " " en de Opleidingsschool	" 222.40	
" " " " " "	" 22.—	
		" 495.88
		f 3094.38

Het kasboek en de kwitantien zijn door ons conform bevonden.

Over ieder dezer rubrieken zijn de uitgaven, per jaar, nagezien en accoord bevonden door verschillende Deputaten, die daarvan door hunne naamteekening hebben doen blijken.

Uwe Commissie stelt derhalve voor, de rekening en verantwoording der Deputaten goed te keuren en hen met dankzegging te déchargeeren.

P. PAUW, *Rapporteur.*

BIJLAGE XL. •
(Art. 66).

**Rapport in zake F 1 hoofd 18, punt 14(a), handelende
over het bouwen van eene woning voor Br. J. P. ZUIDEMA.**

Door de Deputaten van de Generale Synode van 1911, wordt in hun rapport onder hoofd 11B, 4 (pag. 152) de wenschelijkheid betoogd, dat een huis gebouwd worde voor Br. J. P. ZUIDEMA.

Deze broeder woont, in onderscheiding van al de andere Missionaire arbeiders te Djokja, die een eigen woning hebben, nog steeds in een gehuurd huis. Deze achterstand behoort niet bestendig te worden.

Ook van uit een finantieel oogpunt dient, volgens het rapport, aan dien toestand een einde gemaakt te worden. Deputaten memoreeren daartoe, dat voor huur van de woning van Br. ZUIDEMA f 100.— per maand moet betaald worden.

Hier staat tegenover dat op het terrein nog plaats is voor eene woning. De bouw zal ongeveer f 7000.— kosten. In 6 jaar moet dus aan huur betaald worden, wat een eigen woning voor Br. ZUIDEMA zou kosten.

Omdat bovendien op den duur toch een tweede woning bij de opleidingsschool noodig blijken zal, meenen Deputaten dat aan den huidige toestand een einde dient gemaakt te worden.

Uwe Commissie heeft dit punt overwogen en is van oordeel dat het voorstel van Deputaten aanbeveling verdient. Zij ziet geen reden, waarom Br. ZUIDEMA in dit opzicht bij de andere Missionaire arbeiders voortdurend zou moeten achterstaan. Zulks te meer, omdat het hebben van eigen woning op den duur voordeliger is.

Met het oog echter op de tijdsomstandigheden meent uwe Commissie dat de voorzichtigheid betracht moet worden.

Zij adviseert daarom, dat de Synode besluite: [volgt in Art. 66].

M. MEIJERING, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLI.
(Art. 67).

Rapport in zake F 1, hoofd 18, punt 21, handelende van het verzoek der Algemeene Vergadering van Missionaire arbeiders op Java, om finantieelen steun ter bestrijding van de onkosten der vergaderingen en ten behoeve van haar Bibliotheek.

Van de Algemeene Vergadering van Missionaire arbeiders op Java kwam ook nu het verzoek in om over de e.k. 3 jaren weer te mogen ontvangen:

- a. f 100.— per jaar voor de kosten der vergaderingen;
- b. f 200.— per jaar voor haar Zendingsbibliotheek.

't Is uwe Commissie bij de overweging van dit punt gebleken, dat de Deputaten, benoemd door de Generale Synode van 1911 aan de opdracht, door *die* Synode in deze zaak gegeven, hebben voldaan en in de uitkeering van de gelden niet boven het gestelde maximum zijn gegaan, zoodat hunne handelingen in dezen kunnen worden goedgekeurd.

Voorts is uwe Commissie van oordeel, dat de finantieele steun uit de Generale kas voor de Zending ter bestrijding van de kosten der samenkomsten van de Algemeene Vergadering naar Art. 15 Zendingsoordeel — en ten behoeve van de Bibliotheek, ook nu weer behoort gegeven te worden.

Zij adviseert daarom, dat de Synode besluite: [volgt in Art. 67].

M. MEIJERING, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLII.
(Art. 68).

Advies in zake het bezwaarschrift der Gereformeerde Kerk van Batavia tegen het besluit der Synode van Zwolle, Art. 77. [Agendum M 2 (a) en 19].

In handen uwer Commissie werd gesteld het bezwaarschrift der Gereformeerde Kerk van Batavia tegen het besluit der Synode van Zwolle, Art. 77, waarbij een regeling werd getroffen met betrekking tot „*de positie*” van Br. L. TIEMERSMA. Tevens een schrijven van de Classis 's Gravenhage der Gereformeerde Kerken (9 September 1914), waarin zij als haar oordeel uitsprekt, dat de Synode wel zal doen, indien zij het bedoelde verzoek van de Kerk van Batavia *niet* inwilligt. In het kort zij herinnerd, dat de Synode van Zwolle heeft uitgesproken, dat Br. TIEMERSMA door de Classis den Haag diende te worden beroepbaar verklaard tot predikant bij een Gereformeerde Kerk in Nederlandsch-Indië; dat de Classis den Haag den Kerkeraad van Batavia diende te *adviseeren*, om Br. TIEMERSMA te beroepen met het oog op het Maleische deel der gemeente; dat de Classis den Haag approbatie van die beroeping zou kunnen verleen en na gunstigen afloop van een onderzoek in Indië vanwege de Kerken van Batavia en Soerabaja en de Afzonderlijke Vergadering van Dienaren op Java ingesteld; dat eerst daarna tot zijn bevestiging kan worden overgegaan; dat alle finantieele verantwoordelijkheid aan de beroeping verbonden geheel voor rekening blijft van de Kerk van Batavia; dat Br. TIEMERSMA, eenmaal predikant van Batavia, daarom nog niet beroepbaar zal zijn tot predikant bij een der Kerken hier te lande, dat geheel deze regeling geen precedent mag scheppen; dat de Kerkeraad van Batavia, ter voorkoming van alle botsing, den arbeid van elk der predikanten te Batavia behoorlijk heeft te regelen.

Het bezwaarschrift van de Kerk van Batavia richt zich bepaaldelijk tegen het besluit der Synode, Art. 77 sub 6, waarbij de beroepbaarheid van Br. TIEMERSMA in een der Kerken hier te lande wordt buitengesloten. Zij beklagt er zich over, dat op deze wijze in haar midden een ongelijkheid is geschapen; dat door het Synodaal besluit een hiërarchisch insluipsel in de Kerk is binnengelaten en onder de diensten rangen worden geschapen, zoodat Dienaren 1ste rang beroepbaar zijn in Holland en Indië, Dienaren 2de rang alleen in Indië. Met verwijzing naar artikel 17 en 84 der Kerkenorde wordt aan de Synode schrapping gevraagd van het Art. 77 sub 6 te Zwolle beslotene.

Naar het oordeel uwer Commissie wordt in het besluit der Synode een onzuiver streven gezocht, dat er geheel vreemd aan is, hetgeen zich alleen laat verklaren, doordien de Kerk van Batavia voor de onderscheidingen, waarvoor het exceptioneele geval TIEMERSMA plaatst, de oogen sluit.

Uw Commissie adviseert daarom, in overeenstemming met den uitgesproken wensch der Classis den Haag de volgende beslissing te nemen: [volgt in Art. 68].

P. A. E. SILLEVIS SMITT, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLIIa.
(Art. 68).

WELTEVREDEN, den 31 Maart 1914.

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland.

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Broeders.

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Batavia voelt zich bezwaard in zake het in de vorige Generale Synode bepaalde, in zake de positie van Ds TIEMERSMA. (Acta Art. 77).

Ofschoon onze Kerkenordering gelijkheid onder de Dienaren des Woords wil (Art. 17 en 84), heeft de Generale Synode van Zwolle in onze Kerk een ongelijkheid geschapen, door van Ds TIEMERSMA te verklaren (Art. 77 alinea 6), dat hij niet beroepbaar zal zijn bij eene der Kerken in Nederland.

Hierdoor wordt naar onze bescheiden meening, een hierarchisch inkruipfel in de Kerk binnengelaten, wijl alzoo onder de Dienaren rangen worden geschapen. De Dienaren 1ste rang zijn beroepbaar in Holland en Indië, de Dienaren 2de rang zijn alleen in Indië beroepbaar.

Gaarne zag de Kerkeraad wegneming van dit hierarchisch inkruipfel door schrapping van Art. 77, alinea 6, tenzij de Generale Synode van Zwolle moet geacht worden in beginsel te hebben aanvaard, dat de Kerken in Indië andere behoeften hebben dan die in Holland, dus ook zeer bekwame Dienaren kunnen hebben, welke voor Holland nog niet geschikt worden geacht, waaruit dus weer volgen zou, dat deze andersoortige Indische Gereformeerde Kerken zoo spoedig mogelijk een eigen kerkverband hebben te vormen en evenals de Oud-Gereformeerde Kerken in Pruisen met de Gereformeerde Kerken in Nederland in correspondentie te treden.

Vervolgens zou de Kerkeraad gaarne de rechtspositie van de Gereformeerde Kerk van Batavia geregeld zien en vraagt Uwe hooggeachte vergadering hem den weg daartoe aan te wijzen.

Nog altijd staat zij bij de Regeering bekend als „Vereeniging ter beoefening van den Gereformeerden godsdienst”.

Met broedergroeten en heilbeden Uwe hooggeachte vergadering in alles de leiding des Heiligen Geestes toebiddend,

De Kerkeraad voornoemd,

D. J. B. WIJERS, *Praeses.*

W. DE VRIES GZN., *Scriba.*

BIJLAGE XLIII.
(Art. 69).

Advies inzake het Zendingconsulaat. Rapport van de Deputaten voor de Zending, hoofd 10.

Uw Commissie, die Uwe vergadering van advies heeft te dienen over de verdere aansluiting aan het Zendingconsulaat, heeft zich door het rapport en door nadere inlichtingen van de Deputaten ten volle kunnen overtuigen van het hoog belang, dat de Zending bij deze instelling bij den voortduur blijkt te hebben. Natuurlijk hangt dit belang ten nauwste samen met de geschiktheid van hem, die als consul fungeert. Daarom is het op hoogen prijs te stellen, dat deze waardigheid, welke zooveel wijsheid en beleid vereischt, op de schouders rust van een man als Dr BARON VAN BOETZELAAR. De Deputaten hadden in 1913 het genoegen, met een aantal afgevaardigden van zedende Kerken, den consul tijdens zijn verblijf hier te lande te ontmoeten. Bij die gelegenheid was het hun mogelijk om over gewichtige zaken te handelen. Zoo kwam het den consul op deugdelijke gronden niet gewenscht voor, dat de doctoren, die aan een Zendingshospitaal verbonden zijn, tegelijk den civiel-geneeskundigen dienst zouden waarnemen. Voor het Zendingconsulaat zelf is van meer belang, het uitzicht, dat de heer VAN BOETZELAAR opende op de benoeming van een tweeden Zendingconsul, die bij de afwezigheid van den consul te Batavia in de toekomst noodzakelijk zou blijken. In antwoord op het verzoek, om zulk een benoeming te helpen bevorderen, konden de Deputaten natuurlijk slechts voorwaardelijk van den steun onzer Zending verzekering bieden.

Het komt uwe Commissie voor, dat aan den heer VAN BOETZELAAR de erkenning van zijn vele diensten, ook aan de Zending der Gereformeerde Kerken bewezen, niet mag worden onthouden, en dat de Zending van de bestending van het verband, dat zij heeft met het consulaat, veel profijt mag verwachten. Ook zou de uitbreiding door de benoeming van een tweeden consul aan de belangen onzer Zending ongetwijfeld ten goede komen, mits het mocht gelukken een functionaris te vinden, over wiens bekwaamheid geen verschil bestaat, en de vermeerderde kosten de finantieele draagkracht onzer Zending niet te boven gaan.

Uwe Commissie adviseert deswege om te besluiten: [volgt in art. 69].

P. A. E. SILLEVIS SMITT, *Rapporteur*.

BIJLAGE XLIV.
(Art. 70).

**Rapport van de Deputaten naar Art. IV der
Zendingsorde [Agendum F 8].**

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde
Kerken vergaderd te 's Gravenhage.*

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Broeders.

De Deputaten naar Art. IV der Zendingsorde benoemd door de Generale Synode te Zwolle 1911, Art. 111, hebben de eer u mede te deelen, dat zij tweemaal geroepen zijn geworden om deel te nemen aan het examen van een Missionairen Dienaar des Woords, n.l. 12 October 1911 bij het examen van Ds L. S. KRIJGER te Groningen en 12 Juni 1912 bij het examen van Dr H. A. VAN ANDEL te Amsterdam; in beide gevallen konden Deputaten met volle vrijmoedigheid hunne toestemming tot de toelating van genoemde Broeders geven.

Meer aangaande hun arbeid te rapporteeren hebben Deputaten niet. Hun mandaat hiermede in handen der Synode stellende, hebben zij de eer met hoogachting en heilbede zich te noemen,

Deputaten voornoemd,

H. DIJKSTRA, *Praeses*.

Dr H. H. KUYPER, *h.t. Scriba*.

Amsterdam, 24 October 1914.

BIJLAGE XLV.
(Art. 70).

**Advies in zake het rapport van Deputaten naar
Art. IV der Zendingsorde [Agendum F 8].**

In handen uwer Commissie werd gesteld het rapport van Deputaten naar Art. IV der Zendingsorde. Deputaten deelen mede, dat zij tweemaal geroepen zijn geworden om deel te nemen aan het examen van een Missionairen Dienaar des Woords, n.l. 12 October 1911 bij het examen van Ds L. P. KRIJGER te Groningen en 12 Juni 1912 bij het examen van Dr H. A. VAN ANDEL te Amsterdam. In beide gevallen konden zij met vrijmoedigheid hun toestemming tot de toelating van genoemde broeders geven. Meer aangaande hun arbeid te rapporteeren hebben Deputaten niet.

Uwe Commissie stelt voor, aan Deputaten dank te zeggen voor hun arbeid, hun ingediende rapport goed te keuren en in de Acta op te nemen, en hen te déchargeeren.

P. A. E. SILLEVIS SMITT, *Rapporteur*.

BIJLAGE XLVI.
(Art. 71).

**Advies in zake Zendingstentoonstelling.
Zendingsrapport hoofd 13.**

Inzake een Zendingstentoonstelling besloot de Synode van Zwolle 1911 aan hare Deputaten op te dragen, hierover eene beslissing te nemen en hunne medewerking te verleenen aan de voorbereiding van zulk een tentoonstelling, indien de kosten daaraan verbonden niet te groot zouden zijn.

Van zulk een tentoonstelling is, al werd zij meermalen besproken, tot nu toe niets gekomen. De finantiën werden, zoo niet een onoverkomelijk, dan toch een zeer ernstig bezwaar geacht, want de vrees is verre van denkbeeldig, dat de te maken zeer aanzienlijke onkosten niet door ontvangsten zullen gedekt worden. En al was het finantieel succes der tentoonstelling ook verzekerd, dan zou het bovendien nog zeer de vraag zijn, of zoo omvangrijke en kostbare arbeid wel in evenredigheid is met de winst, speciaal de geestelijke winst, van een dergelijke grootsch opgezette algemeene tentoonstelling.

Zonder nu te willen adviseeren van een tentoonstelling geheel af te zien, acht uwe Commissie het echter voorzichtig en geraden, thans in deze zaak geene definitieve beslissing te nemen, maar haar opnieuw in handen van Deputaten te geven.

Zij stelt daarom voor: [volgt in Art. 71].

VAN DER VEEN, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLVII.
(Art. 72).

**Advies in zake de gemeente te Temanggoeng.
Zendingsrapport hoofd 14 (eerste gedeelte).**

De Generale Synode van Zwolle 1911 sprak reeds hare afkeuring uit over de institueering der Indische Algemeene Christelijke Kerk door Br R. J. HORSTMAN en zijn medegeloovigen te Temanggoeng, en weigerde te voldoen aan het verzoek der genoemde Kerk om opgenomen te worden in het verband van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Zij droeg echter aan de Bijzondere Vergadering van Dienaren des Woords op Midden-Java op, door samenspreking en betere voorlichting te arbeiden om de gemeente te Temanggoeng te brengen tot Gereformeerd kerkelijk leven.

De Bijzondere Vergadering van Missionaire predikanten heeft aan die opdracht voldaan en van haar arbeid aan Deputaten der Synode een uitvoerig en gemotiveerd verslag uitgebracht, dat verre van gunstig is. Zij berichtte, dat de institueering der Indische Algemeene Christelijke Kerk zeer overhaast is toegegaan, zonder overleg met eenige kerkelijke vergadering; dat eerst als grondslag genomen was de Apostolische Geloofsbelijdenis met nog een paar andere artikelen, welke korten tijd daarna weer verwisseld werd met de Drie Formulieren van Eenigheid; en dat bij 't spreken over de aansluiting bij 't verband van de Gereformeerde Kerken bleek, dat Br. HORSTMAN hiervoor niet alleen zeer weinig gevoelde, maar dan nog bovendien als *conditio sine qua non* stelde, dat hij vrijheid moest behouden om rechtzinnige gezangen te zingen, gelijk hij gewoon was.

De Bijzondere Vergadering achtte het laatste een bedenkelijk precedent, en zag er tevens een klaar bewijs in, dat Br. HORSTMAN geenerlei prijs stelt op kerkelijk samenleven, — reden waarom zij adviseerde voorloopig van de opneming der gemeente te Temanggoeng in ons kerkverband af te zien.

Met dit advies gingen Deputaten der Synode accoord, en kan ook uwe Commissie zich volkomen vereenigen. Zij stelt u daarom voor, te besluiten: [volgt in Art 72.]

VAN DER VEEN, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLVIII.

(Art. 73).

**Rapport Letter F 1 van het Agendum, hoofd 18, punt 17.
(Medewerking Ds D. BAKKER aan de herziening der
Javaansche Bijbelvertaling).**

Door Br. D. Bakker is bericht ingezonden, dat hij door eenige zendingcorporaties op Java met een zendeling van een der andere zendingen is uitgenoodigd mede te werken aan een herziening van de Javaansche Bijbelvertaling. Hij verzoekt, dat hem daartoe over eenigen tijd verlichting van arbeid worde toegestaan voor den tijd, dien hij voor dien arbeid zal noodig hebben.

Naar het oordeel der deskundigen, ook onder onze Missionaire arbeiders, is eene herziening der Javaansche Bijbelvertaling wel zeer gewenscht en van hoog belang.

't Mag ongetwijfeld eene eere worden geacht, dat Br. D. BAKKER voor dezen arbeid is uitgenoodigd.

Bovendien is het niet alleen voor de Zending der Gereformeerde Kerken maar ook voor de heele Zending op Oost-Java van belang, dat een Gereformeerd Theoloog voor dit werk is aangezocht.

Het komt derhalve uwe Commissie voor, dat aan dit verzoek, indien het eenigszins mogelijk is, behoort te worden voldaan.

Eer echter definitief te dezer zake eene beslissing worde genomen, is het noodig, dat een zoodanige regeling is getroffen, dat Br. D. BAKKER dezen arbeid kan verrichten, zonder dat daardoor de opleiding van helpers bij den Dienst des Woords al te zeer schade lijde. Ook is noodig, dat de financiële verhouding behoorlijk worde gestipuleerd.

Uwe Commissie stelt u derhalve voor, te besluiten: [volgt in Art. 73].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur*,

BIJLAGE XLIX.

(Art. 74).

**Rapport Letter F 1 van het Agendum, Zendingsrapport
hoofd 18, punt 22. (Internaat Keucheniuschool).**

De Raad van Toezicht zond d.d. 21 April 1914 een schrijven, meedeelende een besluit aldus luidende:

„De Raad van Toezicht op de Keucheniuschool, met den Directeur van oordeel, dat de verzorging van het internaat dier school dringend verbetering behoeft,

adviseert den Deputaten der Generale Synode voor de Zending, aan de e.k. Generale Synode machtiging te vragen voor het uitgeven van gelden voor de betere verzorging van dit internaat, zoo noodig door salaricering van een afzonderlijk persoon (of afzonderlijke personen). Tevens is door den Raad van Toezicht in uitzicht gesteld de toezending van een gemotiveerd voorstel te dezer zake”.

Later is een schrijven ontvangen d.d. 21 September 1914, meedeelende:

1. dat de Directeur op verzoek van den Raad een plan voor betere verzorging ontwierp;
2. dat naar dit plan sinds 1 Juli j.l. een nieuwe regeling is ingevoerd;
3. dat volgens deze regeling het onderwijzend personeel der school bij beurte, elk één dag, met de leiding van het internaat is belast, en wel van des morgens 6.30 tot 's avonds 10 uur, terwijl nu en dan ook 's nachts inspectie wordt gehouden;
4. dat deze regeling bij aanvang wel voldoet.

Uwe Commissie meent dus te kunnen constateeren, dat, bij aanvang althans, deze zaak een behoorlijke oplossing vond.

Zij wenscht uwe vergadering te adviseeren: [volgt in art. 74].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur*.

BIJLAGE L.
(Art. 75).

Rapport over punt F van het Agendum sub 1, (en van het daar bedoelde rapport, hoofd 18, sub 4, over „sommige plaatsen” naar Art. 2 van de Zendingsorde).

Volgens Art. 2 der Zendingsorde wijst elke Generale Synode op het Zendingsterrein eenige plaatsen aan, met nauwkeurige bepaling van grenzen, welke aan Kerken, die willen uitzenden, allereerst worden aanbevolen.

De Synode van Zwolle wees daarvoor aan Tjilatjap, Maos, Soempioeh, Magelang, Parakan, Salaman en Setjang. Van die 8 plaatsen is sinds 1911 slechts eene bezet geworden, t.w. Magelang, dat, krachtens opdracht der Zwolsche Synode, is toegekend aan de Zendende Kerk van Middelburg (A) en de met haar samenwerkende Kerken in Zeeland. Voorts achten de Deputaten der Generale Synode voor de Zending, blijkens hun rapport, wenschelijk, dat op Temanggoeng thans de aandacht niet worde gevestigd omdat Br. HORSTMAN daar arbeidt. Er blijven dus zes plaatsen over. En op meer dan op die zes behoeft thans niet worden gewezen, daar er geen enkel uitzicht is, dat er eenige Zendende Kerk is of spoedig komen zal, die voor een bepaald terrein zal vragen. Uwe Commissie stelt daarom voor, dat de Synode besluite: [volgt in Art. 75].

Dr J. HANIA, *Rapporteur.*

BIJLAGE LI.
(Art. 77).

Rapport en Advies over A 1—9 van het Agendum der Generale Synode.

Eerwaarde Heeren en Broeders,

In handen Uwer Commissie is gesteld A van het Agendum, 1—9, handelend over het *Optreden van studenten.*

De Particuliere Synoden van Groningen, Drente en Overijsel, alsmede de Classis Enkhuizen en de Kerkeraad van Haarlem A stellen voor, dat deze Synode besluite tot opheffing van het verbod van het optreden van studenten in de gemeente om een stichtelijk woord te spreken, naar het besluit der Generale Synode van 1908, Acta, Art. 60, bevestigd door de Synode van 1911, Art. 24, en onder bepaalde voorwaarden het optreden van studenten weder toelate. De Particuliere Synode van Overijsel heeft hierbij gevoegd het voorstel, dat de Synode, ingeval zij niet kon besluiten op het verbod terug te komen, maatregelen neme, dat dit besluit beter dan tot nu toe worde gehandhaafd.

De Particuliere Synoden van Zuid-Holland, Zeeland, Friesland ten Z. en Noord-Holland stellen voor, dat de Synode *maatregelen neme tot handhaving.* Zeeland beveelt als middel daartoe aan: dat de Synode er bij de Classes op aandringe, dat deze, een ieder in haar ressort, bedoeld besluit handhaven. Friesland wil, dat de Synode bij elke Kerk aandringe op naleving van het Synodaal verbod en tevens elke Classis opwekke, binnen haar ressort op handhaving van dit verbod toe te zien. Zuid-Holland N. beveelt als *afdoende maatregelen* aan, „dat bij elk praeparatoir examen ook een schriftelijke verklaring van den candidaat moet overgelegd worden, dat door hem tot dusverre nog niet „een stichtelijk woord in de gemeente is gesproken”, en dat het, voor het geval, dat de examinandus daartoe niet in staat is, aan het oordeel der Classicale Vergadering zal staan, hoe lang zij het examen zal uitstellen, doch in elk geval minstens drie maanden”.

Bij de bespreking dezer, in de zaak zelve met elkander strijdende voorstellen, is overwogen:

ter eener zijde: dat het optreden van studenten om een stichtelijk woord te spreken door vele Kerken wordt gewenscht en een welkome hulpe zou zijn, inzonderheid voor tal van kleine gemeenten, die o.a. op feestdagen doorgaans zich met preeklezen moeten vergenoegen; dat het voor de studenten, die het semi-candidaatsexamen hebben gedaan, van groot nut zou zijn, dat zij, vóór zij in de bediening worden gesteld, aldus in contact komen met het leven der gemeente en practisch geoefend worden in de prediking; wat ook zeer is in het belang van de gemeenten, die zij eerlang zullen dienen;

ter anderer zijde: dat dit optreden ook zijne bezwaren en gevaren heeft, voor de studenten zelve en voor de gemeenten, wijl immers de studenten den tijd hard noodig hebben voor de omvangrijke studie, in den regel nog te weinig gevorderd zijn in de dogmatiek en de predikkunde, en nog alle kerkelijke keur missen; dat in het verleden duidelijk is gebleken, hoe moeilijk het is, misbruik van de vergunning en door studenten en door de gemeenten, die de studenten in verzoeking brengen, tegen te gaan; dat het ook voor den goeden gang van het kerkelijk leven niet gewenscht is, dat telkens besluiten en regelingen van een Generale Synode door een volgende Synode worden ter zij gezet.

Als een middel om het goede in het optreden van studenten te behouden en het verkeerde te voorkomen en tegen te gaan, werd o.a. genoemd, dat voor het optreden deze beperkende bepaling wierde gemaakt: dat het vergund wordt alleen aan die studenten, die tevoren met goeden uitslag door een Classis zijn onderzocht in de kennis van de Gereformeerde leer; daardoor zou kerkelijke keur worden verkregen, en de onbillijkheid weggenomen, dat aan studenten wordt verboden, wat aan oefenaars wel wordt vergund. Ook werd opnieuw de gedachte geuit, die reeds meermalen in Generale Synoden is uitgesproken, dat het, bij handhaving van het verbod, noodig zal zijn te voorzien in de dringende behoefte aan meer praktische voorbereiding van de studenten voor de bediening des Woords c.a., b.v. door te bepalen, dat voor toelating 'tot het praeparatoir examen ook wordt vereischt het bewijs, dat de candidaat zich onder kerkelijk toezicht een bepaalden tijd voor de praktijk van het ambt heeft voorbereid. Daarbij werd echter ook opgemerkt, dat zulke voorstellen wel door leden der Synode kunnen worden gedaan, maar dat de Commissie zich heeft te bepalen tot rapport en advies over de betreffende punten van het Agendum.

Na overweging van een en ander heeft Uwe Commissie geoordeeld, niet te moeten adviseeren tot opheffing van het verbod, maar wel tot handhaving er van en tot het nemen van maatregelen daartoe dienend. Daarom komt de Commissie tot de Synode met het advies, dat zij aldus besluite:

De Generale Synode, de voorstellen aangaande het optreden der studenten overwogen hebbende, spreekt uit: [volgt in art. 77].

Met de bede, dat de Heere Uwe vergadering ook in deze zaak leide door Zijnen Geest,

De Commissie voornoemd:

's Hage 1914.

L. LINDEBOOM, *Rapporteur*.

BIJLAGE LII.
(Art. 78).

**Rapport met advies over Letter D punt 20 ter zake van het
ingekomen schrijven van Mej. M. DE COCK, te Rotterdam.**

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders.

Ter zake van het ingekomen schrijven van Mej. M. DE COCK te Rotterdam, haar nood klagende, en daarom hulp vragende aan de Generale Synode, acht uwe Commissie, om het kiesche van deze aangelegenheid, zich te moeten onthouden van breedvoerige mededeelingen. Zij kan dat te eerder, omdat zij komen mocht tot een eenstemmig advies aan uwe vergadering.

Dit advies luidt: [volgt in Art. 78].

J. D. v. D. MUNNIK, *Rapporteur*.

BIJLAGE LIII.
(Art. 79).

Advies in zake Letter C 1 van het Agendum.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders.

In zake letter C van het Agendum, zijnde eene vraag van de Particuliere Synode van Gelderland over: „Toegang tot den Dienst des Woords en der Sacramenten”, aldus luidende:

„Hoe heeft eene Classis te handelen met een broeder, voorheen predikant der Christelijke Gereformeerde Kerk, die, lid geworden der Gereformeerde Kerk, thans staat naar den Dienst des Woords en der Heilige Sacramenten in eene der Gereformeerde Kerken?”

oordeelt Uwe Commissie, dat in gevallen als dit gehandeld dient te worden in aansluiting aan de bepalingen, opgenomen in Art. 165, 166 en 167 der Acta van de Generale Synode, te Dordrecht in 1893 gehouden, en onder Art. V der Kerkenorde geplaatst. Dientengevolge neemt zij de vrijheid, Uwe vergadering voor te stellen: [volgt in Art. 79].

J. KOK, *Rapporteur.*

BIJLAGE LIV.
(Art. 83).

**Rapport inzake het Doctoraat. Letter D.
punt 2—12bis van het Agendum.**

De voorstellen inzake het doctoraat gaven in Uwe Commissie aanleiding tot een uitvoerig debat.

Van de eene zijde werd er sterk op aangedrongen, dat de Synode der Gereformeerde Kerken aan hare Theologische School het promotierecht verleen zou, en voerde men hiervoor onderscheidene gronden aan.

Bezwaren, die daartegen vroeger werden ingebracht, bestonden thans niet meer. Door de benoeming van een vijfdien hoogleeraar kon het college van professoren voltallig worden geacht, en stond de Theologische School in dit opzicht met de Theologische Faculteit aan de Vrije Universiteit gelijk. Reeds de billijkheid eischte daarom, dat aan de eene inrichting niet onthouden werd wat aan de andere was geschonken. Waarom zou ook aan de Theologische School, die immers evenzeer als de Theologische Faculteit een wetenschappelijk karakter droeg, het promotierecht niet verleend kunnen worden?

Ja, als het op het principe aankwam, had de Theologische School er veel meer recht en aanspraak op dan de Theologische Faculteit aan de Vrije Universiteit. De Theologie is toch eene eigene wetenschap, van alle andere disciplinen wezenlijk onderscheiden. Zij behoort naar haar aard tot het terrein der Kerk, moet door de Kerk beoefend worden, en staat onder haar gezag. Aan de Kerk heeft Christus Zijn Woord toebetrouwd; aan haar gaf Hij ambten en gaven, herders en leeraars, om dat Woord te bewaren, uit te leggen, te verdedigen enz. Principieel loopt het verschil tusschen de voor- en tegenstanders van het doctoraat aan de Theologische School over de opvatting van de wetenschap in het algemeen, van de Theologische wetenschap in het bijzonder.

De Vrije Universiteit koestert daarover nieuwerwetsche denkbeelden, die in Schrift en belijdenis geen steun vinden. Deze denkbeelden houden toch in, dat er tweeërlei theologie bestaat, eene niet of minder wetenschappelijke en eene in eigenlijken zin wetenschappelijke, eene, die alleen tot opleiding van aanstaande Dienaren des Woords strekt, en eene andere, die om zichzelf beoefend wordt. Maar zulk een onderscheid bestaat niet. Het candidaats-examen is immers ook een wetenschappelijk examen; het doctoraal examen gaat op dezelfde lijn slechts een weinig verder voort; in den pastor als herder en leeraar ligt het leerambt opgesloten.

Bij de beoefening der Theologische wetenschap heeft nu de Kerk het recht, om van al die middelen gebruik te maken, welke aan bereiking van dit doel dienstbaar zijn, en daartoe zich ook te bedienen van het doctoraat, dat aan de bevordering der Theologische wetenschap ten zeerste bevorderlijk kan zijn. Te meer, daar de Kerk naar de uitspraken van Calvijn, van de Kerkenordeningen enz. doctoren noodig heeft, om het Woord Gods uit te leggen en te verdedigen.

Indien de opmerking wordt gemaakt, dat de Kerk tot het verleen van het promotierecht

niet bevoegd is, diene tot antwoord, dat eene particuliere vereeniging met directeuren aan het hoofd daartoe in nog veel mindere mate bevoegdheid bezit. En waar de Gereformeerde Kerken aan haar Theologische School professoren benoemen, door dezen candidaats-examen laten afnemen, en zelve in hare Classes de candidaten onderzoeken, daar kan haar de bevoegdheid niet worden ontzegd, om ook aan hare Theologische School het promotierecht te verleenen en door hare hoogleraren bekwame studenten na degelijk onderzoek tot doctoren te verklaren.

Ten slotte zal de vrede er grootelijks door bevorderd worden, als de Synode de desbetreffende voorstellen aanneemt. Want Theologische School en Theologische Faculteit zouden dan met geheel gelijke rechten naast elkander staan en samen kunnen arbeiden aan de opleiding van Dienaren des Woords en aan de beoefening der Theologische wetenschap.

Van de andere zijde werd er in de eerste plaats de aandacht op gevestigd, dat het verlangen, om aan de Theologische School het promotierecht te verleenen, in de Kerken lang niet algemeen is. De particuliere Synoden van Groningen en Drente hebben wel voorstellen van die strekking op de synodale tafel gelegd, en hebben daarbij steun gevonden in adressen van enkele kerkeraden en gemeenteleden. Maar in Overijsel staakten de stemmen over de woorden: *indien mogelijk*, dat n.l. het promotierecht door de Kerken alleen aan de Theologische School verleend worde indien mogelijk. En voorts dringen de particuliere Synoden van Gelderland, Utrecht en Noord-Holland wel op een *principiele* beslissing aan, maar zonder uit te spreken, in welke richting zij wenschen of hopen, dat die beslissing moge uitvallen.

Voorts houde men in het oog, dat de Theologische School, hoe wetenschappelijk zij ook in de personen harer hoogleraren moge zijn, toch als zoodanig en als stichting der Kerken niet anders is en zijn kan dan eene school tot opleiding van Dienaren des Woords, aan welke in dit haar karakter het promotierecht, ook blijkens het eenparig getuigenis der historie, niet toekomt.

Geheel anders staat het met de Vrije Universiteit, die van meet af niet alleen opleiding voor verschillende ambten en bedieningen in Kerk, Staat en Maatschappij, maar ook beoefening der wetenschappen zich ten doel stelde, en ditzelfde doel ook met name in hare Theologische Faculteit nastreeft.

Wel kan men hiertegen in het midden brengen, dat eene dusgenaamde „particuliere vereeniging” nog minder recht heeft om het promotierecht te verleenen dan de Gereformeerde Kerken. Maar deze quaestie is op dit oogenblik en hier ter plaatse niet aan de orde. De vraag loopt thans alleen hierover, of de Kerken zulk een recht bezitten. Ook al zou eventueel, bij nader onderzoek, eens blijken, dat een particuliere vereeniging op zoodanig recht geen aanspraak kon maken, dan zou dit hoegenaamd nog niet inhouden, dat de Kerken op dit recht gegronde aanspraken konden laten gelden.

Alles concentreert zich dus om de vraag, of de Kerken bevoegd zijn, om aan hare School tot opleiding van Dienaren des Woords het promotierecht te verleenen. Hierop kan niet anders dan ontkennend worden geantwoord. De Synode is immers geen wetenschappelijk college, maar een kerkelijke vergadering, en dus onbevoegd, om zuiver wetenschappelijke vraagstukken te behandelen.

De doctorale graad nu behoort enkel en alleen op wetenschappelijk terrein thuis; hij heeft niets te maken met het doctorale ambt of den dienst van doctor, waarvan in de Kerkenorde art. 2 sprake is, en die volgens Gereformeerde theologen en Gereformeerde Kerkenordeningen volkomen met het professoraat samenvalt. De *titel* van Doctor in een of andere wetenschap, ook in die der Godgeleerdheid, draagt een zuiver wetenschappelijk karakter, heeft in en voor de Kerk niet de minste waarde en is dus hoegenaamd geen behoefte, waarin de Kerken moeten voorzien. Van onbillijkheid kan er dan ook geen sprake wezen, als de Kerken aan de School niet geven wat zij zelve niet bezitten, en de School niet ontvangt wat haar niet toekomt.

Het gevaarlijke der inmenging van Kerken in zaken, die buiten haar gebied liggen, komt duidelijk aan het licht in adressen, die door enkele Kerkeraden en gemeenteleden inzake het doctoraat aan de Synode zijn toegezonden. Ofschoon het adressanten persoonlijk niet euvel is te duiden, dat zij over deze zaak zich uitlaten, leveren zij in hun adressen toch het bewijs, dat zij gansch verkeerd worden voorgelicht en over zaken oordeelen, die van zuiver wetenschappelijken aard zijn en volkomen buiten hun begrip vallen. Maar des te meer hebben de Kerken toe te zien, dat zij in deze richting niet verder gaan, en voor zooveel noodig op hare schreden terugkeeren.

De bovengenoemde adressen leveren ook het bewijs, dat bij het verzoek, om aan de Theologische School het promotierecht te verleenen, niet enig wetenschappelijk belang den doorslag geeft, maar eenvoudig de overweging, dat de Theologische School gelijk moet staan met de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit en niet in eenig opzicht bij haar mag achterstaan.

Om des vredes wil mag de concessie niet worden verlangd, want hoe hoog de vrede ook te schatten zij, in zijn naam mag geen opoffering van beginselen worden geëischt. En dit ware hier het geval. Want Rome heeft de toekenning van de vrijheid om te leeren en het recht om te promoveeren wel voor den paus gereserveerd, maar de Gereformeerde Kerken hebben zulk een recht nimmer in eenige belijdenis of Kerkenorde voor zichzelf gevonden. Bovendien zou door deze concessie de vrede toch niet verkregen worden, wijl de voorstanders van het doctoraat aan de Theologische School nog veel verder strekkende wenschen koesteren, en deze na de verkregen concessie terstond aan de orde zouden stellen.

De discussie, waarbij al de genoemde punten over en weer ter sprake kwamen, werd gevoerd in een broederlijken geest, maar leidde niet tot eenstemmigheid. Het voorstel, dat de Synode aan de Theologische School het promotierecht verleen zou, werd ten slotte met vijf tegen vijf stemmen verworpen, zoodat de Commissie tot haar spijt niet in staat is, betreffende de zaak van het doctoraat eene stellige conclusie aan de Synode aan te bieden.

H. BAVINCK, *Rapporteur.*

BIJLAGE LV.
(Art. 83).

**Advies in zake het promotierecht der
Theologische School.**

Aan de Eerwaarde Synode van de Gereformeerde Kerken, te 's Hage.

Nu de Commissie van Advies over D 2—12bis van het *Agendum* niet met een voorstel is gekomen, neemt ondergeteekende bescheidenlijk de vrijheid, aan de overweging der Synode aan te bevelen het volgend Advies, dat hij, om de beoordeeling en bespreking te vergemakkelijken, in den vorm van een besluit heeft gesteld.

De Generale Synode, overwegende:

1. dat nu reeds tot verscheidene reizen uit de Kerken en uit den kring van Professoren en Curatoren de begeerte is gekomen, dat aan de Theologische School ook de graad van *Doctor* in de Theologie kunne worden verkregen;
2. dat de oorsprong en het doel der Theologische School als School der Kerken tot opleiding voor den dienst des Woords niet medebrengt, dat zij geen *wetenschappelyke* inrichting ter beoefening der Theologie zou kunnen of mogen zijn¹⁾;
3. dat uitdrukkelijk bij de vereeniging der Kerken in 1892 is uitgesproken, dat de bedoeling van de verklaring: „de Kerk is geroepen een eigene inrichting tot opleiding harer leeraren te hebben, tenminste wat de godgeleerde vorming betreft”, „*niet* is, om iets te laten vallen van den eisch van wetenschappelyke ontwikkeling, die steeds door de Gereformeerde Kerken gesteld is”, en door de Synode 1893: dat de Theologische School „voor de *geheele* theologische vorming, dat is, de vorming door de wetenschappelyke studie der theologie en de practische toebereiding voor de heilige bediening heeft te zorgen”;
4. dat de Theologische School door de Synode van 1896 in hare regelingen van onderwijs en examinatie c.a. gereorganiseerd is naar de wijze van eene Theologische Faculteit, waardoor o.m. hare examina van *kerkelyke* in *school*-examina zijn veranderd, en dat dus, ingeval de Theologische School ook den *Doctors*-graad verleent, niet mag

¹⁾ In zijne brochure *Het Recht der Kerken en de Vryheid der Wetenschap*, Kampen, Zalsman, 1899, zegt Dr H. BAVINCK, blz. 45:

„1. Het is het recht der Kerken, om *zelve* te zorgen voor de opleiding harer dienaren en te dien einde op te richten en in stand te houden eene Theologische School. Niemand mag haar dat recht ontnemen, of ook om des *beginsels* wil eischen, dat zij daarvan afstand doen.

2. Het is het recht der Kerken, om, indien zij daartoe bij machte zijn, deze School zoo in te richten, dat ze niet alleen dienst doe tot opleiding, maar ook eene School zij voor Theologie. Daargelaten, of het doctoraat een ambt zij, de didaskalia, de beoefening der Theologie, is toch eene gave des Heiligen Geestes. De Kerk kan van deze gave zich bedienen en doctoren aanstellen, die krachtens deze gave de waarheid Gods uitleggen, verdedigen, onderwijzen, beoefenen in wetenschappelyken zin”.

gezegd worden, dat de Kerken dien graad uitreiken, evenmin als nu de graad van *Candidaat* in de theologie aan de Theologische School door de Kerken wordt uitgereikt;

5. dat door de Curatoren der Theologische School, blijkens hun rapport en advies aan de Synode van 1911, niet het *recht* tot promotie aan de School der Kerken is betwist, maar om praktische bezwaren de vergunning tot uitoefening daarvan is ontraden;

6. dat die bezwaren, wat de onderwijskracht en den finantieelen staat der Theologische School betreft, door de gunstige besturing Gods thans zijn vervallen,

en dat het ondersteld en ook niet bewezen belang van de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit of eenige andere corporatie niemand mag dringen tot tenonderhouding van de eigen School der Kerken, wier volle ontplooiing ook in het belang der Kerken is;

7. dat het niet aangaat te beweren, dat alleen de studie en examinatie als *Doctor* zaak is van de wetenschap en daarom bij de Universiteit en niet bij een Theologische School behoort, daar immers ook de studie en examinatie als *Candidaat* tot de zaak en taak der theologische wetenschap behoort;

8. dat er ook geen grond is voor de bewering, dat een School voor wetenschappelijke studie der theologie en opleiding niet de bekwaamheid en bevoegdheid van onderwijs, examinatie en promotie als *Doctor* kan hebben en mag uitoefenen, die een Theologische Faculteit heeft, *uit oorzaak*, dat die School van de Kerken uitgaat en door haar verzorgd wordt, wyl immers alleen het wetenschappelijk karakter en gehalte eener School voor die bevoegdheid de maatstaf kan zijn, en niemand met reden kan ontkennen, dat ook de Theologische School met hare hoogleraren, als wetenschappelijke inrichting, niet minder dan een Theologische Faculteit eener Universiteit, het recht van promotie in zich draagt;

9. dat ook niet met recht kan gezegd worden, dat eene Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland niet in staat zou zijn te oordeelen over de wetenschappelijke hoogte en bevoegdheid van hare School,

daar toch die Synode wel metterdaad bevoegd geacht wordt en zich acht, zulk eene School op te richten en in stand te houden (*zie hierbij de noot bij punt 2*), hoogleraren te benoemen en te ontslaan, daarenboven te beoordeelen, of een Theologische Faculteit eener Universiteit voldoende wetenschappelijk en praktisch is ingericht om ook haar de wetenschappelijke en praktische vorming van aanstaande Dienaren des Woords toe te vertrouwen,

terwijl ook de Kerken zelve het recht uitoefenen niet alleen van toezicht op de Theologische School en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit, maar ook van de examinatie der wetenschappelijk opgeleide en geëxamineerde Candidaten dier Scholen;

10. dat daarbij niet mag worden voorbijgezien, dat eene Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland bestaat niet alleen uit de keur van de ouderlingen, onder wie ook mannen van wetenschappelijke theologische ontwikkeling kunnen zijn en nu en dan zijn, maar ook van de Bedienaren des Woords, die eene wetenschappelijke theologische opleiding hebben genoten,

en dat deze afgevaardigden der Kerken worden voorgelicht door de hoogleraren in de theologie van de Theologische School en van de Vrije Universiteit,

waaruit veeleer de gevolgtrekking zou behooren gemaakt te worden, dat zulk eene Vergadering allicht eer en meer dan een Overheidscollege of een College van eenige Curatoren en Directeuren van eene Vereeniging voor Hooger Onderwijs bevoegd is te achten voor beoordeeling van theologisch-wetenschappelijke mannen en inrichtingen c.a.;

11. dat het hier niet gaat om een *titel* zonder meer, maar om de meerdere studie en wetenschappelijke bekwaamheid, als erkenning waarvan de *Doctorstitel* sedert eeuwen wordt begeerd en uitgereikt, en dat de Kerken te allen tijde aan zulke meer gevorderde Dienaren behoefte hebben¹⁾, niet het minst in onzen tijd van afval van het geloof en van allerlei wan- en waangeloof, alsmede voor de opleiding van hare aanstaande Dienaren;

12. dat de Gereformeerde Kerken in den bloeitijd de hoogleraren der theologie — hoewel zij niet de beschikking hadden over hun benoeming en ontslag, tengevolge van inzichten en verhoudingen betreffende wederzijdsche rechten en plichten van Kerk en Overheid — nochtans hebben beschouwd als Mededienaars der Kerken met de

¹⁾ *Calvijn zegt, Institutie 3 : 11 „ . . . dan volgen de herders en leeraars, welke de Kerk nooit kan missen . . . opdat de rechte en gezonde leer onder de geloovigen behouden worde”. Het pastoramtb nu bevat dat alles in zich. Vergelijk de Dordtsche Kerkorde, Art. 18: „Het ambt der Doctoren of Professoren in de Theologie is, de Heilige Schrifture uit te leggen en de zuivere leer tegen de ketterijen en dolingen voor te staan”.*

bedienaren des Woords¹⁾ en dus als zoodanig in hun arbeid als hoogleraren van de theologische wetenschap aan de Universiteit onderworpen aan haar oordeel en beslissing, blijkens het *Formulier van onderteekening*, door de Synode van 1618/19 vastgesteld;

13. dat in de Theologische School dit ideaal van de aloude Gereformeerde Kerken aangaande de zeggenschap der Kerken over de beoefening der Theologie c.a. in de Scholen, tot verwerkelijking is gekomen, en daarin dus allerminst reden is om aan de eigen inrichting te onthouden, wat noodig geacht wordt voor eene Theologische Faculteit, die contractueel met de Kerken in verband staat;

14. dat het ook niet billijk is, de studenten der Theologische School, die lust en gaven hebben ontvangen voor de doctorale studie, te noodzaken deze studie en promotie elders te zoeken, waaraan ook velerlei inconvenienten zijn verbonden;

besluit:

dat de Theologische School voortaan ook den graad van *Doctor* in de Theologie zal kunnen verleen;

en draagt aan de Curatoren en Professoren der Theologische School op, de daarvoor noodige regelingen van studie, examinatie en promotie te bezorgen.

L. LINDEBOOM.

's Hage, 2 November 1914.

BIJLAGE LVI.

(Art. 89).

Met de circulairen aan de Kerken van 1909 en 1914 als bijlagen.

Rapport in zake de verbetering der predikantstraktementen van de Deputaten ad hoc, aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, vergaderd te 's Gravenhage in Augustus 1914.

Door de Generale Synode, die in 1908 te Amsterdam gehouden is, was destijds besloten, „de Kerken ernstig op te wekken, in de traktementen der predikanten verbetering te brengen”, en waren voor de uitvoering van dat besluit als Deputaten aangewezen: Prof. RUTGERS, Prof. NOORDTZIJ en Ouderl. VAN MUISWINKEL (Acta 1908, Artt. 92 en 134).

De daarop volgende Generale Synode, die in 1911 te Zwolle gehouden is, heeft toen met goedkeuring kennis genomen van hetgeen door de genoemde Deputaten tot uitvoering van hun mandaat verricht was, en voorts besloten, „dezelfde broeders opnieuw te benoemen, met opdracht om in 1913 de Gereformeerde Kerken aan hun missive van 1909 te herinneren, door deze op nieuw rond te zenden, en meteen van alle plaatselijke Kerken opgaaf te vragen, of, en zoo ja, tot welk bedrag het traktement sedert 1909 is verhoogd, en hiervan rapport te doen op de eerstvolgende Generale Synode” (Acta 1911, Art. 88).

Deze Deputaten hebben thans de eer aan de Generale Synode te rapporteeren, dat zij, ter uitvoering van hun mandaat, in Januari 1914 aan alle onze Kerken eene circulaire gezonden hebben (waarvan een exemplaar als bijlage hiernevens gaat, met een exemplaar van de circulaire die in 1909 gezonden was, als tweede bijlage); aan welk schrijven zij eenige vragen hadden toegevoegd, wier beantwoording hen zou in staat stellen, aan de Synode mede te deelen, welke Kerken in de jaren 1909 tot 1914 het predikantstraktement verhoogd hebben, en tot welk bedrag die verhooging geschied is.

Op die vragen is van 407 Kerken een antwoord ingekomen; welke antwoorden hiernevens aan de Synode worden overgelegd.

¹⁾ Zooals o.a. in de door mij onderschrapte woorden van het *Besluit* der Vijf Artikelen tegen de Remonstranten: „ . . . Ten laatsten vermaant deze Synode alle *Mededienaars* in het *Evangelie van Christus*, dat zij zich in het verhandelen van deze leer beide in *Scholen* en *Kerken* godvruchtelijk en godsdienstelijk gedragen . . .”

Zie hierbij o.m. de verklaring van Dr H. BAVINCK in zijn *Recht der Kerken* enz., bl. 30: „ . . . Volgens de Heilige Schrift en de belijdenis onzer Gereformeerde Kerken is niet eene Universiteit, maar wel het instituut der Kerk eene stichting van Christus . . .”

Daarin wordt door 60 Kerken bericht, dat in de genoemde jaren haar predikants-traktement niet verhoogd is; deels omdat dit kort vóór 1909 reeds geschied was, deels omdat het wegens de zwakheid der Kerk nog niet mogelijk was, deels omdat het bestaande traktement voldoende geacht werd, deels omdat men de zaak wel reeds ter hand had genomen, maar den uitslag nog niet in cijfers kon opgeven, en ook wel zonder mededeeling van redenen. Zulke antwoorden kwamen in van de volgende Kerken:

Friesland Noordelijk Gedeelte: Oenkerk, Hijum en Finkum, Lollum en Waaxens;
Friesland Zuidelijk Gedeelte: Terwispe, Oosterend en Hijlaard;
Groningen: Ten Boer, Niezijl, Overschild, Tweede Exloërmond;
Drente: Smilde B, Vledder;
Overijsel: Genemuiden, Hasselt, Steenwijk B, Deventer A, Deventer B, Wijhe;
Gelderland: Lunteren, Harderwijk, Nijkerk, Wezep, Heerde, Kootwijk, Silvolde en Gendringen;
Utrecht: Amerongen, Nieuw-Loosdrecht, Kockengen;
Noord-Holland: 's-Graveland, Uithoorn, Haarlem A, Haarlem C, Wormer, Zaandam;
Zuid-Holland Noordelijk Gedeelte: Scheveningen B, Wateringen, Batavia, Koudekerk a'd Rijn, Woubrugge, Gouda, Zevenhuizen;
Zuid-Holland Zuidelijk Gedeelte: Numansdorp, Westmaas, Tinte, Zwartewaal, Nieuw-Lekkerland, Brussel, Asperen, Leerdam, Noordeloos, Bleiswijk;
Zeeland: Middelburg A, Westkapelle, Oosterland, Oud-Vossemeer;
Noord-Brabant en Limburg: Vrijhoeven- en 's Grevelduin-Cappelle, Dussen, Waardhuizen, Breda, Dinteloord, Raamsdonk.

Van de 347 Kerken, die berichten, dat in de jaren 1909 tot 1914 eene verhooging van het predikantstraktement had plaats gehad, werd in 217 Kerken alleen het vaste traktement daardoor vermeerderd; in 101 Kerken werd nog eenig emolument of eene persoonlijke toelage aan het traktement toegevoegd; en in 29 Kerken werd kindergeld toegekend, of het reeds bestaande kindergeld verhoogd.

In de hieronder volgende specifieke opgave wordt door het cijfer achter iedere Kerk het opgegeven bedrag van de verhoogingen, die in de laatste vijf jaren op eenigerlei wijze zijn aangebracht, in een totaal cijfer samengevat; slechts met uitzondering van het bedrag der thans toegekende of verhoogde kindergelden, waarvoor uit den aard der zaak geen bepaald jaarlijksch cijfer door de Kerken werd opgegeven. De Kerken, die ook hierdoor, of wel alleenlijk hierdoor, het traktement verhoogden, zijn in de volgende opgave door een sterretje aangeduid.

FRIESLAND (Noord. Ged.)

Classe Leeuwarden.

Beetgum	f 200.—
Berlikum	" 300.—
Boxum c. a.	" 100.—
Dronrijp	" 100.—
Hijlaard	" 100.—
Huizum c. a.	" 110.—
*Leeuwarden	" 200.—
(voor 2 pred.plaatsen samen)	
Suawoude c. a.	" 100.—
Wirdum	" 275.— f 1485.—

Classe Hallum.

St. Annaparochie A	f 200.—
Blija c. a.	" 100.—
Britsum	" 100.—
Ferwerd	" 200.—
Hallum	" 200.—
Holwerd	" 100.—
Marrum c. a.	" 300.—
*Reitsum c. a.	" 130.—
Stiens	" 100.— f 1430.—

Transporteeren f 2915.—

Classe Dokkum.

	Transport f 2915.—
Anjum	f 300.—
Dokkum A	" 200.—
Dokkum B	" 150.—
Driesum c. a.	" 50.—
Hantum c. a.	" 100.—
Metslawier	" 200.—
Lioessens c. a.	" 375.—
Murmerwoude	" 250.—
Nes en Wierum	" 200.—
Nijawier	" 300.—
Ooster-Nijkerk	" 400.—
Paesens c. a.	" 200.—
*Raard c. a.	" 300.—
Rinsumageest c. a.	" 300.— f 3325.—

Classe Kollum.

Augustinusga	f 450.—
Buitenpost c. a.	" 150.—
Burum	" 300.—
*Ee	" 150.—
Eestrum	" 100.—
Gerkesklooster	" 200.—
Kooten	" 325.—
Twijzel	" 100.—
Veenwoudsterwal c. a.	" 200.—
Westergeest	" 250.— f 2225.—

Transporteeren f 8465.—

Classe Franeker.

	Transport f	8465.—
Achlum	f	200.—
Arum	"	375.—
Harlingen	"	400.—
(voor 2 pred.plaatsen samen)		
Minnertsga	"	200.—
Oosterbierum	"	200.—
Sexbierum	"	100.—
Tzum	"	200.—
Tzummarum c. a.	"	200.—
Winsum c. a.	"	250.— f 2125.—

FRIESLAND (Zuid. Ged.)

Classe Drachten.

Bergum	f	100.—
Drachtster-Compagnie	"	230.—
Drogeham B.	"	200.—
Garijp	"	100.—
Oudega (Small.)	"	200.—
Opeinde en Nijega	"	200.—
Rottevalle	"	300.—
Surhuisterveen	"	100.—
Ureterp c. a.	"	300.— f 1730.—

Classe Heerenveen.

Idskenshuizen	f	200.—
Mildam	"	300.—
Oosterzee	"	200.—
Wolvega	"	200.— f 900.—

Classe Bolsward.

Bolsward B.	f	300.—
Exmorra en Allingawier	"	260.—
Gaast en Ferwoude	"	600.—
Makkum en Cornwerd	"	50.—
Piaam-Idsegahuizen	"	200.—
Schettens c. a.	"	300.—
Schraard	"	400.—
Witmarsum	"	280.—
Wommels c. a.	"	125.—
Wons c. a.	"	350.— f 2865.—

Classe Sneek.

Balk en Wijkel	f	200.—
Goënga c. a.	"	250.—
Jutrijp en Hommerts.	"	100.—
Oosthem c. a.	"	250.—
Oppenhuizen	"	100.—
*Sneek	"	—
IJlst	"	300.— f 1200.—

Classe Workum.

Gaastmeer	f	200.—
Heeg	"	200.—
Hindeloopen	"	200.—
Koudum	"	100.—
Oudega	"	200.—
*Workum	"	100.— f 1000.—

Transporteeren f 18285.—

GRONINGEN.

Classe Groningen.

	Transport f	18285.—
Aduard	f	200.—
Bedum A	"	200.—
Ezinge	"	300.—
Groningen A	"	800.—
(voor 4 pred.plaatsen samen)		
Hoogkerk	"	200.—
Zuidbroek	"	50.— f 1750.—

Classe Grootegast.

Enumatil	f	100.—
Grootegast	"	120.—
Grijpskerk	"	200.—
Leek	"	150.—
Lutjegast	"	300.—
Marum	"	200.—
Munnekezijl	"	200.—
Oldehove	"	200.—
Stroobos	"	200.—
De Wilp	"	200.— f 1870.—

Classe Warffum.

Leens	f	100.—
Pieterburen	"	300.—
Terhouwerzijl c. a.	"	400.—
Uithuizen	"	100.—
Uithuizermeeden	"	200.—
Ulrum	"	400.—
Warffum	"	150.—
Winsum-Obergum	"	200.— f 1850.—

Classe Appingedam.

Schildwolde	f	100.—
Stedum	"	350.—
Ten Post.	"	100.—
Wagenborgen	"	160.—
Wester-Emden	"	200.—
't Zand	"	100.— f 1010.—

Classe Winschoten.

Meeden	f	100.—
Oostwolde (Oldambt)	"	200.— f 300.—

Classe Stadskanaal.

Nieuw-Buinen	f	250.—
Nieuwe-Pekela	"	200.—
Onstwedde	"	200.—
Onstweddermussel	"	150.— f 800.—

DRENTE.

Classe Assen.

Assen	f	290.—
Borger	"	150.—
Gasselter Nijeveen	"	300.—
Haulerwijk (Fr.)	"	200.—
Smilde A.	"	100.— f 1040.—

Transporteeren f 26905.—

Classe Meppel.

	Transport f	26905.—
Hollandscheveld	f	368.—
Meppel	"	600.—
(voor 2 pred.plaatsen samen)		
*Nijveveen	"	100.—
Zuidwolde	"	200.— f 1268.—

Classe Beilen.

Beilen	f	300.—
Hijken	"	110.—
Westerbork	"	150.— f 560.—

Classe Coevorden.

Emmen	f	200.—
Koevorden	"	400.—
Nieuw-Amsterdam	"	290.—
Nieuw-Dordrecht	"	100.—
Schoonebeek	"	250.—
Sleen	"	250.—
Zweeloo	"	200.— f 1690.—

OVERIJSEL.

Classe Zwolle.

Oldemarkt	f	150.—
Staphorst	"	200.—
Zalk c. a.	"	100.—
Zwartsluis	"	200.—
(voor 2 pred.plaatsen samen)		
Zwolle	"	600.—
(voor 3 pred.plaatsen samen)		f 1250.—

Classe Deventer.

Enter	f	200.—
Glanerbrug	"	200.—
Holten	"	300.—
Nijverdal c. a.	"	320.—
Wierden	"	120.— f 1140.—

Classe Ommen.

Bergentheim	f	220.—
Dalfsen	"	150.—
Den Ham	"	150.—
Heemse	"	100.—
De Krim	"	200.—
Lutten a. d. Dedemsvaart	"	140.—
Vroomshoop	"	200.— f 1160.—

GELDERLAND.

Classe Arnhem.

*Arnhem	f	450.—
(voor 2 pred.plaatsen samen)		
Heteren-Randwijk c. a.	"	200.—
Oosterbeek	"	200.—
Ruhrort	"	300.—
Velp	"	250.—
(voor 1 pred.plaats)		
Duisburg c. a.	"	30.— f 1430.—
Transporteeren f		35403.—

Classe Harderwijk.

	Transport f	35403.—
Elburg	f	100.—
Ermelo	"	500.—
Hatterm	"	100.—
Nunspeet	"	100.—
Oldebroek	"	300.—
Putten	"	250.— f 1350.—

Classe Apeldoorn.

*Apeldoorn	f	400.—
(voor 2 pred.plaatsen samen)		
Barneveld	"	150.—
Dieren	"	255.—
Epe	"	200.— f 1005.—

Classe Tiel.

Culemborg	f	55.—
Herwijnen	"	100.—
Tiel	"	100.—
Zaltbommel	"	50.— f 305.—

Classe Zutphen.

*Aalten	f	—.—
Doesburg	"	100.—
Doetinchem	"	300.—
Geesteren-Gelselaar	"	200.—
Vorden	"	350.—
Zutphen	"	250.— f 1200.—

UTRECHT.

Classe Utrecht.

De Bilt	f	600.—
Driebergen	"	100.—
Harmelen	"	75.—
*Utrecht	"	800.—
(voor 4 pred.plaatsen samen)		
Vreeswijk	"	150.—
*Zeist	"	—.— f 1725.—

Classe Amersfoort.

Amersfoort A	f	100.—
Amersfoort B	"	100.—
*Baarn	"	200.—
Bunschoten en Spakenburg A	"	100.—
Bunschoten en Spakenburg B	"	100.—
Oud-Loosdrecht	"	202.—
Scherpenzeel	"	100.—
Veenendaal	"	50.— f 952.—

Classe Breukelen.

Baambrugge	"	50.—
Breukelen	"	300.—
Kamerik (geen cijfer opgeg.)		
Loenen en Vreeland	"	100.—
Maarssen	"	150.—
*Mijdrecht	"	50.—
Tienhoven	"	200.—
Vinkeveen	"	170.—
Wilnis	"	250.— f 1270.—
Transporteeren f		43210.—